PAULO KOELJO

ĐAVO I GOSPOĐICA PRIM

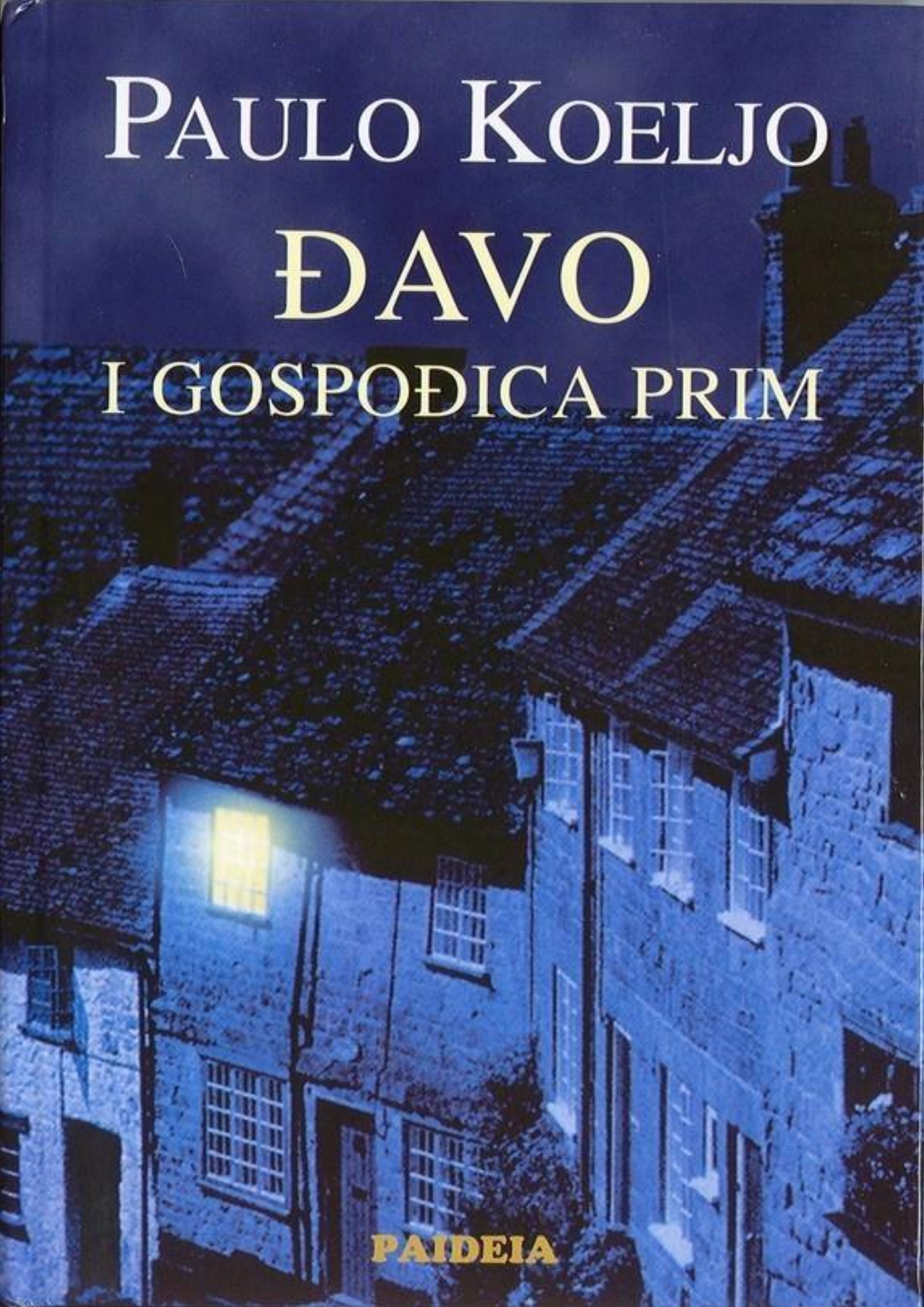

PAIDEIA

Paulo Koeljo

Đavo i gospođica Prim

CW&BU

Jedan čovek od ugleda upita Isusa:
Dobri učitelju, šta moram da činim
da bih zaslužio večni život?
Isus mu odgovori:
Zašto me nazivaš dobrim?
Niko nije dobar do Bog sam.
Jevanđelje po Luki, 18, 18-19

CWABU

BELEŠKA AUTORA

Prva povest o Razdoru rođena je u drevnoj Persiji: bog vremena, pošto je stvorio svet, postaje svestan harmonije koja ga okružuje, ali oseća da nedostaje nešto veoma važno - društvo sa kojim bi uživao u svoj toj lepoti.

Tokom hiljadu godina moli se da bi dobio sina. Priča ne kaže šta preduzima, budući da je on svemoćan, jedini i najviši Gospodar. Ipak on se moli i završava začećem. U istom trenutku kada zapazi da je dobio ono što je želeo, bog vremena zažali što je hteo sina, svestan ravnoteže stvari koja je vrlo osetljiva. Ali suviše je kasno. Zahvaljujući usrdnim molbama, uspeva ipak da sina koga nosi u svojoj utrobi podeli na dvoje.

Legenda kaže da, kao što molitvama boga vremena beše rođeno Dobro (Ormuzd), isto tako njegovim pokajanjem se rodi Zlo (Ariman) - braća blizanci.

Prezauzet, bog udesi da Ormuzd prvi izađe iz njegove utrobe, da bi gospodario svojim bratom i da bi sprečio Arimana da napravi štetu u svetu. Ipak, kako je Zlo lukavo i vešto, ono uspeva da odgurne Ormuzda u toku porođaja i prvo ugleda svetlost zvezda.

Razljućen, bog vremena odluči da Ormuzdu obezbedi saveznike: on stvori ljudsku rasu koja će se boriti sa njim da bi savladali Arimana i sprečili ga da se ne domogne svega. U persijskoj legendi, ljudska rasa se rađa kao saveznik Dobra i, po tradiciji, završiće pobedom. Jedna druga povest o Razdoru, međutim, iskrsava vekovima i vekovima kasnije, ovaj put sa suprotnom verzijom: čovek kao instrument Zla. Mislim da većina mojih čitalaca zna o čemu govorim, jedan muškarac i jedna žena žive u rajskom vrtu, uživajući u svim slastima koje se mogu zamisliti. Jedna jedina stvar im je zabranjena - par ne može spoznati šta znače Dobro i Zlo. Svemogući Gospod kaže (Knjiga postanja, 2,17): Sa drveta poznatija dobra i zla ti nećeš jesti.

Jednog lepog dana naiđe zmija koja ih ubedi da je ovo znanje važnije od raja i da ga moraju steći. Žena odbija, govoreći da je Bog zapretio smrću ako to pokušaju, ali zmija je uverava da joj se ništa tako ne može desiti, nego obrnuto: onoga dana kada im se otvore očI, biće kao bogovi koji poznaju dobro i zlo. Ubeđena, Eva pojede zabranjeno voće i dade jedan komad Adamu. Od tog trenutka prvobitna ravnoteža raja je poremećena i par je prognan i proklet. Ali Bog je tada izgovorio jednu

zagonentnu rečenicu: Evo kako je čovek postao kao jedan od nas, da bi spoznao dobro i zlo.

U ovom slučaju jednako (kao i u onom sa bogom vremena koji se moli da bi dobio nešto iako je on apsolutni gospodar), Biblija ne objašnjava kome se Bog obraća, ni - ako je jedini - zašto kaže jedan od nas.

Ma šta se desilo, već od samih početaka ljudska rasa je osuđena da se kreće u večnom Razdoru između dve suprotnosti.

I mi se ponovo nalazimo ovde i sada sa istim sumnjama kao i naši preci. Ovoj knjizi je cilj da obradi ovu temu koristeći, u pojedinim momentima svoga zapleta, legende koje je ilustruju. Sa Đavolom i gospođicom Prim ja zaključujem trilogiju sedmog dana..., čiji su delovi još i Na obali reke Pjedre sedela sam i plakala (1995) i Veronika je odlučila da umre (2000). Ove tri knjige podsećaju na ono što se dešava u jednoj nedelji običnim ljudima, iznenada sučenim sa ljubavlju, smrću i vlašću. Uvek sam verovao da se velike promene, kako u ljudskom biću tako i društvu, odigravaju u vrlo kratkim vremenskim razmacima. Upravo u trenutku kada to najmanje očekujemo život nam predlaže neki izazov kako bi iskušavao našu hrabrost i našu volju za promenama; stoga je beskorisno da se pravimo kao da se ništa ne dešava ili da se izvlačimo govoreći da još nismo spremni. Izazov ne čeka. Život ne gleda unatrag. Jedna nedelja je deo vremena više nego dovoljan da bismo spoznali da li da prihvatimo ili ne našu sudbinu.

Buenos Aires, avgust 2000.

Već skoro petnaest godina, stara Berta je po vasceli dan sedela ispred svojih vrata. Žitelji Viskosa znali su da se osobe u poodmaklim godinama obično tako i ponašaju: sanjare o prošlosti i mladosti, promatraju svet kome više ne pripadaju i traže neku temu za razgovor sa susedima.

Berta je, međutim, imala razloga za takvo ponašanje. I njenom je čekanju toga jutra došao kraj, kad je ugledala stranca kako se penje uz strmu padinu i lagano upućuje prema jedinom hotelu u varoši. Nije izgledao onako kako ga je bezbroj puta zamišljala; nosio je pohabano odelo, sav zarastao u kosu i bradu. Ali dolazio je u društvu svog neizbežnog pratioca: đavola. "Moj muž je bio u pravu", reče Berta samoj sebi. "Da ja nisam ovde, niko ga ne bi ni primetio."

Nije umela da odredi kojih je godina, pa je zaključila, odoka, da mu je negde između četrdeset i pedeset. "Mladić", pomisli, po nekoj samo starcima poznatoj računici. Pokušavala je da dokuči koliko će se zadržati u varoši, ali nije mogla da pogodi; možda neće dugo, sudeći po prtljagu. Najverovatnije će samo da prenoći, pa će nastaviti dalje, u susret svojoj sudbini koju nije naslućivala, niti ju je zanimala. Pa ipak, sve te godine provedene pred kućnim pragom u iščekivanju njegovog dolaska nisu prošle uzalud, jer je barem naučila da ceni lepotu planina, da primećuje nešto što joj je ranije izmicalo - iz prostog razloga što je tu rođena, a čovek brzo ogugla na ono što svakodnevno viđa.

Stranac je ušao u hotel, kao što se moglo i pretpostaviti. Berta pomisli da bi o tom nezvanom gostu trebalo popričati sa parohom. Ali on bi olako shvatio njene sumnje i pripisao ih staračkim ćudima.

Dakle, sad je jedino preostajalo da se sačeka i vidi šta će se dogoditi. Đavolu ne treba mnogo vremena da napravi štetu - kao ni olujama, orkanima i lavinama koje uspevaju, za svega nekoliko sati, da unište stoletna stabla. Najednom joj je sinulo da to njeno saznanje o Zlu koje je upravo stiglo u Viskos, samo po sebi ništa ne menja; đavoli neprestano dolaze i odlaze, a samo njihovo prisustvo ne mora uvek biti pogubno. Oni tumaraju svetom, od pamtiveka, ponekad iz puke radoznalosti da saznaju šta se zbiva, drugi put da bi iskušavali ovu ili onu dušu, ali su po prirodi nestalni i menjaju svoje žrtve bez ikakve logike, vođeni jedino zadovoljstvom jedne unapred dobijene bitke. Berta je smatrala da se Viskos ne odlikuje ničim zanimljivim ili posebnim što bi zaokupilo bilo čiju pažnju duže od jednog dana - pogotovu kad je u pitanju neko tako važan i zauzet kao što je izaslanik tmine.

Pokušala je da misli usredsredi na nešto drugoj ali strančeva pojava nije joj davala mira. Nebo, do maločas obasjano suncem, poče da se zastire oblacima.

"To je normalno, za ovo doba godine", pomisli. Nema nikakve veze sa dolaskom stranca - tek slučajna podudarnost. Tada začu grmljavinu u daljini - najpre jedan, a za njim još tri groma. S jedne strane, to je značilo da dolazi kiša; s druge, pak, ako je verovati starim predanjima toga kraja, ta bi se tutnjava mogla tumačiti kao glas gnevnog Boga, koji se buni što su ljudi postali ravnodušni prema njegovom prisustvu. "Možda bi trebalo nešto da učinim. Uostalom, ono što sam odavno čekala maločas se i dogodilo." Nekoliko trenutaka pomno je pratila sve što se oko nje dešava; niski oblaci obrušili su se na grad, ali se više nikakav zvuk nije čuo. Kao nekadašnja dobra katolikinja, nije verovala u predanja i praznoverice, naročito ne u one iz Viskosa, koje su imale korena u drevnoj keltskoj civilizaciji koja je u davna vremena naseljavala tu oblast.

"Grmljavina je samo prirodna pojava. Da Bog želi da razgovara s ljudima, ne bi se služio tako zaobilaznim sredstvima." I tek što je to pomislila, začu novi udar groma - ovoga puta znatno bliže. Berta ustade, pokupi hoklicu i uđe u kuću, da se skloni od kiše - ali sada joj je srce već lupalo kao ludo, od nekog neobjašnjivog straha. "Šta li bi mi valjalo činiti?"

Ponovo je poželela da se stranac što pre izgubi odatle; bila je suviše stara da bi mogla da pomogne sebi, svojoj varoši, a kamoli Svemogućem koji bi, u slučaju potrebe, svakako zatražio pomoć od nekog mlađeg. Uostalom, sve je to puka uobrazilja; verovatno njen muž, koji nema preča posla, pokušava da izmisli nešto čime bi joj pomogao da prekrati vreme. Ali da je videla đavola - u to već nije nimalo sumnjala. Đavola, od krvi i mesa, prerušenog u skitnicu.

Hotel je istovremeno služio kao prodavnica proizvoda iz tog kraja, kafana s domaćom kuhinjom i bar gde su se stanovnici Viskosa redovno okupljali da bi razglabali o vazda istim temama - recimo, o vremenu ili o nehaju koji su mladi pokazivali prema sudbini naselja. "Devet meseci šiba te mraz, tri meseca radiš kao pas", često su ponavljali, želeći tom uzrečicom da kažu kako su prinuđeni da za svega devedeset dana u godini obave sve poljske radove: oranje, đubrenje, setvu, žetvu, sakupljanje sena, strižu ovaca.

Svima njima je bilo jasno da se upinju iz petnih žila ne bi li opstali u jednom svetu kome je već davno odzvonilo. Pa ipak, nisu se lako mirili

sa činjenicom da pripadaju poslednjem naraštaju - zemljoradnika i pastira koji su te planine naseljavali vekovima. Pre ili kasnije, ljude će zameniti mašine, stoka će se uzgajati daleko odatle, pomoću veštačke hrane, a ceo će kraj možda otkupiti neka velika firma, sa sedištem u inostranstvu, koja će ga pretvoriti u skijaški centar.

Slična sudbina je već zadesila pojedine obližnje varoši, ali Viskos je odolevao - jer je osećao dug prema svojoj prošlosti, prema čvrsto ukorenjenoj tradiciji svojih predaka koji su od davnina naseljavali to mesto, pokazujući svojim primerom koliko je važno boriti se do poslednjeg daha.

Stranac je na recepciji pomno proučavao prijavni list, razmišljajući kako da ga popuni. Po njegovom naglasku saznaće da je došao iz neke zemlje Južne Amerike i opredelio se Argentinu, zato što je uživao u igri njene fudbalske reprezentacije. Kad je trebalo navesti adresu, napisao je da stanuje u Kolumbijskoj ulici, znajući da Latinoamerikanci često ukazuju jedni drugima poštovanje nadevajući važnim ulicama i mestima nazive susednih država. Za sebe je izabrao ime jednog čuvenog teroriste iz prošlog veka.

Za nepuna dva sata, svaki od dvesta osamdeset jednog stanovnika Viskosa znao je da je u njihovu varoš stigao stranac po imenu Karlos, rodom iz Argentine, koji je stanovao u uglednoj Kolumbijskoj ulici, u Buenos Airesu. To je jedna od prednosti malih mesta: čovek ne treba da uloži ni najmanji napor da bi svi ostali saznali sve o njegovom ličnom životu.

A to je upravo i bila strančeva namera. Popeo se u sobu i ispraznio torbu: imao je malo stvari, pribor za brijanje, rezervni par cipela, vitamine protiv nazeba, debelu svesku za beleške, i jedanaest zlatnih poluga, od kojih je svaka težila dva kilograma. Iscrpljen od napetosti, uspona i tereta koji je nosio, zaspao je gotovo istog trenutka, ne zaboravivši ipak da prethodno navali jednu stolicu na vrata, iako je znao da se može pouzdati u svakog od dvesta osamdeset i jednog stanovnika Viskosa.

Sutradan, posle doručka, ostavio je na prijavnici malenog hotela odeću za pranje, vratio zlatne poluge u torbu i krenuo u pravcu planine istočno od naselja. Usput nije sreo nikoga od meštana, osim jedne starice koja je sedela pred vratima svoje kuće i radoznalo ga posmatrala.

Zašao je u šumu i čekao da mu se uši priviknu na zujanje insekata, cvrkut ptica i šumor vetra u ogolelom granju; znao je da bi, na takvom usamljenom mestu, neko neopažen lako mogao da ga uhodi, pa zato

skoro čitav sat nije radio ništa. Kad se uverio da bi se eventualni posmatrač već umorio i otišao ne otkrivši ništa sumnjivo u njegovom ponašanju, iskopao je rupu nedaleko od stena poređanih u obliku slova Y i tu sakrio jednu polugu. Uspeo se još malo, odsedeo tu još sat vremena, kao da je zadubljen u posmatranje prirode, a zatim, pored druge gomile stena - ovoga puta u obliku zmaja - iskopao novu rupu i u nju položio deset preostalih poluga zlata.

Prva osoba koja ga je spazila na povratku u varoš bila je devojka koja je sedela na obali jedne od mnogih privremenih reka koje su nastajale u tom kraju usled otapanja lednika s okolnih planina. Ona podiže oči s knjige koju je čitala, primeti njegovo prisustvo, pa se ponovo zadubi u čitanje; sigurno ju je majka naučila da se nikad ne upušta u razgovor sa strancima.

Stranci, međutim, kad stignu u neki nepoznat kraj, imaju pravo da pokušaju da sklope nova poznanstva. Zato joj on priđe.

- Zdravo - reče. - Kakva vrućina, za ovo doba godine.

Ona potvrdno klimnu glavom.

Stranac nastavi:

- Voleo bih da dođete da vam nešto pokažem.

Ona učtivo odloži knjigu, pruži ruku i predstavi se.

- Zovem se Šantal. Uveče radim u baru hotela u kojem ste odseli, i začudila sam se što sinoć niste sišli na večeru; jer, kao što znate, hotel ne zarađuje samo na iznajmljivanju soba već i na ostalim uslugama koje pruža gostima. Vi ste Karlos, iz Argentine, i stanujete u Kolumbijskoj ulici; svi u varoši to već znaju, jer čovek koji ovamo dođe izvan lovne sezone, pobuđuje opštu pažnju. Recimo, čovek od pedesetak godina, prosede kose, s pogledom koji odaje veliko životno iskustvo. A što se tiče vašeg poziva da mi nešto pokažete, zahvaljujem vam, ali Viskos i njegovu okolinu poznajem kao svoj dlan; možda bi bolje bilo da ja vama pokažem mesta kakva nikad niste videli, ali mora da ste veoma zauzeti.

- Imam pedeset i dve godine, ne zovem se Karlos, i svi podaci koje sam naveo su lažni.

Šantal ostade bez reči. Stranac nastavi:

- Ne želim da vam pokazujem Viskos. Već nešto što vi niste nikad videli.

Čitala je ona svakojake priče o devojkama koje su dozvolile strancima da ih odvuku u šumu, a onda nestale bez traga. Na trenutak oseti strah, ali njega ubrzo zameni slutnja pustolovine - na kraju krajeva, taj čovek se

ne bi usudio da joj učini išta nažao, jer mu je upravo rekla da svi u varoši znaju za njega, pa čak i ako su podaci u prijavnom listu lažni.

- Ko ste vi? - upita. - Ako je ono što ste mi sad kazali istina, zar ne znate da bih mogla da vas prijavim policiji zbog lažnog predstavljanja?

- Obećavam da ću odgovoriti na sva vaša pitanja, ali najpre treba da pođete sa mnom, jer hoću nešto da vam pokaždsm. Tu je blizu, na pet minuta hoda.

Šantal zaklopi knjigu, udahnu duboko, i očita u sebi kratku molitvu, a u srcu su joj se mešali uzbuđenje i strah. Zatim ustade i pođe za strancem, ubeđena da joj predstoji još jedno razočaranje u životu - sve uvek počinje susretom punim obećanja, a onda se izjalovi u još jedan san o neostvarljivoj ljubavi. Čovek je odvede do stena u obliku slova Y, pokaza joj sveže nasutu zemlju i zamoli je da otkrije šta je ispod nje zakopano.

- Isprljaću ruke - reče Šantal. - I haljinu.

On dohvati jednu granu, slomi je i pruži devojci da njome kopa. Njoj je sve to delovalo čudno, ali ga ipak posluša. Nakon pet minuta, Šantal ugleda polugu, žućkastu i blatnjavu.

- Liči na zlato.

- I jeste zlato. I to moje. Molim vas, ponovo ga zatrpajte. Poslušala je. Zatim ju je poveo do druge humke. Ponovo je morala da kopa, a onda se zapanjila količinom zlata koja joj se ukazala pred očima.

- I to je zlato. I to takođe moje - objasni stranac. Šantal je htela ponovo da zakopa poluge, ali on joj naloži da ovu rupu ne zatrpava. Seo je na stenu, pripalio cigaretu i zagledao se u daljinu.

- Zašto ste hteli to da mi pokažete? Ćutao je.

- Ko ste vi, uopšte? I šta radite ovde? Zašto ste mi to pokazali, kad znate da mogu svima da razglasim šta skrivate u ovoj planini?

- Mnogo pitanja odjednom - odgovori stranac, zureći netremice u planinu, kao da ne primećuje njeno prisustvo. – A što se tiče vaše spremnosti da sve ispričate drugima, to je upravo ono što od vas i očekujem.

- Obećali ste mi da ćete, ako pođem sa vama, odgovoriti na sva pitanja.

- Prvo i prvo, ne verujte obećanjima. Svet vrvi od njih: bogatstvo, rečno spasenje, beskrajna ljubav. Neki ljudi su spremni da vam obećaju sve, a drugi, opet, lakoverno prihvataju bilo šta što im obećava bolje

dane, kao što je, izgleda, slučaj sa vama. Oni koji olako obećavaju a ne ispunjavaju obećanja, na kraju se: suočavaju sa sopstvenom nemoći i nezadovoljstvom, a isto to sleduje i onima koji se grčevito hvataju praznih obećanja.

Daleko je zabrazdio; govorio je o svom ličnom životu, o noći koja je iz korena promenila njegovu sudbinu, o lažima koje je morao progutati jer je istina bila isuviše bolna. Bolje bi mu bilo da govori devojčinim jezikom, izrazima koje je ona u stanju da razume.

Šantal je ipak bila ubeđena da joj je sve jasno. Kao svaki muškarac srednjih godina, i ovaj je samo mislio kako da zloupotrebi mladu devojku. Mislio je da se za novac sve može dobiti. I kao svi stranci, bio je uveren da su palančanke naivne da prihvate svaki predlog, ma koliko neverovatno zvučao, samo ako im se učini da im to pruža mogućnost da se iskobeljaju iz svoje zabiti.

Nije bio prvi, a nažalost ni poslednji koji pokušava da je zavede na tako okrutan način. Jedino je bila zbunjena količinom zlata koje joj je nudio; nikad nije ni sanjala da toliko vredi - i to joj je istovremeno i laskalo i plašilo je.

- Dovoljno sam odrasla da ne verujem u prazna obećanja - reče, nastojeći da dobije u vremenu.

- A ipak nikad niste sasvim prestali da verujete u njih.

- Greške; meni je sasvim jasno da živim u raju, čitala sam Sveto pismo i ne želim da ponovim grešku koju je učinila Eva samo zato što nije umela da ceni ono što ima.

Naravno, to nije odgovaralo istini i ona se već zabrinula da će stranac izgubiti strpljenje i odustati. Ona mu je sama postavila klopku, iznudivši "slučajni" susret; namerno se zatekla na mestu kuda je morao da prođe na povratku iz šume, jer je bila željna razgovora, a možda i obećanja nekog novog sna o ljubavi i putovanju bez povratka, daleko od zavičajne doline. I posle tolikih razočarenja, još uvek je verovala da će sresti čoveka svog života. U početku je propuštala prilike ubeđena da se onaj pravi još nije pojavio, ali je uskoro shvatila da vreme isuviše brzo prolazi i spremala se da napusti Viskos sa prvim muškarcem koji bude izrazio želju da je odvede, pa čak i ako prema njemu ne bude ništa osećala. Sigurno bi naučila da ga voli, jer je i ljubav pitanje vremena.

- To upravo i želim da saznam: da li živimo u raju ili u paklu - reče stranac, prekinuvši je u razmišljanju.

Baš dobro, izgleda da je progutao udicu.

- U raju. Ali čak i život na savršenom mestu vremenom postane dosadan.

Ta rečenica je zapravo bila izazov, a njeno pravo značenje je bilo: slobodna sam, stojim na raspolaganju. Sledeće čovekovo pitanje bi trebalo da glasi: kao, na primer, vama?

- Kao, na primer, vama? - zaista je upitao stranac.

- Ne znam ni sama. Ponekad se tako osećam, ali onda pomislim da je ovde moja sudbina i da ne bih umela da živim daleko od Viskosa.

Sledeći potez - izigravati ravnodušnost.

- Pa dobro, kad već ne želite ništa da mi kažete o zlatu koje ste mi pokazali, zahvaljujem vam na šetnji. A sad bih se radije vratila svojoj reci i svojoj knjizi.

- Sačekajte!

Dakle, podvala je uspela.

- Naravno da ću vam objasniti čemu sve ovo zlato, jer zašto bih vas inače dovodio ovamo?

Seks, novac, moć, obećanja. Ali Šantal načini izraz lica kao da očekuje iznenadno otkrovenje. Muškarce obuzima čudno zadovoljstvo kada se osete superiornim, a ne znaju da se najveći deo vremena ponašaju na potpuno predvidljiv način

- Verujem da ste vi čovek s bogatim životnim iskustvom i da bih od vas mogla štošta da naučim.

Tako treba - lagano stezati obruč, malo laskati protivniku, da se ne prepadne - to je jedno od zlatnih pravila.

- Međutim, ne valja vam to što umesto prostog odgovora na prosto pitanje držite duge propovedi o obećanjima ili delite savete o tome kako se u životu treba ponašati. Rado ću da ostanem samo ako mi odgovorite na pitanja koja sam vam još na početku postavila: ko ste vi? I šta ovde tražite?

Stranac odvoji pogled od planina i zagleda se u devojku.

Godinama je radio s najrazličitijim ljudima i znao je - gotovo sasvim pouzdano - šta ona misli. Sigurno veruje da joj je pokazao zlato kako bi je zadivio svojim bogatstvom, kao što i ona pokušava njega da zadivi razmećući se svojom mladošću i ravnodušnošću.

- Ko sam ja? Hajde da pretpostavimo da sam čovek koji već duže vreme traga za određenom istinom; pronašao sam je u teoriji, ali je u praksi nikad nisam potvrdio.

- Za kakvom istinom?

- O ljudskoj prirodi. Uverio sam se da čovek na kraju uvek podlegne iskušenju. Nema tog stvorenja na kugli zemaljskoj koje ne bi, pod određenim uslovima, bilo kadro da učini zlo.

- Ja mislim...

- Uopšte nije važno šta vi mislite, ili šta ja mislim, ili u šta bismo želeli da verujemo. Važno je utvrditi da li je moja teorija tačna. Hoćete da znate ko sam ja? Ja sam fabrikant, veoma bogat i cenjen, upravljao sam hiljadama radnika, bio sam surov kad je trebalo i dobar kad sam to smatrao za potrebno. Prošao sam kroz sito i rešeto, prelazio sve granice u potrazi za uživanjem i saznanjem. Upoznao sam raj kad sam mislio da sam se zaglibio u paklu monotonije i porodice, a i pakao, onda kad sam mogao uživati u raju potpune slobode. Eto ko sam ja: neko ko je čitavog života bio i rđav i dobar, neko ko možda predstavlja rešenje pitanja o suštini ljudskog bića. Zato sam ovde. I znam šta ćete me sada upitati.

Šantal oseti da gubi tle pod nogama; morala je što pre da povrati izgubljenu prednost.

- Mislite da ću vas opet zapitkivati o zlatu. Ali mene više zanima zbog čega jedan bogat i uspešan fabrikant dolazi čak u Viskos da traži odgovor koji može pronaći u knjigama, na univerzitetima, ili ga jednostavno dobiti od nekog čuvenog filozofa. Stranac je bio zadovoljan devojčinom oštroumnošću.

Nema sumnje, izabrao je pravu osobu - kao i uvek.

- Došao sam u Viskos jer je to deo mog plana. Naime, jednom, davno, gledao sam pozorišni komad pisca po imenu Direnmat, koji vam je sigurno poznat...

Ta opaska je bila puka provokacija; naravno da devojka nije pojma imala ko je Direnmat, iako je izrazom lica nastojala da ga ubedi kako zna o kome je reč.

- Nastavite - reče Šantal, glumeći ravnodušnost.

- Drago mi je što znate o kome govorim, ali mi samo dozvolite da vas podsetim na predstavu - pažljivo je odmeravao reči, pazeći da ne deluje cinično, ali da ona ipak shvati da ju je uhvatio u laži. - Reč je o ženi koja se, stekavši bogatstvo, vraća u rodni grad samo da bi ponizila i upropastila muškarca koji ju je odbio u mladosti. Čitav njen život, brak i poslovni uspeh bili su rukovođeni samo jednom jedinom željom - da se osveti za osujećenu ljubav.

Tada je i meni palo na um da izvedem svoj eksperiment: da odem u neko malo, zabačeno mesto na svetu, gde ljudi žive u veselju, miru i ljubavi prema bližnjima i da ispitam hoću li uspeti da ih navedem da prekrše neku od Deset Božjih zapovesti. Šantal skrene pogled i zagleda se u planine. Znala je da je stranac prozreo da nikad nije čula za tog njegovog pisca, a sad se plašila da je ne preslišava o Deset Božjih zapovesti. Nikad nije bila naročito pobožna, pa ne bi umela da mu odgovori.

- U ovom mestu su svi čestiti, počev od vas - nastavi stranac. - Pokazao sam vam zlatnu polugu koja vam pruža šansu da odete odavde, da obidete svet, da ostvarite ono o čemu sanjaju sve devojke u malim zabačenim mestima. Poluga će ostati tamo gde je sada; vi znate da pripada meni, ali, ako hoćete, mogli biste da je ukradete i tako da prekršite zapovest koja glasi: "Ne ukradi!"

Devojka je opet netremice gledala u stranca.

- A preostalih deset poluga? Kad bi ih se meštani Viskosa dokopali mogli bi lagodno provesti ostatak života, ne radeći više ništa - nastavi on. - Nisam tražio da ih ponovo zakopate jer ću ih preneti na drugo, samo meni poznato, mesto. Hoću da sad, kad se vratite u varoš, ispričate da ste ih videli i da sam spreman sve da ih ustupim vašim sugrađanima, pod uslovom da učine nešto o čemu nikad nisu ni sanjali.

- Kao na primer?

- Nije reč o primeru, već o nečemu vrlo određenom: hoću da prekrše zapovest: "Ne ubij!"

- Šta?

Pitanje je više ličilo na krik.

- To što ste čuli. Hoću da počine zločin.

Stranac je primetio da se devojka sva ukočila i da bi svakog časa mogla da pobegne ne saslušavši priču do kraja. Morao je što pre da kaže sve što je naumio.

- Odredio sam rok od nedelju dana. Ako za to vreme neko u mestu bude ubijen - može to da bude beskorisni starac, neizlečivi bolesnik ili neki luđak koji je ionako svima na teretu, svejedno ko će biti žrtva - zlato će pripasti meštanima, a ja ću zaključiti da su svi ljudi zli. Ako vi ukradete onu polugu a varoš odoli iskušenju, ili obratno, zaključiću da ima i dobrih i zlih. Taj zaključak bi, međutim, bio zabrinjavajući jer bi značio da nam predstoji duhovna borba u kojoj može da pobedi bilo

jedna bilo druga strana. Da li vi verujete u Boga, u duhovni svet, u bitke između anđela i đavola?

Devojka je ćutala i on shvati da je pitanje postavio u pogrešnom trenutku, izlažući se opasnosti da mu ona okrene leđa i ne dozvoli mu da završi misao. Bolje bi mu bilo da se okane ironije i da govori otvoreno.

- I na kraju, ako ja odem odavde sa svih jedanaest poluga u svojoj torbi, to će značiti da je sve u šta sam verovao bilo puka izmišljotina. Umreću sa saznanjem koje mi nimalo ne ide u prilog, jer bi mi život bio neuporedivo lakši ako bi se ispostavilo da sam u pravu, odnosno da je ceo svet zao.

To, naravno, ne bi ublažilo moju patnju, ali bi mi pomoglo da je lakše podnosim, ako znam da i svi drugi ljudi pate. Naprotiv, ako su samo pojedinci osuđeni da doživljavaju velike nesreće, onda nas je Svevišnji ozbiljno obmanuo.

Devojčine oči se ispuniše suzama, ali ipak je smogla snage da sačuva kontrolu nad sobom.

- Zašto to radite? I zašto baš s mojim mestom?

- Ne zanimate me ni vi ni vaše mesto, zanima me jedino moj slučaj. Sudbina jednog čoveka ujedno je i sudbina svih ljudi. Hoću da saznam da li smo dobri ili zli. Ako smo dobri, onda je Bog pravedan i oprostiće mi što sam činio zlo onima koji su meni hteli da naude, oprostiće mi moje pogrešne odluke u odsudnim trenucima, i ovaj predlog koji sam vam ponudio - jer upravo me je On odbacio od Sebe i gurnuo u tamu. Ako smo pak zli, to znači da je sve dopušteno. Onda nijedna moja odluka nije bila pogrešna, i ma šta činili u životu, nećemo ništa promeniti, jer oproštaj i iskupljenje nimalo ne zavise od čovekovih misli i dela.

I pre no što je devojka stigla da pobegne, on dodade:

- Vi možda nećete pristati na saradnju. Ali u tom slučaju ja ću svima razglasiti da sam vam pružio priliku da im pomognete, a da ste vi to odbili, pa ću im isti predlog ponoviti. Ako zaista odluče nekoga da ubiju, vrlo je verovatno da ćete vi biti žrtva.

Žitelji Viskosa brzo su se navikli na strančev dnevni ritam: ustajao bi rano, popio jaku kafu i odlazio u planine, uprkos kiši koja je neprestano lila od drugog dana njegovog boravka u varoši, i koja je ponekad prelazila u susnežicu. Nikada nije ručavao. U hotel se obično vraćao tek u rano popodne, a onda bi se zaključao u svojoj sobi i, kako su svi pretpostavljali, spavao.

Predveče bi ponovo izlazio u šetnju, ovoga puta po okolini. Uvek bi prvi dolazio u restoran, naručivao najukusnija jela, birao najbolja, ali ne obavezno i najskuplja vina, i nikad se nije varao u računu. Posle večere, popušio bi jednu cigaretu, a zatim odmah odlazio u bar jer se već zbližio s ljudima koji su tamo navraćali.

Voleo je da sluša varoške priče, o naraštajima stanovnika Viskosa (govorilo se da je u prošlosti tu postojalo jedno mnogo veće naselje, o čemu su svedočili ostaci građevina iza poslednjih kuća u tri postojeće ulice), o narodnim običajima i verovanjima, pa čak i o novim dostignućima u poljoprivredi i stočarstvu.

A kad bi on došao na red da kaže nešto o sebi, priče su mu bile zbrkane i protivrečne - ponekad bi rekao da je bio mornar, drugi put bi pominjao velike fabrike oružja kojima je upravljao, a jedno vreme je, navodno, bio napustio sve i povukao se u manastir, u potrazi za Bogom.

Po izlasku iz kafane ljudi su raspravljali o tome da li govori istinu ili ih laže. Gradonačelnik je smatrao da se čovek u životu može baviti različitim stvarima, iako su meštani Viskosa od detinjstva znali kakva ih sudbina čeka; paroh je zastupao drugačije mišljenje, gledajući u pridošlici čoveka izgubljenog, zbunjenog, koji je došao u njihovu varoš da pronađe sebe. Jedino su svi sa izvesnošću znali da će se stranac zadržati u njihovom mestu svega sedam dana; vlasnica hotela je ispričala da ga je čula kad je zvao aerodrom u glavnom gradu da potvdi svoju kartu - začudo, za Afriku, a ne za Južnu Ameriku. Čim je završio razgovor, izvadio je iz džepa svežanj novčanica da platil unapred čitav boravak, uključujući i hranu, uprkos njenim uveravanjima da to nije potrebno, jer ima poverenja u njega. Kako je stranac i dalje navaljivao, žena mu je predložila da plati kreditnom karticom, kao što gosti obično rade; tako će sačuvati gotovinu za neku nepredviđenu okolnost koja može da iskrsne na putu. Htela je čak da doda "možda u Africi ne primaju kreditne kartice", ali bilo bi nepristojno da pokaže da je slušala njegov razgovor, ili da potcenjuje ceo jedan kontinent. Stranac joj je zahvalio na brizi, ali je učtivo odbio. Sledeće tri večeri plaćao je - takođe u gotovom - po jednu turu pića za sve goste. Tako nešto se u Viskosu još

nikad nije desilo, pa su meštani brzo i lako zaboravili neuverljive priče, i počeli u pridošlici da gledaju čoveka široke ruke, bez predrasuda, koji njih, provincijalce, ne smatra ništa manje vrednima od ljudi iz velikih gradova.

Sada su promenili i predmet razgovora: kad bi se bar zatvorio, neki zakasneli gosti davali su gradonačelniku za pravo, ističući da je stranac čovek iskusan i kadar da ceni vrednost pravog prijateljstva; drugi su verovali parohu, kao odličnom poznavaocu ljudske duše, da je u pitanju usamljenik koji traga za novim prijateljstvima ili novim, smislom života. U svakom slučaju, bilo im je prijatno u njegovom društvu i svi su bili ubedeni da će im nedostajati kad bude otišao - sledećeg ponedeljka.

Povrh svega, bio je i veoma uglađen, što su svi po jednoj važnoj pojedinosti: putnici, naročito oni koji su dolazili sami, obično su uvek obletali oko Šantal Prim, devojke koja je služila u baru - verovatno očekujući neku prolaznu avanturu ili ko zna šta drugo. Ovaj gost, međutim, obraćao joj se jedino kad je naručivao piće, i nije s njom razmenjivao zavodničke ili požudne poglede.

Tri noći koje su usledile posle susreta na reci, Šantal gotovo da nije ni trenula. Oluja je, u naletima, drmusala metalne salone, stvarajući zastrašujuću buku. Budila se više puta sva oblivena znojem, iako je noću uvek isključivala grejanje zbog uštede struje.

Prve noći se susrela sa prikazom Dobra. U predasima između košmarnih snova - kojih se kasnije nije sećala - molila se Bogu da joj pomogne. Nijednog časa joj nije padalo na pamet da ispriča ono što je čula, da postane glasnica greha i smrti. U jednom trenutku joj se učinilo da je Bog suviše daleko da bi je mogao čuti, pa je počela da se moli svojoj pokojnoj baki koja ju je očuvala pošto joj je majka umrla na porođaju. Svim silama se trudila da poveruje da je Zlo jednom već prohujalo kroz njen život i da se više neće vratiti.

Uprkos svim svojim ličnim problemima, Šantal je znala da živi među čestitim ljudima, vrednim i ponositim, koji su uživali poštovanje u čitavom kraju. Ali nije baš uvek tako bilo; više od dva stoleća Viskos je naseljavao najgori soj ljudi, i svi su to prihvatali kao neminovnost, kao posledicu prokletstva koje su Kelti bacili na mesto, posle poraza od Rimljana. I to je potrajalo sve dok trpeljivost i hrabrost jednog jedinog čoveka - koji nije verovao u prokletstva već samo u blagoslov - nisu iskupili njene zemljake. Šantal je slušala klaparanje salona, prisećajući se glasa svoje bake dok joj je pričala o tom događaju.

"Pre mnogo godina, jedan isposnik - koji će kasnije postati poznat kao Sveti Saven - živeo je u jednoj od obližnjih pećina. U to doba, Viskos je bio samo pogranično mestašce, naseljeno razbojnicima, odmetnicima od zakona, krijumčarima, bludnicama, pustolovima, ubicama koji su tu dolazili da predahnu između dva zločina. Najgori od svih, neki Arapin po imenu Ahab, sprovodio je neviđeni zulum u mestu i čitavoj okolini, ubirajući stravičan danak od seljaka koji su, uprkos svemu, nastojali da žive dostojanstveno.

Jednoga dana Saven napusti svoju pećinu, zakuca na Ahabova vrata i zamoli ga da ga primi na konak. Ahab se nasmeja: "Zar ti ne znaš da sam ja ubica, da sam još u svom rodnom kraju skratio za glavu popriličan broj ljudi i da tvoj život za mene ne vredi ni prebijene pare?"

"Znam", odgovori Saven. "Ali dojadilo mi je da živim u onoj pećini. Voleo bih bar jednu noć ovde da provedem." Ajhab je čuo za isposnika koji je bio nadaleko poznat, jednako poznat kao i on, i to mu je smetalo - nije želeo da deli svoju slavu s takvim slabićem. Zato je odlučio da ga još iste noći ubije da bi svima pokazao ko je tu jedini i neprikosnoveni gospodar. Malo su popričali. Ahaba su dirnule pustinjakove reči, ali on je bio nepoverljiv čovek i nije više verovao u Dobro. Pokazao je Savenu mesto gde može da legne, a onda uzeo nož i počeo da ga oštri. Saven je posmatrao nekoliko trenutaka te preteće pokrete, a onda zatvorio oči i zaspao.

Ahab je oštrio nož čitave noći. Izjutra, kad se Saven probudio, zatekao ga je kako plače kraj njegovog ležaja. "Ti se nisi mene uplašio, a nisi me čak ni osudio. Prvi put je neko proveo noć pored mene, verujući da sam dobar čovek, kadar da beskućnika primim na konak. Pošto si ti poverovao da ja mogu da postupim ispravno, ja sam tako i postupio."

Od toga dana, Ahab napusti svoj zločinački život i posveti se napretku oblasti. Tako se Viskos od pograničnog mesta, legla otpadnika, razvio u važan centar trgovine između dve zemlje.

Šantal briznu u plač, zahvaljujući svojoj baki što ju je podsetila na tu priču. Njeni zemljaci bili su dobri ljudi i mogla se pouzdati u njih. Dok je pokušavala ponovo da zaspi, najednom joj se učinilo da bi bilo dobro da razglasi strančevu tajnu, samo da bi videla njegovo zaprepašćeno lice kad ga budu proterivali iz grada.

Sutradan se, međutim, iznenadila kad ga je videla kako izlazi iz restorana u prizemlju hotela, odlazi u bar-recepciju-prodavnicu i zapodeva razgovor sa ljudima koji su se tu nalazili, kao najobičniji turista, pretvarajući se da ga zanimaju najobičnije teme, kao što su striža

ovaca ili sušenje mesa. Žitelji Viskosa oduvek su gajili uverenje da svaki stranac mora biti oduševljen njihovim zdravim i prirodnim načinom života, tako da su ponavljali, nadugačko i naširoko, iste priče o blagodeti življenja daleko od savremene civilizacije - iako je svaki od njih, u dubini duše, priželjkivao da se i sam nađe daleko odatle, među automobilima koji zagađuju vazduh, u gradskim četvrtima gde je opasno hodati ulicama, i to samo zato što veliki gradovi neodoljivom draži privlače ljude sa sela.

Ipak su uvek, pred svakim došljakom, iskazivali rečima - ali samo rečima - radost življenja u izgubljenom raju, nastojeći da sami sebe ubede koliko su srećni što su se upravo tu rodili, a pritom su zaboravljali da još nikad nijedan hotelski gost nije rešio da ostavi sve i da se nastani u Viskosu.

Veče je proteklo u živom ćaskanju koje umalo nije bilo prekinuto jednom strančevom neumesnom opaskom:

- Deca su ovde vrlo lepo vaspitana. Za razliku od drugih mesta u kojima sam boravio, ovde ujutru uopšte ne čujem njihovu graju.

Posle jednog trenutka neprijatne tišine - jer u Viskosu dece nije ni bilo - neko se dosetio da ga upita šta misli o domaćem specijalitetu koji je upravo bio pojeo, i razgovor je ponovo krenuo pređašnjim tokom, vrteći se stalno oko draži seoskog života i mana velikih gradova.

Kako je vreme odmicalo, Šantal je postajala sve nervoznija, strepeći da je stranac ne navede da otkrije njegovu tajnu. Ali on je nije ni pogledao, a obratio joj se samo jedanput, kad je naručio - i platio - turu pića za sve.

Čim su se gosti razišli a stranac otišao u svoju sobu, ona je skinula kecelju, pripalila cigaretu iz paklice koju je neko zaboravio na stolu i rekla gazdarici hotela da će sutra ujutru obračunati dnevni pazar, jer je premorena od neprospavane noći. Gazdarica se složila, Šantal je uzela kaput i izašla na oštar noćni vazduh.

Do njene sobe bilo je svega dva minuta hoda, i dok joj se kiša slivala niz lice, ubeđivala je samu sebe da je sve to samo neslana šala, sumanuti način na koji stranac želi da privuče njenu pažnju.j

A onda se setila zlata: videla ga je rođenim očima.

Možda to i nije bilo zlato. Ali bila je suviše umorna da bi

mogla da misli i čim je stigla u svoju sobu skinula se i zavukla u

krevet.

Te noći Šantal se susrela s prikazama Dobra i Zla. Zaspala je čvrstim snom, bez snova, ali se posle sat vremena već probudila. Napolju je vladala mukla tišina: nije bilo ni daška vetra da pomeri salone, nijednog zvuka noćnih životinja - ničeg, baš ničeg što bi dokazivalo da se još uvek nalazi u svetu živih. Prišla je prozoru i pogledala pustu ulicu, sitnu kišu koja je rominjala, maglu kroz koju je prosijavala samo slabašna svetlost hotelske reklame, što je gradu davalo neki zloslutan izgled. Savršeno je dobro poznavala tu tišinu provincijske varoši, koja uopšte ne znači mir i spokojstvo, već potpuno odsustvo ičeg novog što bi vredelo reći.

Pogledala je prema planinama; nije mogla da ih vidi jer su ih zaklanjali niski oblaci, ali je znala da je tamo negde sakrivena zlatna poluga. Bolje rečeno: nešto žuto, u obliku cigle, što je stranac tamo ostavio. I otkrio joj tačan položaj skrovišta, ne bi li je namamio da iskopa metal i da ga uzme za sebe. Ponovo je legla, prevrtala se u krevetu, a onda opet ustala i otišla u kupatilo. Osmotrila je svoje golo telo u ogledalu, pomislila, sa zebnjom, da uskoro neće više biti privlačno, pa se vratila u postelju. Kajala se što nije ponela sa sobom onu paklicu cigareta zaboravljenu na stolu - ali znala je da će se njen vlasnik vratiti po nju, a nije sebe htela da izlaže sumnji. Tako je to bilo u Viskosu: poluprazna kutija cigareta imala je svog vlasnika, dugme otpalo s kaputa trebalo je čuvati sve dok neko ne dođe da upita za njega, kusur se morao vratiti do poslednjeg petoparca bilo je zabranjeno zaokruživati račun. Prokleto mesto, gde je sve bilo predvidljivo, organizovano, izvesno.

Kad je uvidela da ne može da zaspi, pokušala je ponovo da se moli i usredsredi misli na svoju baku, ali joj se u svesti neprestano, javljao jedan te isti prizor: otkopana rupa u zemlji, iskaljan komad metala, slomljena grana u njenoj ruci, nalik na štap lutalice koji kreće na put. Više puta bi zadremala pa se budila, ali napolju je sve vreme vladala ista tišina, a u njenoj glavi se uporno ponavljala ista slika.

Čim je ugledala prvi tračak praskozorja, obukla se i izašla. Iako je živela u mestu gde su ljudi ustajali u cik zore, ipak je bilo još isuviše rano. Hodala je pustom ulicom, osvrćući se svakog časa za sobom, kako bi se uverila da je stranac ne prati, ali zbog guste magle gotovo ništa nije uspevala da vidi. Povremeno bi zastala da oslušne korake, ali jedino što je uspevala da čuje bili su neujednačeni otkucaji njenog srca.

Zašla je duboko u šumu, stigla do stenja u obliku slova Y - koje ju je oduvek plašilo, jer se činilo da će se velike gromade svakog časa odroniti - uzela istu granu koju je tu ostavila prethodnog dana, počela da kopa na istom mestu koje joj je stranac pokazao, zavukla ruku u rupu i izvukla

polugu u obliku cigle. Nešto joj je privuklo pažnju: i usred šume vladala je mukla tišina, kao da je nečije tajanstveno prisustvo preplašilo životinje i zaustavilo lišće na granama.

Iznenadila ju je težina poluge u njenim rukama. Očistila ju je, zapazila nekoliko utisnutih žigova, dva pečata i niz znakova koje nije uspevala da odgonetne.

Koliko li to vredi? Nije umela tačno da proceni, ali - kao što reče stranac - verovatno dovoljno da je oslobodi novčanih briga do kraja života što je oduvek priželjkivala, i što se sada, nekim čudom, ukazalo pred njom. Tu je bila prilika da se jednom zasvagda oslobodi jednoličnih dana i noći u Viskosu, beskonačnih odlazaka na posao i povrataka kući iz hotela u kojem je radila otkako je postala punoletna, godišnjih poseta svih prijatelja i prijateljica koji su se odselili odatle jer su ih roditelji poslali na studije da bi postigli nešto u životu, svih odsutnosti na koje se već bila navikla, muškaraca koji su obećavali kule i gradove a nestajali već idućeg dana, bez traga i glasa, svih rastanaka i sastanaka kojih je već bila sita. Tu, u šumi, proživljavala je najznačajniji trenutak svog postojanja. Život je prema njoj oduvek bio vrlo okrutan i nepravedan: nepoznati otac, majčina smrt na porođaju zbog koje je oduvek bila opterećena bremenom neke neodređene krivice; baka seljanka, koja je živela od šića, štedeći svaki dinar da bi joj unuka naučila barem da čita i piše. Šantal je imala velike snove: verovala je da će uspeti da savlada sve prepreke, da će se dobro udati, da će se zaposliti u nekom velikom gradu, da će je otkriti neki lovac na talente koji bude slučajno zabasao u tu njenu nedođiju da se malo odmori, pa će onda ostvariti blistavu pozorišnu karijeru, napisati knjigu koja će postati veliki hit, da će je fotografi saletati moleći je za makar jedan snimak, da će gaziti po crvenim tepisima života.

Svaki je dan bio jedan dan čekanja. Svaka je noć bila nova prilika da se pojavi neko ko će umeti da ceni njenu vrednost. Svaki muškarac u njenoj postelji značio je nadu da će već sutra ujutru otići, da nikad više neće videti one tri ulice, kamene kuće, krovove od ćeramide, crkvu i groblje pored nje, hotel u kojem se zdrava hrana, proizvedena mukotrpnim radom, prodaje jeftino kao industrijska roba.

Ponekad je čak zamišljala kako su Kelti, prastanovnici naselja, tu zakopali basnoslovno blago koje će ona uspeti da nađe. Od svih njenih snova, taj je bio najbesmisleniji, najneverovatniji.

A sada je držala u rukama zlatnu polugu, blago kakvo nije mogla ni da sanja, konačno oslobođenje.

Obuze je panika: jedini srećan trenutak u njenom životu , mogao bi se raspršiti kao dim još istog popodneva. Šta ako se stranac predomisli? Ako odluči da potraži neki drugi grad, da nađe neku drugu ženu koja bi mu bez oklevanja pomogla da ostvari svoj naum? Zašto se sad lepo ne bi vratila kući, natrpala u torbu ono malo svojih stvari i jednostavno otišla? I već je videla sebe kako silazi niz strmu padinu brega, kako autostopira na drumu u podnožju, dok za to vreme stranac izlazi u svoju jutarnju šetnju i otkriva da je njegovo zlato ukradeno. Ona se vozi do obližnjeg grada, a on se vraća u hotel da pozove policiju.

Šantal onda zahvaljuje na vožnji i kreće pravo na autobusku stanicu da kupi kartu za bilo koje daleko odredište; dok čeka u redu, prilaze joj dva policajca i ljubazno je mole da otvori svoju torbu. Čim ugledaju sadržaj, svake ljubaznosti nestaje; to je žena koju traže zbog prijave koju su primili pre tri sata. U policijskoj stanici, Šantal bi imala dve mogućnosti: da kaže istinu, u koju niko ne bi poverovao, ili da jednostavno posvedoči da je videla sveže zatrpanu humku, pa je odlučila da kopa i pronašla zlato. Jednom je neki lovac na blago - koji je takođe tragao za keltskom ostavštinom - proveo noć u njenoj postelji. On joj je rekao da su zakoni njihove zemlje jasni: svaki nalazač ima pravo na ono što pronađe, s jedinom obavezom da prijavi određenoj ustanovi nalaze koji imaju istorijsku vrednost. A ova njena zlatna poluga svakako nije imala nikakvu arheološku vrednost. Bila je nedavno izrađena, sa znakovima i pečatima, i utisnutim brojevima.

Onda bi policija ispitala i stranca. On ne bi mogao da dokaže da je ona provalila u njegovu sobu i pokrala ga. Njegova bi reč bila protiv njene, ali možda je on moćniji, možda ima veze s uticajnim ljudima, pa bi ona izvukla deblji kraj. Šantal bi onda zatražila da se poluga podvrgne veštačenju, čime bi se utvrdilo da je govorila istinu: na poluzi su bili tragovi zemlje.

U međuvremenu, priča bi stigla i do Viskosa, a meštani bi - iz zavisti ili ljubomore - počeli da sumnjaju u devojku, tim pre što su i ranije kolale glasine da ona spava s hotelskim gostima; mogla je; i ovog da pokrade, dok je spavao. Slučaj bi se okončao patetično: zlatna poluga bila bi zaplenjena do konačne sudske odluke, a ona bi se autostopom vratila u Viskos, ponižena, poražena, izvrgnuta ogovaranjima koja će se pamtiti generacijama. Ubrzo bi shvatila da ni parničenja ne vode ničemu, da nije u mogućnosti da plaća advokate, i odustala bi od procesa. Rezultat cele priče: ni zlata, ni ugleda.

Postoji i druga mogućnost: da je stranac govorio istinu. Zar ne bi Šantal, ako ukrade zlato i pobegne, spasila grad od velike nesreće?

Ipak, čak i pre no što je izašla iz kuće i uputila se u planinu, znala je da nije u stanju da učini takav korak. Zašto se upravo u trenutku kad joj se pružala prilika da izmeni svoj život iz korena, toliko uplašila? Zar nije spavala s kim god je htela, zar nije ponekad bila preterano predusretljiva prema strancima, ne bi li izvukla veću napojnicu? Zar nije s vremena na vreme lagala? Zar nije zavidela starim prijateljima, koji su sada navraćali u grad samo za Božićne praznike, da obiđu svoje porodice?

S naporom podiže zlato, uspravi se, ali oseti malaksalost i malodušnost, vrati polugu u rupu i zatrpa je. Nije bila u stanju, ali to nije imalo nikakve veze s poštenjem - već sa strahom koji je osećala. Napokon je shvatila dva razloga koji sprečavaju čoveka da ostvari svoje snove: sumnja u njihovo ostvarenje ili to što se prilika ukazuje toliko naglo i neočekivano, da upravo time što nam je na dohvat ruke postaje neostvarljivom. Jer tada se javlja strah od puta koji vodi u nepoznato, od neslućenih izazova koji nas vrebaju na tom putu, od mogućnosti da sve ono na šta smo navikli zauvek izgubimo.

Ljudi bi hteli sve da menjaju, a u isto vreme zaziru od svake promene. Šantal nije umela da objasni zašto, ali joj se upravo to sada događalo. Možda je isuviše vezana za Viskos, možda se isuviše uljuljkala u svom porazu, te je i sam nagoveštaj pobede za nju već preveliki teret.

Bila je ubeđena da je stranac već sit njenog ćutanja i da će uskoro - možda još iste večeri - odlučiti da izabere nekog drugog. Ali bila je suviše velika kukavica da bi menjala svoju sudbinu.

Ruke koje su dotakle zlato morale su sada da se late metle, četke, krpe za prašinu. Šantal okrete leđa blagu i uputi se u varoš, gde ju je vlasnica hotela već čekala, verovatno namrgođena, jer je obećala da će završiti obračun pre no što se jedini gost hotela probudi.

Šantalin strah nije se obistinio: stranac nije otputovao. Videla ga je u baru te večeri kako, okružen opštom pažnjom, priča priče koje možda i ne odgovaraju u potpunosti istini, ali deluju ubedljivo jer ih je on očigledno preživljavao, barem u mašti. Ponovo su im se pogledi ukrstili, samo bezlično, kad je on prišao da plati piće kojim je častio ostale goste.

Šantal je bila iscrpljena. Jedva je čekala da se svi raziđu, ali stranac je bio neobično nadahnut i ispredao je priče, bez kraja i konca, koje su ostali slušali s napregnutom pažnjom, zanimanjem i onim pritvornim

poštovanjem - bolje rečeno, poniznošću - koje seljaci pokazuju pred ljudima iz velikih gradova, jer ih smatraju učenijim, sposobnijim, pametnijim, naprednijim. "Budale", pomisli ona. "Nisu ni svesni koliko vrede. Ne znaju da kad god neko prinese zalogaj ustima, u bilo kom kraju sveta, treba da bude zahvalan ljudima kao što su meštani Viskosa, koji rade od jutra do mraka, obrađuju zemlju u znoju svojih umornih tela i gaje stoku s nadljudskim strpljenjem. Oni su potrebniji čovečanstvu od bilo kog građanina, a opet se ponašaju - i osećaju - kao niža bića, osujećena, beskorisna. Stranac je međutim bio spreman da pokaže kako njegova kultura vredi više od truda i napora svih tih ljudi u baru. Upro je prstom u jednu sliku na zidu:

- Znate li šta je to? Jedna od najpoznatijih slika na svetu, Tajna večera Leonarda da Vinčija koja predstavlja Isusa i njegove učenike na poslednjoj večeri.

- Ne bi se baš reklo da je toliko čuvena - reče vlasnica hotela. - Kupila sam je budzašto.

- To je samo reprodukcija; original se nalazi u jednoj crkvi daleko odavde. Ali postoji legenda o ovoj slici; ne znam da li biste hteli da je čujete?

Svi potvrdno klimnuše glavom, a Šantal ponovo obuze stid što se tu nalazi i sluša tog čoveka koji se razmeće svojim beskorisnim znanjem samo da bi unizio druge.

- Prilikom izrade ove slike, Leonardo se suočio s teškim problemom: trebalo je da naslika dobro - u liku Isusa - i zlo - u liku Jude. Rešio je da prekine sa radom dok ne uspe da nađe savršene modele.

Jednoga dana, na službi, dok je slušao crkveni hor, jedan mladić mu se učinio kao stvoren za lik Hrista. Pozvao ga je u svoj atelje i izradio mnoštvo skica i studija njegovog lica. Prošle su još tri godine. Tajna večera bila je gotovo završena, ali Leonardo da Vinči još nije pronašao nikoga ko bi odgovarao Judinom liku. Kardinal zadužen za tu crkvu počeo je da ga pritiska, zahtevajući da što pre završi fresku. Pošto je danima bezuspešno tragao, slikar je napokon slučajno nabasao na nekog prerano sastarelog mladića koji je, sav u ritama, pijan ležao u jarku. Jedva je umolio svoje pomoćnike da ga prenesu u crkvu, jer više nije bilo vremena za skiciranje. Skitnicu odvukoše nekako do crkve, u besvesnom stanju. Pomoćnici su ga pridržavali dok je Leonardo preslikavao crte bezbožnosti, greha, sebičnosti, koje su se jasno i upečatljivo odražavale na njegovom licu.

Kad je sve bilo gotovo, skitnica, koji se u međuvremenu donekle rastreznio, otvori oči, spazi pred sobom sliku, i s prizvukom čuđenja i tuge u glasu, reče:

- Pa ovu sam sliku već video!

- Kada? - upita Leonardo, takođe začuđen.

- Pre tri godine. Sećam se vrlo dobro, jer sam ubrzo posle toga izgubio sve što sam imao. Život mi je u to vreme još bio prepun snova. Pevao sam u crkvenom horu i jedan me je umetnik pozvao da mu poziram za lik Hrista.

Stranac načini dugu pauzu. Uperio je pogled u paroha, koji je ispijao svoje pivo, ali Šantal je znala da su te reči bile upućene njoj.

- Znači, Dobro i Zlo imaju isto lice; samo je pitanje u kom će se trenutku isprečiti na našem životnom putu.

Onda ustade, izvini se, rekavši da je umoran, i ode u svoju sobu. Plativši šta su dužni, gosti su se sporo razilazili, zastajkujući ispred jeftine reprodukcije čuvene slike, kao da pokušavaju da se prisete da li ih je ikada u životu presreo neki anđeo ili đavo.

Premorena, radeći gotovo mehanički, Šantal je bila svesna da jedino ona misli drugačije, jer je osetila kako je zavodljiva i teška ruka Zla miluje po čelu. Dobro i Zlo imaju isto lice; samo je pitanje kada ćemo na njih nabasati na našem životnom putu. Lepe reči, možda i istinite, ali njoj je bio preko potreban san, i ništa više.

Na kraju je jednom gostu pogrešno vratila kusur, što se vrlo retko dešavalo; izvinila se, ali se uopšte nije osećala krivom. Držala se dostojanstveno, sve dok paroh i gradonačelnik – koji su obično; ostajali poslednji - nisu izašli iz kafane. Zaključila je blagajnu, uzela svoje stvari, obukla debeli, jeftini kaput i vratila se kući, kao što je godinama svakodnevno činila. Treće se noći, napokon, susrela s prikazom Zla. Zlo joj se ukazalo u obliku nepodnošljivog umora i visoke temperature, od koje je, na mahove, gubila svest, ali nikako nije uspevala da zaspi - iz daljine je neprestano dopiralo vučje zavijanje. U pojedinim trenucima imala je utisak da zapada u bunilo, jer joj se činilo da vidi vuka u svojoj sobi; govorio je nekim čudnim, njoj nerazumljivim jezikom. Kad joj se nakratko povratila svest, pokušala je da ustane, s namerom da krene u crkvu i zamoli paroha da pozove lekara, jer je bila bolesna, ozbiljno bolesna. Ali dok se naprezala da učini to što je naumila, noge joj zaklecaše i ona shvati da nije u stanju da hoda. Čak i kad bi mogla da hoda, ne bi uspela da stigne do crkve. A ako bi i uspela, morala bi da

čeka dok se velečasni ne probudi, obuče, otvori vrata, a za to vreme njena bi temperatura na hladnoći rasla i na kraju je pokosila, bez milosti, na pragu tog mesta koje je važilo za sveto.

"Bar ne bi morali da me prenose na groblje; već bih, praktično, bila u grobu."

Šantal je buncala cele noći, ali je temperatura počela da opada čim je prva svetlost dana prodrla u sobu. Kad je malo povratila snagu i napokon pokušala da zaspi, začula je dobro poznatu trubu. Bio je to znak da je stigao pekar i da je već vreme za doručak.

Niko je nije terao da siđe i kupi hleb; bila je samostalna i mogla je ostati u krevetu dokle joj se prohte, jer je tek predveče počinjala da radi. Ali nešto se u njoj promenilo; bio joj je neophodan dodir sa svetom, pre no što sasvim ne poludi. Htela je da sretne ljude koji se u to doba redovno okupljaju oko malog zelenog kamiona, razmenjujući svoje novčiće za hranu, srećni što je pred njima još jedan novi dan, i što imaju šta da rade i šta da jedu.

Sišla je na ulicu, pozdravila se sa svima, čula nekoliko opaski na svoj račun, poput: "deluješ umorno" ili "nešto nije u redu?" Svi su bili ljubazni, saosećajni, uvek spremni da priteknu u pomoć, bezazleni i prostodušni u svojoj velikodušnosti, dok je njena duša izgarala u neprestanoj borbi za snove, za pustolovine, protiv straha i slabosti. Šta bi samo dala kad bi mogla da podeli svoju tajnu s nekim; ali kad bi se samo jednoj osobi poverila, cela bi varoš sve saznala, još pre podneva - bolje bi bilo da im zahvali na brizi za zdravlje i da nastavi svojim putem, dok joj se u glavi malo ne razbistri.

- Nije to ništa. Vuk je zavijao celu noć, pa mi nije dao da zaspim.

- Ja nisam čula nikakvog vuka - reče vlasnica hotela koja je takođe kupovala hleb.

- U našem kraju, već mesecima, nema ni traga ni glasa od vukova - složila se žena koja je prodavala svoje prerađevine u predvorju hotela. Mora da su ih lovci sve pobili, što je jako loše za nas, jer su ti retki vukovi i mamili lovce da dolaze ovamo. Oni prosto obožavaju to besmisleno nadmetanje: ko će ubiti najopasniju zverku.

- Ne pominjite pred pekarom da više nema vukova - šapnu Šantalina gazdarica. - Ako se to raščuje, niko više neće ni kročiti ovamo.

- Ali ja sam čula vuka...

- To mora da je bio vuk prokletnik - dobaci gradonačelnikova žena, koja nije naročito volela Šantal, ali je bila dovoljno pristojna da ne pokazuje svoja osećanja. Vlasnica hotela se pobuni:

- Vuk prokletnik ne postoji. To je bio neki običan vuk, i do sada je verovatno već ubijen.

Gradonačelnikova žena, međutim, nije se predavala.

- Postojao ili ne, svi znamo da nikakav vuk noćas nije zavijao. Nego vi terate ovu devojku da radi prekovremeno, pa mora da je premorena i zato joj se svašta priviđa. Šantal ih ostavi da se raspravljaju, uze svoj hleb i ode. "Besmislena nadmetanja", pomisli, sećajući se reči one piljarice. Tako oni poimaju život, kao besmisleno nadmetanje. Jedva se uzdržala da ne objavi strančevu ponudu, pa da vidi kako se taj zaparloženi i duhom siromašni svet upušta u pravo pravcato smisleno nadmetanje: deset zlatnih poluga u zamenu za jedan običan zločin koji obezbeđuje budućnost deci i unucima i vraća Viskosu davno izgubljenu slavu, s vukovima ili bez njih. Ipak se uzdržala. Odlučila je da sve ispriča još iste večeri, ali pred svima, u baru, tako da niko posle ne može da se pravda kako nije čuo ili nije razumeo. Možda će se ljudi okomiti na stranca i odvesti ga u policiju, ostavljajući njoj slobodu da uzme svoju zlatnu polugu kao nagradu za uslugu koju je učinila zajednici. A možda joj neće poverovati ni reči, i stranac će otići ubeđen da su svi oni dobri - što je daleko od istine.

Svi su neznalice, naivčine, konformisti. Nisu u stanju da prihvate išta osim onog u šta su navikli da veruju. Svi se plaše Boga. Svi se - uključujući i nju - ponašaju kao kukavice kad im se ukaže prilika da izmene svoju sudbinu. A što se tiče istinske dobrote, ona ne postoji, ni na Zemlji kukavičkih ljudi, ni na nebesima Svemogućeg Boga, koji seje patnju nemilice, samo zato da bismo ga čitavog života molili da nas izbavi od Zla. Temperatura je prošla; Šantal je provela tri neprospavane noći, ali dok je spremala doručak, osećala se bolje nego ikad. Znači, nije ona bila jedina kukavica, ali možda je jedino ona bila svesna svog kukavičluka, jer su ostali smatrali život zaludnim nadmetanjem i brkali svoj strah sa plemenitošću. Setila se jednog čoveka iz Viskosa, zaposlenog u apoteci u obližnjem gradu, koji je dobio otkaz posle dvadeset godina. Nije tražio nikakvu odštetu jer je, navodno, bio prijatelj s vlasnicima i nije hteo da ih povredi, ubeđen da su ga otpustili zbog novčanih neprilika. Sve same laži: čovek nije tražio pravdu jer je bio kukavica; hteo je da sačuva njihovu ljubav po svaku cenu; mislio je da će gazde umeti da cene njegovo prijateljstvo i velikodušnost. Posle

izvesnog vremena, kad im se obratio za malu pozajmicu, zalupili su mu vrata ispred nosa, ali tad je već bilo suviše kasno - potpisao je rešenje o otkazu i više nije imao prava ništa da zahteva.

Svaka čast. Samo oni koji se plaše da zauzmu neki stav u životu prihvataju na sebe ulogu dobre duše. Uvek je neuporedivo lakše verovati u sopstvenu dobrotu, nego se sukobiti sa drugima i boriti se za svoja prava. Sigurno je lakše otrpeti uvredu ne uzvrativši je, nego smognuti hrabrosti i upustiti se u borbu sa jačim od sebe; uvek možemo reći da nas bačeni kamen nije pogodio, a onda tek noću, u samoći, dok naš sustanar ili supružnik spava, oplakivati, u potaji, svoj kukavičluk. Šantal ispi svoju kafu i požele da dan što brže prođe. Uništiće to mesto, zatrti Viskos još iste večeri. Varoš će ionako uskoro izumreti, možda već sa sledećim naraštajem, jer dece nema - a mladi odgajaju potomstvo u drugim gradovima, u svetu zabave, lepe odeće, putovanja, "besmislenog nadmetanja". Dan, međutim, uopšte nije brzo prošao. Naprotiv: po tom tmurnom vremenu, s niskim oblacima, sati su se jedva vukli. Magla je zaklonila planine, pa je izgledalo da je gradić odsečen od sveta, zatvoren u sebe, kao da je jedino naseljeno mesto na kugli zemaljskoj. Sa prozora, Šantal ugleda stranca kako izlazi iz hotela i kreće prema planinama, kao i obično. Načas se uplašila za svoje zlato, ali se brzo smirila - on će se vratiti, platio je unapred za celu nedelju, a bogataši nikad ne traće ni prebijene pare; to rade samo siromasi.

Pokušala je da čita, ali nije uspevala da se usredsredi na knjigu. Onda je rešila da malo prošeta. Usput nikog nije srela osim Berte, udovice, koja je po vasceli dan sedela na svom kućnom pragu, budno prateći sve što se zbiva. - Sad će napokon da zahladi - rekla je Berta. Šantal se pitala zašto dokoni ljudi smatraju da je važno razgovarati o vremenu. Potvrdno je klimnula glavom. Nastavila je svojim putem jer sa Bertom više nije imala o čemu da priča, posle tolikih godina. Jedno vreme ju je smatrala zanimljivom, hrabrom ženom koja je uspela da povrati životnu ravnotežu čak i posle gubitka muža, koji je poginuo u jednoj od inače čestih nesreća u lovu. Prodala je svoje neveliko imanje, uložila sav taj novac - zajedno s novcem od odštete - u siguran posao, i sad je živela od rente.

Međutim, vremenom je udovica prestala da je zanima i postala je za nju oličenje svega od čega je najviše strepela: da će okončati život na hoklici ispred kućnog praga, zimi natrontana u šalove i džempere, zagledana u jedini predeo koji je u životu videla, bdijući nad nečim nepostojećim, jer tu i nije bilo ničeg ozbiljnog, važnog ili vrednog pažnje.

Išla je kroz maglu prema šumi, bez straha da će zalutati, jer je napamet poznavala svaku stazu, svako drvo, svaki kamen. Zamišljala je kako će predstojeće veče biti zanimljivo, isprobavajući u sebi različite načine na koje bi mogla saopštiti strančevu ponudu - ili će im preneti od reči do reči ono što je čula i videla, ili će ispričati priču sumnjive verodostojnosti, oponašajući stil čoveka koji joj tri noći zaredom nije dao ni da trene. "Veoma opasan čovek, gori od svih lovaca koje sam upoznala."

Hodajući kroz šumu, Šantal je počela da uviđa da postoji još neko ništa manje opasan od stranca - ona sama. Pre samo četiri dana nije ni bila svesna da se već navikla na sebe, takvu kakva jeste, na skromna očekivanja, na život u Viskosu koji joj se činio sasvim podnošljivim - na kraju krajeva, mesto je leti vrvelo od turista, a oni su ga sami prozvali "rajem".

Ali sada su utvare izlazile iz svojih grobova, pohodile je u besanim noćima, činile je nesrećnom, nepravedno potcenjenom, napuštenom od Boga i sudbine. I još gore od toga, prinudile su je da sagleda svu gorčinu koju je u sebi nosila danonoćno, u šumi i na poslu, u retkim trenucima druženja i u nebrojenim satima samoće.

"Proklet bio taj čovek. I prokleta ja, što sam ga izazvala da mi se ispreči na putu."

Dok se vraćala u selo, kajala se zbog svakog trenutka svog života; proklinjala je majku što je rano umrla, baku, što ju je učila da treba da bude dobra i poštena, prijatelje što su je napustili, sudbinu koja ju je u stopu pratila. Berta je i dalje sedela na svom mestu.

- Hodaš jako brzo - reče. - Sedi pored mene da se odmoriš.

Šantal je posluša. Učinila bi bilo šta samo da prekrati vreme.

- Izgleda da se naše selo menja - reče Berta. - Ima nečeg drukčijeg u vazduhu; noćas sam čula vuka prokletnika kako zavija.

Devojka oseti olakšanje. Proklet ili ne, neki vuk je zavijao celu noć, a ona nije bila jedina koja ga je čula.

- Ovo se mesto nikada ne menja - odgovori. - Smenjuju se samo godišnja doba, a sada je na redu zima.

- Nije baš tako. Stigao je stranac.

Šantal je držala jezik za zubima. Da li to treba da znači da nije razgovarao samo sa njom?

- Kakve veze ima strančev dolazak sa Viskosom?

- Po čitave dane posmatram prirodu. Neki smatraju da je to gubljenje vremena, ali to je jedino što pomaže da prihvatim gubitak čoveka koga sam toliko volela. Gledam kako se godišnja doba smenjuju, kako drveće gubi lišće i ponovo ga obnavlja. Pa ipak, s vremena na vreme, neka neočekivana prirodna pojava donese korenite promene. Rekli su mi da su ove planine oko nas nastale u zemljotresu pre više hiljada godina. Devojka klimnu glavnom; i ona je to učila u školi.

- Posle takvih potresa, ništa više nije isto kao pre. Bojim se da bi se tako nešto moglo i sada desiti.

Šantal oseti poriv da joj ispriča o zlatu, jer je posumnjala da starica već nešto zna, ali se uzdržala.

- Često mislim na Ahaba, našeg velikog reformatora, našeg junaka koga je Sveti Saven blagoslovio.

- Zašto baš na Ahaba?

- Zato što je on bio kadar da shvati da jedna sitnica, ma koliko bezazlena bila, može da uništi sve. Priča se da je on, pošto je uspostavio red i mir u gradu i unapredio poljoprivredu i trgovinu u Viskosu, pozvao jedne noći svoje prijatelje na večeru. Ispekao im je pečenje, ali je u jednom trenutku shvatio da mu je ponestalo soli.

Ahab tad pozva svog sina i reče mu:

- Otiđi u grad da kupiš soli. Ali plati tačno onoliko vredi, ni više, ni manje.]

Sin je bio iznenađen:

- Jasno mi je da ne treba da platim skuplje, ali ako budem mogao malo da se cenjkam, zašto da ne uštedim nešto novca?

- U velikom gradu to bi bilo preporučljivo. Ali u maloj varoši, kakva je naša, to bi bilo pogubno.

Sin ode, ne pitajući više ništa. Međutim, gosti koji su slušali njihov razgovor, hteli su da saznaju zašto se ne sme kupovati so po nižoj ceni, a Ahab im odgovori:

- Ako neko prodaje so ispod cene, to znači da očajnički vapi za novcem. Onaj ko iskoristi tu situaciju, potcenjuje znoj i trud čoveka koji je s teškom mukom nešto stvorio.

- Ali to ipak nije dovoljno da bi se uništila jedna varoš.

- Ni u doba postanka sveta nepravda nije bila velika. Ali svaki novi čovek ponešto je dodavao toj nepravdi, ubeđen da ne čini ništa strašno, i vidite dokle smo stigli.

- Da li to važi i za ovog stranca, na primer - upita Šantal, u nadi da će joj Berta priznati da je razgovarala sa njim. Ali ona je ćutala.

- Ne znam zašto je Ahabu toliko bilo stalo da spase Viskos - navaljivala je. - Nekada je bio leglo otpadnika, sada je selo kukavica.

Starica je sigurno nešto znala. Trebalo je samo saznati da li joj je to stranac ispričao.

- Tačno. Ali ne znam da li je to baš kukavičluk. Mislim da se svi plaše promena. Hteli bi da Viskos ostane onakav kakav je uvek i bio: mesto gde se obrađuje zemlja i gaji stoka, gde se ugošćuju lovci i turisti, ali gde svaki njegov stanovnik tačno zna šta će se desiti sutra, a jedino što je nepredvidljivo to su prirodne nepogode. Možda je to način da čovek nađe mir, iako se slažem s tobom barem u jednoj stvari: svi misle da sve drže u svojim rukama, ali grdno se varaju.

- Grdno se varaju - složi se Šantal.

- Nijedno slovce, nijedna crtica ne može se dodati onome što je pisano - reče starica, navodeći jedan red iz katoličkog Jevandelja. - Ali svi volimo da živimo u toj zabludi, jer nam ona pruža sigurnost. Uostalom, to je izbor kao i bilo koji drugi, mada je glupo i pokušavati upravljati svetom, verovati u jednu potpuno lažnu sigurnost, koja nas zapravo čini potpuno nespremnim za život; kad se najmanje nadamo, naiđe zemljotres i stvori planine, udari grom i sprži drvo koje je tek počelo da pupi, nepažnja u lovu okonča život čestitog čoveka. I onda je Berta, po stoti put, ispričala kako joj je muž nastradao. Bio je jedan od najcenjenijih vodiča u celom kraju, čovek koji u lovu nije gledao okrutni sport već način da se sačuvaju lokalni običaji. Njegovom zaslugom, u Viskosu je stvoren rezervat divljači, opština je donela zakone o zaštiti pojedinih vrsta kojima je pretilo istrebljenje, ubirana je naknada za svaku ubijenu životinju, a prihodi su korišćeni za dobrobit zajednice. Bertin muž je nastojao da tim sportom - za neke svirepim, za druge tradicionalnim - poduči lovce umetnosti življenja. Kad bi naišao neko s mnogo novca a malo iskustva, on bi ga najpre odveo na jednu čistinu. Tamo bi, na neku stenu, postavio konzervu.

Odmakao bi se pedeset metara od limenke i jednim jedinim hicem bi je podigao u vazduh.

"Ja sam najbolji strelac u kraju", govorio je. "A vi ćete sada naučiti da gađate isto tako dobro kao i ja."

Ponovo bi postavio limenku na isto mesto, odmaknuo se na istu razdaljinu, izvadio maramicu iz džepa i zamolio stranca da mu veže oči. Zatim bi nanišanio u pravcu cilja, i opalio.

"Jesam li pogodio?", pitao bi, skidajući povez sa očiju.

"Naravno da niste", odgovarao bi novopečeni lovac, zadovoljan što vidi nadobudnog vodiča poniženog. "Metak je daleko prošao. Ne verujem da ste u stanju ičemu da me naučite."

"Upravo sam vas naučio najvažniju životnu lekciju", odgovorio bi Bertin muž. "Kad god želite nešto da postignete, širom otvorite oči, usredsredite se na cilj i budite sigurni u ono što želite. Niko ne može pogoditi svoju metu zatvorenih očiju." Jednom prilikom, dok je vraćao limenku na mesto, posle prvog hica, drugi lovac je zaključio da je došao red na njega da se okuša u gađanju. Opalio je pre no što se Bertin muž odmakao na početnu razdaljinu; promašio je i pogodio ga u vrat. Nije stigao da nauči sjajnu lekciju o koncentraciji na cilj.

- Moram da idem - reče Šantal. - Treba još nešto da uradim, pre posla.

Berta joj zažele prijatno veče i otprati je pogledom sve dok nije zamakla u uličicu pored crkve. Godine koje je provela sedeći ispred svojih vrata, posmatrajući planine, oblake, i razgovarajući u mislima sa svojim pokojnim mužem, naučile su je da "gleda" kroz ljude. Njen rečnik je bio ograničen, nije uspevala da nađe prave reči kojima bi opisala najrazličitija osećanja koja su drugi u njoj pobuđivali, ali jedno je bilo sigurno: prozirala je ljude, znala je šta osećaju

Sve je počelo na sahrani njene velike i jedine ljubavi; dok je plakala, jedno dete - sin nekih meštana, koji je već odavno odrastao čovek i živi hiljadama kilometara daleko odatle - upita je zašto je tužna.

Berta nije htela da preplaši mališana govoreći o smrti i rastancima; kazala je samo da je njen muž otputovao i da se verovatno dugo neće vraćati u Viskos.

- Ja mislim da vas je on prevario - odgovori mališan. - Baš sam ga sad video sakrivenog iza jednog groba, kako se smeje, sa supenom kašikom u ruci.

Dečakova majka je to čula i strogo ga ukorila. "Deca stalno vide koješta", reče, izvinjavajući se. Berta je, međutim, istog trenutka prestala da plače i pogledala u naznačenom pravcu; njen muž je imao nastranu naviku da jede supu uvek istom kašikom, što je nju strašno ljutilo - jer su sve kašike iste i zahvataju istu količinu supe - ali on je uporno zahtevao

uvek jednu te istu. Berta to nikad nikome nije ispričala, jer se plašila da ga ne proglase ludim.

Dečak je, dakle, zaista video njenog muža; kašika je bila dokaz. Deca "vide" stvari. Odlučila je da i ona nauči da "vidi", jer je želela da razgovara sa svojim mužem; htela je da joj se on vrati - pa makar i kao duh.

U prvo vreme zatvorila se u kuću i retko je izlazila, čekajući da joj se on sam ukaže. Jednoga dana, međutim, javilo joj se neko predosećanje: morala je da izađe napolje i da počne da obraća pažnju na druge, jer je osetila da njen muž želi da joj život bude veseliji, da više učestvuje u varoškim zbivanjima. Iznela je stolicu ispred kuće, sela i zagledala se u planine. Ulicama Viskosa obično je retko ko prolazio, ali je baš tog dana naišla jedna susetka iz obližnjeg sela i kazala joj da se tamo na vašaru prodaje jeftin, a vrlo lep pribor za jelo, a onda je izvadila iz torbe jednu kašiku, da potkrepi svoju priču. Tada je Berta shvatila da nikad više neće videti svoga muža, ali da upravo on od nje zahteva da sedi tamo, i nadgleda varoš. I rešila je da udovolji njegovoj želji. Vremenom je počela da oseća nečije prisustvo sa svoje leve strane, i bila je ubeđena da je on pored nje, da joj pravi društvo i da je štiti od svake opasnosti. Osim toga, naučio ju je da vidi stvari koje drugi nisu primećivali, kao što su figure oblaka i poruke koje se u njima kriju. Ponekad, kad bi pokušala da ga pogleda u lice, njegovo prisustvo bi se izgubilo. To bi je rastužilo, ali je ubrzo uvidela da, uz pomoć intuicije, može s njim da razgovara, pa su počeli da vode duge rasprave o svemu i svačemu.

Posle tri godine već je bila u stanju da "vidi" tuđa osećanja, a od muža je dobijala praktične savete koji su joj bili veoma korisni; zahvaljujući njemu, nije pristala na malu odštetu koju su joj ponudili, podigla je sav novac iz banke neposredno pre no što je pala pod stečaj, itd.

Jednog jutra - nije se više ni sećala koliko je vremena otada prošlo - muž joj je rekao da Viskosu preti propast. Berta je najpre pomislila na zemljotres, na nove planine koje će zatrpati mesto, ali on ju je umirio, tvrdeći da se tako nešto sigurno neće dogoditi u sledećih hiljadu godina. Njega je brinula druga vrsta propasti, iako ni sam nije tačno znao šta bi to moglo biti. Nju je opomenuo da bude na oprezu, jer je u pitanju njegov zavičaj, mesto koje je voleo najviše na svetu, iako ga je napustio pre vremena.

Berta je počela da obraća više pažnje na ljude, na oblike oblaka, na lovce koji su dolazili i odlazili, ali ni u čemu nije pronašla ni nagoveštaj pretnje uništenjem jedne varoši koja nikome nije nažao učinila. Muž je,

međutim, uporno zahtevao da nastavi pomno da prati sve što se zbiva, i ona ga je poslušala. Pre tri dana, videla je stranca kako dolazi, u pratnji đavola, i znala je da je njenom iščekivanju došao kraj. Danas je, pak, primetila da devojku prate i đavo i anđeo; odmah je povezala te dve pojave i shvatila da se nešto čudno dešava u njenom mestu.

Nasmešila se samoj sebi, pogledala na levu stranu, i nekom nevidljivom, uputila tajni poljubac. Nije više bila beskorisna starica: pred njom je bio važan zadatak - da spase svoje rodno mesto, iako nije tačno znala šta bi mogla da preduzme. Šantal ostavi staricu sa njenim mislima i vrati se kući. Bertu je među meštanima Viskosa bio glas da je veštica. Govorili su da je skoro godinu dana provela zatvorena u kući i da se tada izveštila u svakojakim vradžbinama. Kad je, u jednom takvom razgovoru, Šantal upitala ko je staricu naučio tim magijskim veštinama, neki su tvrdili da joj se noću ukazuje sam đavo; drugi su, pak, bili ubeđeni da priziva nekog keltskog vrača, pomoću tajnih reči koje su joj roditelji poverili. Ali nikoga to nije previše uzbuđivalo; Berta je bila bezopasna, a umela je i da priča svakojake zanimljive priče.

To je bilo istina, iako su se priče ponavljale u nedogled. Dok je otključavala vrata, Šantal najednom zastade. Iako je već bezbroj puta čula kako je Bertin muž nastradao, tek tada je shvatila da iz toga i sama može izvući vrlo važnu pouku. Prisetila se trenutaka provedenih u šumi, svoje slepe mržnje koja je vapila da se iskali na svemu i svakome, da povredi sve koji joj se nađu na putu - nju samu, varoš, njegove stanovnike, njihovu decu. A njen istinski cilj je, zapravo, bio samo jedan: stranac. Treba se usredsrediti, opaliti, pogoditi žrtvu. A da bi se to izvelo, treba najpre osmisliti plan - bilo bi glupo da se večeras izbrblja i da izgubi kontrolu nad situacijom. Odlučila je da objavu razgovora sa strancem odloži za još jedan dan - ako je uopšte umesno da svoje sugrađane o tome obaveštava.

Te večeri, kad je došla da naplati turu pića kojom je stranac redovno čašćavao goste, Šantal primeti među novčanicama jednu ceduljicu. Stavila ju je u džep, pretvarajući se kao da tome ne pridaje nikakvu važnost, iako je zapazila da joj stranac s vremena na vreme upućuje upitne poglede. Izgledalo je da su se uloge u igri izmenile: sad je ona vladala situacijom, birajući bojno polje i vreme bitke. Tako su se ponašali uspešni lovci: stalno su nametali pravila igre, kako bi im plen sam pao u ruke. Tek kad se vratila u svoju sobu, ovoga puta s čudnim predosećanjem da će dobro spavati te noći, otvorila je ceduljicu: stranac je molio da se nađu na istom mestu gde su se upoznali. Na kraju je napisao

da bi hteo s njom da razgovara nasamo. Ali, ako ona tako želi, mogu razgovarati i pred drugima. Pretnja koju je poruka skrivala nije joj promakla. Naprotiv, bila je zadovoljna što ju je primila. To je bio dokaz da stranac gubi kontrolu, jer istinski opasni ljudi nikada ne prete. Ahab, veliki mirotvorac Viskosa, imao je običaj da kaže: "Postoje dve vrste budala - oni koji odustaju od svog nauma jer im je neko zapretio, i drugi koji misle da će pretnjom nešto postići." Iscepala je cedulju, bacila je u kantu za đubre, okupala se toplom vodom, zavukla ispod jorgana i nasmešila se. Postigla je upravo ono što je i htela: da se ponovo sretne sa strancem, nasamo. Ako želi da ga porazi, mora bolje da ga upozna. Zaspala je čim je sklopila oči - dubokim, opuštenim, okrepljujućim snom. Provela je jednu noć s Dobrom, jednu s Dobrom i Zlom, i jednu noć sa Zlom. Nijedno od njih nije postiglo svoj cilj, ali i Dobro i Zlo su ostali da žive u njenoj duši, i sada su počeli da se bore za prevlast.

Kad je stranac stigao, Šantal je već bila sva pokisla; ponovo je počela oluja.

- Nećemo pričati o vremenu - rekla je. - Kao što vidite, pljušti kiša. Znam jedno bolje mesto za razgovor. Ustala je i uzela svoju duguljastu, nepromočivu torbu.

- Nosite pušku unutra - reče stranac.

- Da.

- Hoćete da me ubijete.

- Hoću. Ne znam da li ću uspeti, ali rado bih to učinila. Ipak, pušku sam ponela iz drugih razloga: mogla bih usput da nabasam na vuka prokletnika, da ga ubijem pa bi me onda svi u Viskosu više cenili. Sinoć sam ga čula kako zavija, iako mi to niko ne veruje.

- Šta je to vuk prokletnik?

Dvoumila se da li treba otvorenije da razgovara s tim čovekom koji joj je bio neprijatelj. Međutim, setila se neke knjige o japanskim borilačkim veštinama - uvek je čitala ono što su gosti ostavljali u hotelu, bez obzira na temu, jer nije volela da troši novac na knjige. Tu je pisalo da je neprijatelja najlakše razoružati ako ga uverimo da smo na njegovoj strani. Dok su hodali kroz kišu i vetar, ispričala mu je priču. Pre dve godine, jedan meštanin Viskosa - tačnije, kovač - izašao je u šetnju i nabasao na vuka i njegove mladunce. Čovek se prestravio, zgrabio neku granu i krenuo prema životinji. U uobičajenim okolnostima vuk bi pobegao, ali pošto je bio sa svojim mladuncima, nasrnuo je na čoveka i ugrizao ga za nogu. Kovač, čiji je zanat zahtevao natprosečnu snagu,

uspeo je da ga udari tako jako da je zver ustuknula; vuk se sa svojim vučićima povukao u šumu i niko ga više nije video; znalo se jedino da ima belu pegu na levom uvetu.

- A zašto je "proklet"?

- Životinje, čak ni one najdivljije, obično nikad ne napadaju, osim u izuzetnim prilikama, kao u ovom slučaju, da bi zaštitile mladunce. Međutim, ako napadnu i okuse ljudsku krv, postaju opasne; počinju da žude za krvlju, i od divljih životinja postaju krvoločne. Svi su ubeđeni da će, pre ili kasnije, taj vuk ponovo napasti.

"To je priča o meni", pomisli stranac.

Šantal se trudila da hoda najbrže što može, jer je bila mlađa, izdržljivija, a htela je da stekne i psihološku prednost, tako što će umoriti i poniziti svog pratioca; on je, međutim, uspevao da drži ritam njenih koraka. Iako se malo zadihao, nije je nijednog trenutka zamolio da ide sporije.

Stigoše do jednog malenog šatora od zelene plastike, dobro zaklonjenog, koji su lovci koristili za vrebanje plena. Sedoše unuta, oboje trljajući prozeble ruke i duvajući u njih.

- Šta vi zapravo hoćete? Zašto ste mi napisali poruku?

- Hoću da vam postavim jednu zagonetku: šta mislite, koji je dan u ljudskom životu koji nikad ne dolazi? Nije bilo odgovora.

- Sutra - reče stranac. - Ali izgleda da vi verujete u sutra, jer stalno odlažete da uradite ono što sam vas zamolio. Nedelja se bliži kraju; ako ne kažete nikome ništa, ja ću to učiniti. Šantal izađe iz šatora, odmače se na sigurnu razdaljinu i izvadi pušku iz torbe. Izgledalo je da stranac na to ne obraća pažnju.

- Vi ste dotakli zlato - nastavi on. - Kad biste morali da napišete knjigu o svom iskustvu, zar smatrate da bi većina čitalaca koji se suočavaju sa svakojakim teškoćama, trpe nepravdu koju im nanosi život i drugi, koji se bore da odškoluju decu i da ih ishrane - zar bi isti ti ljudi navijali da vi pobegnete sa zlatom?

- Ne znam - odgovori Šantal, puneći pušku.

- Ne znam ni ja. I baš to je odgovor koji sam tražio. Umetnula je u pušku još jedan metak.

- Spremate se da me ubijete, iako pokušavate da me umirite tom pričom o vuku. Utoliko bolje, jer to baš potvrđuje moje pretpostavke: ljudska bića su u suštini zla, i jedna obična mala kelnerica iz neke zabite

selendre kadra je da počini zločin radi novca. Umreću, ali sad bar znam odgovor, i umirem zadovoljan.

- Držite ovo - reče devojka i pruži mu pušku. - Niko ne zna da vas poznajem. Svi vaši lični podaci koje ste naveli su lažni. Možete otići kad vam se prohte, a koliko se meni čini, takođe možete otići na bilo koje mesto na svetu. Ne treba čak ni da budete dobar strelac: dovoljno je da uperite pušku u mom pravcu i da povučete oroz. Saržer je sačinjen od mnogo malih olovnih kuglica koje se na izlasku iz cevi rasprskavaju u obliku levka. Služi za ubijanje ptica i ljudi. Možete čak i da okrenete glavu na dragu stranu, ako vam je neprijatno da gledate moje raskomadano telo.

Čovek položi prst na okidač, nanišani u njenom pravcu. Na svoje iznenađenje, Šantal primeti da on drži pušku pravilno, kao pravi profesionalac. Dugo su tako stajali, nepomični. Devojka je znala da je dovoljan i najmanji njen posrtaj ili trzaj izazvan iznenadnim nailaskom neke životinje, pa da se prst na obaraču pomeri i da puška opali. Tek tada je uvidela koliko se detinjasto ponašala pokušavajući da ga izazove, iz puke želje za prkošenjem, da bi mu pokazala da nije kadar da učini ono što je od drugih tražio.

Ali stranac nije ni trepnuo niti mu je ruka zadrhtala. Čvrsto je držao pušku uperenu prema njoj. Izgleda da je bilo već kasno - možda se i njemu dopala ideja da okonča život te devojke koja ga je samo začikavala. Šantal je bila spremna da ga moli za oproštaj, ali stranac je spustio pušku pre no što je stigla išta da kaže.

- Skoro da mogu da opipam vaš strah - reče, vraćajući joj pušku. - Osećam miris znoja koji vam se cedi niz leđa, iako ga kiša ublažava; čujem lupanje vašeg srca, koje samo što nije iskočilo, iako vetar šiba drveće i stvara paklenu buku.

- Učiniću ono što ste sinoć tražili od mene - reče napokon Šantal, praveći se kao da nije čula istine koje joj je sasuo u lice. - Na kraju krajeva, došli ste ovamo da biste bolje upoznali sopstvenu prirodu, da biste saznali jeste li dobri ili zli. Nešto sam vam i ja upravo pokazala: bez obzira na sve što sam do maločas osećala, mogli ste povući obarač, ali niste to učinili. A znate li zašto? Zato što ste kukavica. Koristite druge da biste rešili svoje nedoumice, ali niste u stanju da išta preduzmete.

- Jedan nemački filozof je negde zapisao: Čak i Bog ima svoj pakao - to je njegova ljubav prema ljudima. Ne, nisam ja kukavica. Već sam pritiskao obarače mnogo opasnijeg oružja; bolje rečeno, proizvodio sam mnogo ubojitije oružje i rasturao ga po svetu. I sve to na zakonit način,

uz odobrenje vlade, s overenim dozvolama za izvoz, s plaćenim porezima. Oženio sam se ženom koju sam voleo, dobio sam dve divne ćerke, nikad nisam proneverio nijedan dinar svoje firme, i uvek sam umeo da zahtevam ono što mi pripada.

Za razliku od vas, koji smatrate da ste u kandžama sudbine, ja sam uvek bio čovek od akcije, rešen da se borim protiv svih nedaća na koje sam nailazio, spreman da poneku bitku i izgubim, jer sam znao da su i pobede i porazi sastavni deo života svih ljudi - izuzev onih koje vi nazivate kukavicama, jer kukavice nikad ništa niti gube niti dobijaju.

Mnogo sam čitao. Odlazio u crkvu. Verovao sam u Boga, poštovao njegove zapovesti. Bio sam odlično plaćen direktor jedne ogromne firme. I pošto sam dobijao proviziju od svakog sklopljenog posla, zaradio sam toliko da bih mogao da izdržavam ne samo ženu i decu, nego čak i unuke i praunuke, jer je trgovina oružjem najunosniji posao na svetu. Znao sam napamet vrednost svakog prodatog komada, tako da sam nadgledao knjigovodstvo; otkrio sam nekoliko slučajeva korupcije, otpuštao ljude, prekidao lanac prodaje. Moje je oružje bilo namenjeno odbrani reda i poretka, a to je jedini način da se ostvari napredak i izgrađuje novi svet. Tako sam barem mislio. Stranac priđe devojci i uhvati je za ramena; hteo je da ga ona gleda u oči, da shvati da govori istinu.

- Vi verovatno mislite da su proizvođači oružja najgori ološ na svetu. Možda ste u pravu; ali ostaje činjenica da je još od pećinskog doba čovek koristio oružje - najpre da bi ubijao životinje, a potom i da bi osvojio vlast nad drugima. Svet je nekada postojao i bez zemljoradnje, bez stočarstva, bez religije, bez muzike - ali nikada bez oružja. Podiže jedan kamen sa zemlje.

- Evo, ovo je prvo oružje, koje je Majka Priroda velikodušno podarila onima koji su bili prinuđeni da se bore sa preistorijskim životinjama. Neki sličan kamen verovatno je spasao život jednom čoveku, a taj je čovek naš daleki predak. Da nije imao ovaj kamen, krvoločni mesožder bi ga proždrao, i milioni ljudi nikad ne bi ugledali ovaj svet.

Vetar se pojačao, kiša je lila kao iz kabla, ali oni su se gledali netremice.

- I kao što mnogi osuđuju lovce, ali meštani Viskosa ih primaju raširenih ruku, jer od njih žive, kao što ljudi ne vole da vide bika u areni ali idu u mesaru da kupuju meso, umirujući svoju savest izgovorom da te životinje umiru "dostojanstvenom" smrću, tako i mnogi osuđuju proizvođače oružja, koji, uprkos tome, opstaju i opstaće sve dok na

Zemlji bude ostao makar jedan jedini komad oružja. Jer, postojanje jednog oružja zahteva postojanje drugog; u protivnom, ravnoteža bi bila opasno narušena.

- Kakve to veze ima sa Viskosom? - upita Šantal. – Kakve to veze ima s kršenjem zapovesti, sa zločinom, sa krađom, sa suštinom ljudskog bića, sa Dobrom i Zlom?

Strančeve oči se promeniše, kao da ih je preplavila neka duboka tuga.

- Sećate se šta sam vam rekao na početku: da sam oduvek nastojao da trgujem u skladu sa zakonom, i da su me zato smatrali "čestitim čovekom". A onda sam, jedne večeri, primio poziv iz kancelarije: neki ženski glas, ljubazan ali hladan, saopštio mi je da je njihova teroristička grupa otela moju ženu i ćerke. Za otkup su tražili ogromnu količinu onoga što sam bio u stanju da im pribavim: oružja. Zatražili su od mene da ćutim, obećali da se mojoj porodici ništa neće desiti ako postupim po njihovim uputstvima.

Žena je prekinula vezu rekavši da će me nazvati za pola sata, i naložila mi da je čekam u određenoj govornici na železničkoj stanici. Takođe mi je rekla da se ne sekiram previše, da sa mojima dobro postupaju, i da će ih osloboditi kroz nekoliko sati - jer jedino što treba da uradim to je da pošaljem nalog jednoj od naših filijala u određenoj zemlji. Zapravo, to i nije bila krađa, već ilegalna prodaja, koja je mogla da prođe potpuno neprimećeno, čak i u mojoj kompaniji.

Kao građanin vaspitan da poštuje zakone i da se oseća zakonima zaštićen, odmah sam pozvao policiju. Ali već od tog trenutka nisam više bio gospodar svojih odluka, pretvorio sam se u nekoga ko je nesposoban da zaštiti svoju porodicu, čitava jedna mreža se formirala da bi delovala umesto mene. Kad sam stigao do naznačene govornice, čitava vojska tehničara već je uspela da poveže telefonski kabl sa najsavremenijim sredstvima za prisluškivanje, kako bio utvrdili odakle je poziv upućen. Helikopteri su bili spremni svakog časa da uzlete, automobilske patrole bile su postavljene na strateška mesta da obustave saobraćaj čim se ukaže potreba, ljudi naoružani do zuba bili su u pripravnosti, Vlade dveju zemalja, na različitim kontinentima, već su bile obaveštene o celom slučaju, i obustavile su svaku kupoprodaju robe; sve što se od mene očekivalo bilo je da slušam naređenja, da ponavljam naučene rečenice, da postupam po nalogu stručnjaka.

Još istog dana, sklonište gde su držali taoce bilo je napadnuto, a otmičari - dva mladića i jedna devojka, očigledno bez ikakvog iskustva, i sami zloupotrebljeni kao oruđe jedne moćne političke organizacije - bili

su ubijeni, izrešetani mecima. Ipak, pre toga su stigli da pobiju moju ženu i kćerke. Ako čak i Bog ima svoj pakao - ljubav prema ljudima - onda i svaki čovek ima svoj lični pakao - ljubav prema porodici.

Čovek zaćuta: plašio se da mu glas ne zadrhti i ne otkrije osećanja koja je želeo da sakrije. Čim se pribrao, nastavi:

- I policija i otmičari koristili su oružje proizvedeno u mojim fabrikama. Niko ne zna kako je ono dospelo u ruke teroristima, ali to je, uostalom, potpuno nebitno. Uprkos svim mojim merama opreza, naporima da se strogo poštuju pravila proizvodnje i prodaje, moju porodicu je usmrtilo nešto što sam ja prodao, najverovatnije za večerom u nekom preskupom restoranu, ćaskajući o vremenu ili svetskoj politici.

Ponovo je ućutao, a kad je nastavio, zvučao je kao druga osoba, kao da ga se to o čemu govori nimalo ne tiče:

- Dobro poznajem oružje i munciju kojom je moja porodica ubijena, a znam i gde su gađali: u grudi. Pri ulasku u telo metak napravi jednu malu rupu, manju od obima vašeg malog prsta. Čim naiđe na prvu kost, podeli se na četiri dela, a svaki delić nastavlja u posebnom pravcu, razarajući sve pred sobom: bubrege, srce, jetru, pluća. Svaki put kad udari o nešto čvrsto, recimo u rebro, promeni smer, noseći sa sobom oštre krhotine kostiju i pokidana mišićna vlakna - sve dok napokon ne izađe.

Svaka izlazna rupa ima veličinu šake, a metak još ima dovoljno snage da po sobi raspršiti komadiće tkiva, mesa i kostiju koje je pokupio na svom ubilačkom pohodu kroz telo. Sve to ne traje ni dve sekunde; dve sekunde umiranja mogu izgledati kratko, ali vreme se u tim okolnostima ne meri tako. Nadam se da me razumete.

Šantal potvrdno klimnu glavom.

- Krajem te godine napustio sam posao. Lutao sam po svetu, na sve četiri strane, oplakivao u samoći svoj bol i pitao se kako je moguće da u ljudskom biću postoji toliko zlo. Izgubio sam ono najdragocenije što čovek ima: veru u bližnjega. Smejao sam se i plakao uvidevši ironiju koju je Bog ispoljio kad mi je pokazao, na jedan tako apsurdan način, da sam samo oruđe u rukama Dobra i Zla.

Začulo se zveckanje viljuške po ivici čaše. Svi koji su se zatekli u baru, koji je tog petka bio prepun, okrenuše se prema izvoru zvuka; to je gospođica Prim molila za malo tišine. Istog časa nastupila je mukla tišina. Nikada, od postanka varoši, nijedna devojka čija je jedina dužnost bila da služi goste, nije se usudila na takvu drskost.

"Bolje bi joj bilo da ima nešto zaista važno da kaže", pomisli vlasnica hotela. "Inače ću je još večeras otpustiti, uprkos obećanju koje sam dala njenoj baki, da je nikad neću ostaviti nezbrinutu."

- Hoću da me saslušate - reče Šantal. - Ispričaću vam jednu priču koju već svi dobro znate, izuzev našeg gosta - i tu pokaza na stranca. - A onda ću vam ispričati još jednu, koju niko od vas ne zna, osim našeg gosta. Kad završim, ostaje na Vama da prosudite da li sam pogrešila što sam prekinula vaš zasluženi predah posle naporne radne nedelje.

"Vrlo hrabro s njene strane", pomisli paroh. "Otkud ona može da zna nešto što mi ne znamo? I bez obzira što je sirota, bez ikog svog i bez sredstava za život, biće teško ubediti gazdaricu hotela da je zadrži na poslu."

Uostalom, možda i neće biti baš tako teško, nastavi on u sebi. Svi mi grešimo, pa se dva tri dana kajemo, a onda nam sve biva oprošteno; koliko je meni poznato, u celom mestu nema nikog ko bi mogao ovde da radi. To je posao za mlađe ljude, a u Viskosu mladih više nema.

- Viskos ima tri ulice, jedan mali trg sa raspećem, nekoliko oronulih zgrada, crkvu pored koje je groblje - poče ona.

- Samo trenutak! - prekide je stranac.

Izvadi mali magnetofon iz džepa, uključi ga i stavi na svoj sto.

- Sve što se tiče prošlosti Viskosa veoma me zanima. Ne bih želeo da propustim ni jednu jedinu reč, pa se nadam da vam neće smetati ako budem snimao ono što govorite.

Šantal nije znala da li bi joj to smetalo ili ne, ali nije imala vremena za gubljenje. Satima se borila da savlada svoje strahove i sad, kad je napokon smogla dovoljno hrabrosti da počne, nije smela da dozvoli da je prekidaju.

- Viskos ima tri ulice, jedan mali trg sa raspećem, nekoliko oronulih zgrada, isto toliko dobro očuvanih, jedan hotel, poštansko sanduče, crkvu i groblje pored nje.

Ovoga puta je barem dala potpuniji opis. Više nije bila toliko uzrujana.

- Elem, kao što nam je svima poznato, Viskos je bio stecište otpadnika, sve dok ga naš veliki zakonodavac, Ahab, koji je i sam doživeo prosvećenje pod uticajem Svetog Savena, nije uspeo da preobrazi u mesto mirnih i čestitih ljudi. Međutim, ono što naš gost ne zna, i što ću sad ispričati, tiče se načina na koji je Ahab ostvario svoju nameru. Nijednog trenutka nije ni pokušao ikoga da ubeđuje, jer je odlično poznavao ljudsku prirodu; iskrenost bi smatrali slabošću i njegov bi ugled bio doveden u pitanje.

Zato je pozvao nekoliko drvodelja iz obližnjeg mesta i naložio im da, prema nacrtu koji im je dao, naprave nešto na mestu gde se danas nalazi raspeće. Desetak dana meštani su danonoćno slušali udarce čekića, gledali majstore kako testerišu daske, zakivaju klinove. Po isteku tih deset dana, na trgu je osvanula nekakva džinovska skalamerija, prekrivena platnom. Tada je Ahab je pozvao sve žitelje Viskosa da se okupe i prisustvuju otkrivanju spomenika.

Svečano, bez ikakvih govorancija, uklonio je platno: bila su to vešala. Sa užetom, postoljem, i svim neophodnim delovima. Nova novcata, premazana voskom, kako bi dugo mogla da odolevaju svim vremenskim neprilikama. Iskoristivši prisustvo mnoštva ljudi, Ahab je pročitao niz zakona koji štite zemljoradnike, podstiču uzgoj stoke, obezbeđuju povlastice svima koji rade za dobrobit Viskosa, dodajući da - otada pa nadalje - moraju da se poduhvate nekog poštenog posla, ili da se, u protivnom, odsele negde drugde. To je bilo sve što je rekao, a da nijednom nije ni pomenuo "spomenik" koji je upravo otkrio. Ahab nije verovao u pretnje.

Kad je došlo vreme da se raziđu, ljudi se podeliše u grupice: većina je smatrala da je svetac obmanuo Ahaba, da je njegova hrabrost splasnula, da ga treba ubiti. Narednih dana, kovale su se mnoge zavere protiv njega. Ali ona vešala na trgu svima su toliko bola oči da su se pitali: čemu li služe? Nisu li namenjena kažnjavanju onih koji ne prihvataju nove zakone? Ko je uz Ahaba, a ko protiv njega? Ima li izdajnika u našim redovima?

Vešala su gledala ljude, i ljudi su gledali vešala. Malo-pomalo, početna hrabrost buntovnika izrodila se u strah; svi su znali na kakvom je Ahab glasu, znali su da je nepokolebljiv u svojim odlukama. Neki su napustili varoš, drugi su rešili da se okušaju u novim poslovima, iz prostog razloga što nisu ni imali kuda da odu, ili zbog senke onog oruđa smrti koje se uzdizalo nasred trga. Posle izvesnog vremena, u Viskosu je zavladao red i mir, postao je važan pogranični trgovinski centar, počeo

je da izvozi najbolju vunu i žito najboljeg kvaliteta. Vešala su tamo stajala čitavih deset godina. Drvo je bilo otporno, samo su konopac povremeno zamenjivali novim. Nikad nisu upotrebljena. Nikad Ahab nije progovrio nijednu reč o njima. Samo njihovo prisustvo bilo je dovoljno da se hrabrost izrodi u strah, pouzdanje u sumnju, glasna hvalisanja u šapate pokornog prihvatanja. Posle deset godina, kad je u Viskosu konačno zagospodario red i zakon, Ahab je naredio da se vešala poruše, a da se od njihovog drveta na istom mestu podigne raspeće.

Šantal načini predah. Muklu tišinu narušio je samo strančev usamljeni pljesak.

- Lepa priča - reče on. - Ahab je doista poznavao ljudsku prirodu: nije želja za poštovanjem zakona ono što nas tera da se pridržavamo društvenih pravila, već strah od kazne. U svakom od nas postoje jedna takva vešala.

- Danas, pošto je stranac to od mene zahtevao, ja uklanjam raspeće i ponovo postavljam vešala natrag - nastavi devojka.

- Karlos - reče neko. - Ime mu je Karlos i bilo bi pristojnije da ga nazivaš imenom, a ne "strancem".

- Ne! znam ja njegovo ime. Svi podaci koje je naveo u knjizi gostiju su lažni. Nikad ništa nije platio kreditnom karticom. Ne znamo ni odakle je došao ni kuda ide; čak i telefonski razgovor s aerodromom može biti izmišljotina. Svi se okrenuše prema strancu, ali on nije skidao pogled sa Šantal.

- Međutim, jedini put kad je govorio istinu vi mu niste verovali; zaista je radio u fabrici oružja, prošao kroz svakakve pustolovine, živeo život različitih ličnosti, od nežnog oca do bezobzirnog trgovca. Vi, koji nikad niste mrdnuli odavde, ne možete da shvatite da je život neuporedivo složeniji i bogatiji nego što zamišljate.

"Bolje bi joj bilo da što pre kaže šta ima, bez uvijanja", pomisli vlasnica hotela. I Šantal najzad reče:

- Pre četiri dana pokazao mi je deset pozamašnih zlatnih poluga koje mogu da obezbede budućnost svim stanovnicima Viskosa u sledećih trideset godina, da se mesto obnovi iz korena, da se napravi park za decu, s nadom da će dece ponovo biti u našem mestu. Zatim ih je sakrio negde u šumi, i ja ne znam gde se sada nalaze.

Svi se ponovo okrenuše prema strancu; ovoga puta i on je njih gledao i potvrdno je klimnuo glavom.

- To zlato će pripasti Viskosu pod uslovom da u roku od sledeća tri dana neko ovde bude ubijen. Ako se to ne desi, stranac će otići i odneti svoje blago.

Eto, to je sve. Rekla sam šta sam imala da kažem, i već sam postavila nova vešala na trgu. Samo što ona sad nisu tamo da bi sprečila zločin, već da bi neko ni kriv ni dužan na njima visio, a ta nedužna žrtva obezbedila bi napredak mesta.

I treći put svi prisutni se okrenuše prema strancu, a on opet potvrdno klimnu glavom.

- Ova devojka baš ume da ispriča priču - reče on, isključujući magnetofon i vraćajući ga u džep. Šantal se okrete prema sudoperi i poče da pere čaše.

Činilo se da se vreme u Viskosu zaustavilo; niko nije prozborio ni reči. Jedini zvuk koji se čuo bio je šum vode, zveckanje čaša koje je devojka odlagala na mermernu ploču, i daleki fijuk vetra među ogolelim granama. Gradonačelnik prekide tišinu:

- Hajde da pozovemo policiju.

- Samo izvolite - reče stranac. - Imam ovde sve snimljeno. Jedino što sam izjavio bilo je da "ova devojka ume da ispriča priču".

- Molim vas, vratite se u svoju sobu, pokupite svoje stvari i smesta napustite varoš - umeša se vlasnica hotela.

- Platio sam za nedelju dana i ostaću nedelju dana. Pa makar zvali i policiju.

- Jeste li pomišljali da biste i vi mogli biti žrtva?

- Naravno. Ali to me ni najmanje ne uzbuđuje. Međutim, ako se odlučite na tako nešto, počinićete zločin a nećete dobiti obećanu nagradu.

Jedan po jedan, redovni gosti bara počeše da izlaze; najpre mlađi, a zatim i stariji. Na kraju ostadoše samo Šantal i stranac.

Ona uze svoju tašnu, obuče kaput, priđe vratima i okrete se:

- Vi ste čovek koji je patio i sad žudi za osvetom – reče ona. - Vaše srce je mrtvo, duša bez svetlosti. Đavo koji vas prati zadovoljno se smeška jer igrate igru po njegovim pravilima. Rekli ste mi u šumi da tražite odgovore na određena pitanja, ali po planu koji ste vi zamislili jedino zlo dobija nagradu; ako niko ne bude ubijen, Dobro neće ničim biti nagrađeno, osim pohvalama. A kao što znate, lepe reči ne mogu da nahrane gladna usta niti da obnove gradove koji propadaju. Vi i ne

tražite odgovor ni na kakvo pitanje, već samo hoćete da potvrdite nešto u šta očajnički želite da verujete: da je ceo svet zao.

Strančev pogled se izmenio, i Šantal je to primetila.

- Ako je ceo svet zao, tragedija koju ste doživeli dobija svoje opravdanje - nastavi ona. - Onda vam je mnogo lakše da prihvatite gubitak žene i dece. Ali ako postoje dobri ljudi, onda vaš život postaje nepodnošljiv, iako tvrdite suprotno; sudbina vam je postavila zamku, a vi znate da je niste zaslužili. Ne želite vi da se vrati svetlost, već da se uverite kako ne postoji ništa osim tmine.

- Na šta ciljate? - glas mu je odavao potisnutu uzrujanost.

- Na pravedniju pogodbu. Ako u roku od tri dana niko ne bude ubijen, mesto i onda dobija deset zlatnih poluga. Kao nagradu za doslednost koju su njegovi žitelji ispoljili. Stranac se nasmeja.

- A ja ću dobiti svoju polugu, kao nadoknadu za učešće u ovoj podloj igri.

- Nisam ja budala. Ako bih na to pristao, vi biste smesta odjurili i svima sve rastrubili.

- To i jeste rizik. Ali ja to ne bih učinila; kunem se dušom svoje bake i svojim večnim spasenjem.

- Nije dovoljno. Niko ne zna da li Bog uopšte sluša zakletve, niti da li postoji večno spasenje.

- Vi ćete znati da nisam to uradila, jer sam podigla nova vešala usred moje varoši. Svaka bi se prevara lako otkrila. Osim toga, čak i kad bih istog časa svima istrtljala ovo što smo pričali, niko mi ne bi verovao. To bi bilo isto kao kad bih odnela u Viskos sve ovo blago i rekla: "Gledajte, to pripada vama bez obzira da li ćete ispuniti strančev zahtev ili ne." Naši su ljudi navikli da naporno rade, da svaki novčić zarade u znoju lica svog, i nikad ne bi poverovali u blago koje im pada s neba. Stranac pripali cigaretu, iskapi čašu do kraja, ustade od stola. Šantal je čekala njegov odgovor pored otvorenih vrata, kroz koja je ulazila hladnoća.

- Prozreo bih svaku prevaru - reče on. - Navikao sam da se s ljudima preganjam, kao onaj vaš Ahab.

- Ne sumnjam. I to znači "da".

Još fednom te večeri stranac je samo klimnuo glavom.

- I još nešto: vi ipak i dalje verujete da u ljudima postoji dobrota. U suprotnom, ne biste smislili čitavu ovu budalaštinu da samog sebe u nešto ubedite.

Šantal zatvori vrata, uputi se glavnom ulicom - potpuno pustom - ne zadržavajući jecaje. Protiv svoje volje, uplela se u igru; kladila se na ljudsku dobrotu, uprkos svim zlima ovog sveta. Nikad nikom ne bi ni reči rekla o razgovoru koji je maločas obavila sa strancem, jer je sad i ona čekala da sazna ishod. Znala je da su, uprkos pustoši koja je vladala na ulici, sve oči Viskosa uprte u nju i da je sada prate na putu do kuće. Ali to joj nije smetalo; bilo je suviše mračno da bi mogli nazreti njene suze.

Čovek otvori prozor svoje sobe u nadi da će mraz bar na trenutak ućutkati glas njegovog zlog duha.

Nije uspelo, kao što je i predvideo, jer je njegov zao duh bio življi nego ikad, pod uticajem devojčine priče. Prvi put posle mnogo godina video ga je oslabljenog, iako se ponekad dešavalo i da se udalji nakratko, da bi se ubrzo zatim vratio, ni jači ni slabiji, već na uobičajen način. Zauzimao je levu polovinu njegovog mozga, upravo onaj deo koji upravlja logikom i razumom, ali mu se nikad nije ukazao u telesnom obličju, tako da je čovek bio prinuđen da ga zamišlja. Pokušao je sebi da ga predstavi na hiljadu različitih načina, od uobičajene slike đavola s rogovima i repom, do plavokose devojke s gustim uvojcima. Naposletku je izabrao lik mladića od dvadesetak godina, u crnim pantalonama, s plavom košuljom i zelenom beretkom, nehajno naherenom na crnoj razbarušenoj kosi.

Prvi put je začuo njegov glas na jednom ostrvu na koje je otputovao pošto je napustio preduzeće; nalazio se na plaži, skrhan od bola, i upinjao se svim silama da poveruje da će taj bol jednom uminuti. A onda je ugledao najlepši zalazak sunca u životu i očaj ga je obuzeo, jači nego ikad; sunovratio se u najdublji ponor svoje duše - jer su njegova žena i kćerke zaslužile da vide taj zalazak. Briznuo je u plač, i predosetio da se nikad više neće izdići s dna toga ponora.

I baš u tom času, jedan umilni, prijateljski glas došapnuo mu je da nije sam, da sve to što ga je zadesilo ima nekog smisla - da pokazuje kako je sudbina svakog čoveka zacrtana. Nesreća je neizbežna, i šta god mi činili, ne možemo izbeći zlu sudbinu koja nas čeka.

"Ne postoji dobro: vrlina je samo jedno od naličja straha", govorio je glas. "I kad čovek to uvidi, shvata da je ovaj svet samo jedna Božija šala".

Zatim je glas - koji se predstavio kao vladar ovog sveta, jedini poznavalac svega što se na Zemlji zbiva - počeo da mu skreće pažnju na ljude koji su se nalazili pored njega, na plaži. Recimo, uzorni otac porodice koji je u tom trenutku spremao stvari i brižno ogrtao decu, zapravo je žudeo da se upusti u avanturu sa sekretaricom, ali se plašio

ženine reakcije. Žena je, pak, želela da radi i da bude nezavisna, ali se plašila muževljeve reakcije. Deca su se pristojno ponašala, ali iz straha od kazne. Devojka koja je čitala knjigu, sama ispod suncobrana, glumila je bezbrižnost, a zapravo je premirala od straha da će ostati sama do kraja života. Mladić s reketom koji je vežbao mišiće, neprestano se naprezao da zadovolji roditeljska očekivanja. Kelner koji je služio egzotične koktele bogatim gostima užasavao se pri pomisli da bi svakoga časa mogao dobiti otkaz. Devojka koja je sanjala da postane balerina, ali je studirala prava iz straha da će joj se okolina podsmevati. Starac koji nije ni pio ni pušio, tvrdeći da mu to odgovara, a zapravo se lišavao pića i duvana jer mu je strah od smrti neprekidno odzvanjao u ušima kao pretnja. Mladi par što je trčao kroz plićak, šljapkajući po vodi bosim stopalima, s osmehom na usnama i sa skrivenom zebnjom da će jednog dana biti stari, dosadni, nemoćni. Čovek koji je razmetljivo zaustavio svoj gliser da ga svi vide, osmehujući se samozadovoljno, preplanuo od sunca, premirao je od straha da bi mogao svakog časa izgubiti svoje bogatstvo. Vlasnik hotela, koji je čitav taj rajski prizor posmatrao iz svoje kancelarije, nastojeći da svakog gosta zadovolji i zabavi, živeo je u neprestanoj strepnji jer je znao da će - ma koliko on pošteno poslovao - poreznici uvek otkriti neki propust u njegovom knjigovodstvu.

Strah u svakom pojedincu na toj prekrasnoj plaži, u sumrak od čije je lepote zastajao dah. Strah od samoće, strah od mraka koji mašta naseljava nečistim silama, strah od ogrešenja o pravila lepog ponašanja, strah od Božijeg suda, strah od ljudskih prigovaranja, strah od pravde koja kažnjava svaki propust, strah od rizika i gubitka, strah od dobitka i zavisti, strah od ljubavi i odbijanja, strah od traženja povišice, strah od prihvatanja izazova, strah od nepoznatih mesta, strah od stranih jezika, strah od tuđe ravnodušnosti, strah od starosti, strah od smrti, strah da drugi ne primete naše mane, strah da neće primetiti naše vrline, strah da neće primetiti ni jedno ni drugo.

Strah, strah, strah. Život je vladavina straha, senka giljotine. "Nadam se da će te to malo umiriti", začuo je glas demona. "Svi su zastrašeni, nisi ti jedini. Jedina je razlika u tome što si ti već najgore pregurao: ono od čega si najviše strepeo, obistinilo se. Nemaš više šta da izgubiš, dok ovi ovde na plaži žive sa strahom u kostima. Jedni su ga svesniji, drugi se trude da ga zanemare, ali svi znaju da on postoji i da će ih na kraju savladati." Ma koliko neverovatno zvučalo, ono što je čuo donelo mu je izvesno olakšanje, kao da je tuđa patnja umanjila njegov lični bol. Od tog

trenutka, demon mu se redovno javljao. Već dve godine pratio ga je u stopu, a njegovo prisustvo i saznanje da je potpuno ovladao njegovom dušom nisu čoveku pričinjavali ni zadovoljstvo ni žalost.

Privikavajući se na demonovo društvo, nastojao je da što više sazna o poreklu Zla, ali ni na jedno svoje pitanje nije dobio jasan i precizan odgovor:

"Uzaludan je svaki pokušaj da se otkrije zašto ja postojim. A ako već tražiš neko objašnjenje, možeš me smatrati sredstvom kojim se Bog služi da bi kaznio sebe zato što je u jednom trenutku rasejanosti stvorio Svet."

I pošto je demon tako malo govorio o sebi, čovek se sam potrudio da što više sazna o pojmu Pakla. Otkrio je da u većini religija postoji takozvano "mesto večne kazne" kuda se upućuje besmrtna duša koja je počinila neki zločin protiv društva (izgledalo je da je uvek u pitanju društvo, a ne pojedinac). Neki su verovali da duh, pošto se odvoji od tela, prelazi neku reku, zatim nailazi na jednog psa, i naposletku prolazi kroz vrata kroz koja više nikad neće izaći. Budući da se leš polaže u grob, to mesto večne patnje obično se zamišljalo kao carstvo mraka, smešteno duboko u utrobi zemlje; a postojanje vulkana svedočilo je o tome da je unutrašnjost zemlje užarena, i zato je ljudska mašta stvorila predstavu o ognju u kome izgaraju duše grešnika. Na jedan od najzanimljivijih opisa večnih muka kažnjenika naišao je u nekoj arapskoj knjizi u kojoj je pisalo da posle odvajanja od tela duša mora preći preko jednog mosta, tankog kao oštrica noža, s čije se desne strane nalazi Raj, a s leve niz krugova koji vode u mračnu unutrašnjost Zemlje. Pre no što kroči na most (knjiga ne objašnjava kuda taj most vodi) svako nosi u desnoj ruci svoje vrline, a u levoj grehe - teret koji pretegne povlači čoveka na onu stranu koju je svojim ovozemaljskim delima zaslužio."

Hrišćanstvo je govorilo o mestu koje se ori od plača i škrguta zuba, a judaizam o jami u koju može da stane ograničen broj duša - jednoga dana, pakao će se napuniti i to će biti kraj sveta. Islam je pominjao vatru koja će sve da sprži "ukoliko Bog ne odluči drugačije". Indusi, pak, nikad nisu zamišljali Pakao kao mesto večitih muka, jer su verovali da se duša posle izvesnog vremena reinkarnira da bi okajala svoje grehe tamo gde ih je i počinila - na ovom svetu. Međutim, razlikovali su dvadeset i jedno mesto patnje, u takozvanim "donjim zemljama". Budisti su takođe pravili razliku između kazni koje mogu snaći grešnu dušu; osam ognjenih paklova i osam ledenih, a pored toga i jedno carstvo u kojem osuđenik ne oseća ni hladnoću ni vrućinu, već neutoljivu glad i žeđ.

Ništa se, međutim, nije moglo porediti s neverovatnom raznovrsnošću kineskih predstava o drugom svetu; za razliku od ostalih, koji su smeštali Pakao u unutrašnjost zemlje, prema kineskom verovanju duše grešnika odlaze na planinu zvanu Mali gvozdeni krug, koja je opasana širim, takozvanim Velikim krugom. U međuprostoru smešteno je osam velikih paklova od kojih svaki upravlja sa po šesnaest nižih paklova, kojima je takođe podređeno po deset miliona još manjih paklova. Kinezi su na osoben način objašnjavali i postojanje demona, smatrajući da su oni nastali od duša koje su već okajale svoje grehe. Zapravo, Kinezi su jedini nudili uverljivo tumačenje porekla demona - oni su zli zato što su iskusili Zlo na vlastitoj koži, i sada žele da to zlo prenesu drugima, u večitom ciklusu osvete.

"To se možda i meni desilo", pomisli stranac, setivši se reči gospođice Prim. I demon ih je takođe čuo i osetio da gubi deo teško osvojene teritorije. Jedini način da povrati svoju prevlast bio i je da odagna iz strančeve svesti svaki trag sumnje. "Pa dobro, u tebi se javila neka sumnja", reče demon. "Ali strah je ostao. Priča o vešalima bila je sjajna; daje odlično objašnjenje: ljudske vrline su posledica straha, ali njihova suština je zla i svi su oni moji potomci."

Stranac je drhtao od hladnoće, ali je rešio da još neko vreme ostavi prozor otvoren.

- Bože, ja nisam zaslužio ono što me je snašlo. Ako si ti to meni učinio, onda i ja mogu isto da učinim drugima. To je pravedno.

Demon se uplašio, ali se nije javljao - nije smeo da pokaže svoj strah. Čovek je hulio na Boga i opravdavao svoje postupke, ali prvi put za dve godine čuo ga je kako se obraća Nebu. To je bio loš znak.

"To je dobar znak", bilo je prvo što je Šantal pomislila kad je čula trubu pekarevog kamiončića. Život u Viskosu nastavljao se ustaljenim tokom, hleb redovno stiže, ljudi se spremaju da izađu iz svojih kuća, imaju pred sobom čitava dva dana, subotu i nedelju, da natenane razmotre sumanutu ponudu koja im je predložena, a u ponedeljak ujutru - možda s izvesnim, pritajenim kajanjem - otpratiće stranca, zauvek. A onda će im ona, predveče, otkriti svoju pogodbu i objaviti da su izvojevali pobedu i da su bogati.

Nikad neće uspeti da postane svetica, po uzoru na Svetog Savena, ali će je mnoga buduća pokolenja pamtiti kao ženu koja je spasla varoš od druge najezde Zla; možda će se oko njenog imena ispredati legende, a budući stanovnici varoši verovatno će je spominjati kao osobu dostojnu divljenja, jedinu koja u mladosti nije napustila Viskos, jer je znala da joj

predstoji važna misija. Pobožne gospođe paliće joj sveće za pokoj duše, a mladići će zaljubljeno uzdisati za lepoticom koju nisu stigli da upoznaju. Ponosila se sobom jer je uspela da prećuti zlatnu polugu koja joj je pripala. Da se slučajno izlanula, oni bi je ubedili da, ukoliko joj je baš stalo da postane svetica, mora da podeli i svoj deo sa drugima.

Takođe je, i nehotice, pomogla strancu da spase vlastitu dušu, i Bog će to imati u vidu kad dođe red na nju da mu položi račune za svoja dela. Sudbina toga čoveka, međutim, bila joj je poslednja briga; jedino je želela da naredna dva dana što brže prođu, jer tajnu kao što je njena nije lako čuvati.

Stanovnici Viskosa nisu bili ni bolji ni gori od ljudi iz okolnih varoši, ali su, sasvim pouzdano, bili nesposobni da počine zločin zbog novca - i ona bi se zaklela u to. Sada, kad je priča opštepoznata, niko od njih neće ništa preduzimati na svoju ruku; prvo, zato što će nagradu svi ravnopravno podeliti, a ona nije poznavala nikoga ko bi se žrtvovao u tuđu korist. Drugo: ako bi i razmatrali mogućnost da učine ono što se njoj činilo nepojmljivim, morali bi da računaju na saučesništvo svih, izuzev možda odabrane žrtve. Kad bi se makar jedna osoba usprotivila - a ako niko drugi, ona bi to učinila - ostalima bi pretila opasnost da budu potkazani i uhvaćeni. Bolje je biti siromašan i pošten, nego bogat a na robiji.

Šantal je silazila niz stepenice prisećajući se kako i najobičniji izbori za gradonačelnika koji će upravljati mestašcetom s tri ulice redovno izazivaju žučne rasprave i duboki razdor. Kad je u varoši trebalo izgraditi dečji vrtić, oko toga se podigla tolika galama da radovi nikad nisu ni započeli - jedni su se bunili jer u mestu nema dece, drugi su negodovali što će ih možda biti, kad mladi roditelji dođu za raspust i vide da je mesto uznapredovalo. U Viskosu je svaka sitnica bila povod za raspravu: kvalitet hleba, zakoni o lovu, postojanje "vuka prokletnika", Bertino čudno ponašanje i, po svemu sudeći, tajni sastanci gospođice Prim sa pojedinim gostima, iako se niko nikad nije usudio da to pomene pred njom.

Prišla je kamiončiću s izrazom nekoga ko, prvi put u životu, preuzima glavnu ulogu u istoriji mesta. Sve do tada, bila je siroče, bez igde ikoga, devojka koja nije uspela da se uda, sirota radnica iz noćne smene, nesrećnica u potrazi za društvom, ali ko čeka taj dočeka. Još svega dva dana, i svi će joj ljubiti skute, zahvaljivati joj na dobrobiti i velikodušnosti, a možda će je čak nagovarati i da se kandiduje za

gradonačelnika na sledećim izborima (kad bolje razmisli, možda bi bilo dobro da još neko vreme ostane u mestu i da uživa u novostečenoj slavi).

Ljudi okupljeni oko kamiona kupovali su svoj hleb u tišini. Kad se pojavila, svi je odmeriše pogledom, ali ne rekoše ni reči.

- Šta se to događa u ovom mestu? - upita mladić koji je prodavao hleb. - Da nije neko umro?

- Nije - odgovori kovač, koji je subotom mogao duže da spava, ali je ovoga puta poranio. - Jednoj osobi nije dobro, pa smo se zabrinuli.

Šantal nije shvatala šta se dešava.

- Kupi brzo to što treba da kupiš - obrati joj se neko, nabusito. - Momku se žuri.

Mehanički je pružila novac i platila svoj hleb. Mladić iz kamiončića slegnu ramenima - kao da odustaje od namere da shvati šta se događa - vrati joj kusur, požele svima prijatan dan i odveze se.

- A sad ja da vas pitam: šta se to zbiva u našem mestu? - progovori Šantal, od straha povisivši glas preko granice lepog vaspitanja.

- Znaš ti vrlo dobro - odvrati joj kovač. - Želiš da počinimo zločin radi novca.

- Ništa ja ne želim! Samo sam učinila ono što je taj čovek tražio! Jeste li poludeli?

- Ti si poludela. Nisi smela da izigravaš advokata onome luđaku! Šta zapravo hoćeš? Kakve vajde imaš od toga? Hoćeš da ovo mirno mesto pretvoriš u pakao, kao u priči o Ahabu? Zar si zaboravila na čast i dostojanstvo?

Šantal je sva drhtala.

- Ako je neko poludeo, to ste vi. Zar je iko od vas mogao ozbiljno da shvati pogodbu?

- Pustite je - reče vlasnica hotela. - Bolje bi nam bilo da spremamo doručak.

Malo-pomalo, gomila se razišla. Šantal je i dalje drhtala, stežući svoju veknu hleba, nesposobna da se pomeri s mesta. Svi ti ljudi, koji su se celog života raspravljali oko svake sitnice, prvi put su bili složni i saglasni: ona je glavni krivac. Ne stranac, ne pogodba, nego ona, Šantal Prim, glavom i bradom, podstrekačica zločina. Da li se to svet okrenuo tumbe?

Ostavila je hleb pred svojim vratima i zaputila se, bez oklevanja, prema planinama: nije osećala ni glad, ni žeđ, ni bilo kakvu želju.

Upravo je shvatila nešto veoma važno, što ju je ispunjavalo strahom, zebnjom, potpunim užasom.

Niko ni reč nije rekao prodavcu hleba.

Bilo bi sasvim prirodno da se o jednom događaju kao što je ovaj razglaba nadugačko i naširoko, bilo s gnušanjem ili sa podsmehom - ali mladić koji raznosi hleb i pecivo po okolnim mestima otišao je ne saznavši šta se zbiva. Nema sumnje, meštani Viskosa okupili su se prvi put toga jutra i nisu još stigli da među sobom rasprave sinoćni događaj - iako su svi već znali šta se u baru desilo. I nesvesno, sklopili su zaveru ćutanja. Ili možda, ko zna, svako od njih ponaosob, u dubini duše, razmatra ono nepojmljivo, zamišlja nezamislivo. Berta je pozva. Bila je na svom uobičajenom mestu, uzalud čuvajući stražu nad mestom u koje se već uvukla opasnost, i to veća nego što je na prvi pogled mogla izgledati.

- Ne želim da razgovaram - reče Šantal. - Nisam u stanju ni da mislim, ni da reagujem, a kamoli da nešto kažem.

- E, pa onda barem slušaj. Sedi ovamo.

Od svih koje je srela otkako se probudila, Berta joj se jedina obratila kao prijatelj. Šantal sede pored starice i zagrli je. Dugo su tako sedele zagrljene dok Berta nije prekinula tišinu.

- Otiđi sad lepo u šumu, ohladi glavu; ti znaš da problem nije u tebi. Znaju i oni, ali im je potreban krivac.

- Krivac je stranac!

- To znamo samo ti i ja. Niko više. Oni žele da veruju da su izigrani, da si im morala ranije ispričati priču, da nisi imala poverenja u njih.

- Izigrani?

- Baš tako.

- Ali zašto bi hteli u to da veruju?

- Mućni malo glavom.

Šantal se zamisli. Zato što im je potreban krivac. Žrtva.

- Ne znam kako će se cela priča završiti - reče Berta.

Naši ljudi su dobri, iako su - kako si i sama primetila - pomalo kukavice. Ipak, možda bi bolje bilo da neko vreme provedeš daleko odavde.

Mora da se šalila; niko ne bi ozbiljno shvatio strančevu ponudu. Niko živi! A osim toga, nije imala ni novca, niti je imala kuda da ode. To baš i

nije bilo sasvim tačno; čekala ju je zlatna poluga, a s njom bi već mogla da ode kud god poželi. Ali o tome nije htela čak ni da misli.

U tom trenutku, kao nekom ironijom sudbine, stranac prođe pored njih i zaputi se prema planinama, kao što je činio svakoga jutra. Klimnuo im je glavom u znak pozdrava i nastavio.

Berta ga je ispratila pogledom dok je Šantal proveravala da neko od meštana nije slučajno video taj njihov pozdrav. Rekli bi da mu je saučesnik. Rekli bi da postoji među njima neki tajni način sporazumevanja.

- Suviše je ozbiljan - primeti Berta. - Ima tu nečeg čudnog.

- Možda je napokon shvatio da je njegova šala prerasla u zbilju.

- Ne, postoji tu još nešto. Ne znam šta, ali... kao da je... ne, ne znam šta je.

"Moj muž sigurno zna", pomisli Berta, osetivši neko neprijatno komešanje sa svoje leve strane. Ali nije bio zgodan trenutak da porazgovara s njim.

- Pada mi na pamet Ahab - reče gospođici Prim.

- Neću više da čujem ni za Ahaba, ni za legende, ni za šta! Hoću samo da se sve opet vrati na svoje mesto, da Viskos - uza sve njegove mane - ne bude uništen mahnitošću jednog luđaka!

- Izgleda da voliš ovo mesto više nego što priznaješ. Šantal je drhtala. Berta je ponovo zagrli, položi joj glavu na svoje rame, kao da grli kćer koju nikad nije imala.

- Kao što rekoh, Ahab je imao svoju priču o nebesima i o paklu, koja se nekada prenosila s kolena na koleno, a danas je zaboravljena. Neki čovek, njegov konj i pas putovali drumom. Kad su se zadesili pored jednog ogromnog drveta, udari grom i sve ih pokosi. Ali čovek nije shvatio da je napustio ovaj svet, pa je nastavio put sa svoje dve životinje; ponekad i mrtvima treba vremena da uvide šta ih je snašlo...

Berta tu pomisli na svoga muža koji ju je i dalje nagovarao da pusti devojku da ide, jer je očigledno imao nešto važno da joj kaže. Možda je već krajnje vreme da mu objasni da je mrtav i da ne može kad god mu se prohte da je prekida u priči.

- Put je bio dug i težak. Stalno su se penjali uzbrdo, po suncu koje je peklo, i bili su premoreni, znojavi i žedni. Iza jedne okuke ugledaše velelepnu kapiju, svu od mermera, koja je vodila na trg popločan zlatnim pločama, a nasred trga stajala je česma iz koje je tekla kristalno bistra voda. Putnik se obrati čuvaru na ulazu.

"Dobar dan."

"Dobar dan", odvrati stražar. "Koje je ovo ovako lepo mesto?" "To vam je nebo."

"Sreća naša što smo stigli na nebo jer umiremo od žeđi." "Možete slobodno da uđete i da pijete do mile volje." I stražar pokaza na česmu.

"Ali moj konj i pas su takođe žedni."

"Žao mi je", reče stražar. "Ali životinjama je zabranjen ulaz."

Čovek je bio strašno razočaran jer ga je morila neizdržljiva žeđ, ali nije hteo sam da pije. Zahvalio je stražaru i nastavio put. Još dugo su tako hodali uzbrdo kad naiđoše na drugu kapiju, ovoga puta trošnu i oronulu, od koje je vodila zemljana staza oivičena drvećem. U hladu ispod jednog drveta ležao je neki čovek sa šeširom natučenim preko lica, i verovatno dremao.

"Dobar dan", reče mu putnik.

Čovek samo klimnu glavom.

"Strašno smo žedni, ja, moj konj i moj pas."

"Tamo u steni ima jedan izvor", reče čovek pokazujući prstom. "Možete da pijete do mile volje."

Čovek, konj i pas odoše na izvor i utoliše žeđ.

Putnik se vrati da zahvali čoveku. "Dođite kad god hoćete", odgovori čovek.

"Samo još nešto da vas pitam. Kako se zove ovo mesto?" "Nebo."

"Nebo? Ali stražar ispred mermerne kapije rekao mi je da je ono Nebo!"

"Ono nije nebo, ono je pakao."

Putnik je bio zbunjen. "Treba da im zabranite da se koriste vašim imenom! Taj lažni naziv sigurno stvara veliku zbrku!"

"Ni govora; naprotiv, oni nam čine veliku uslugu. Jer tamo ostaju svi oni koji su u stanju da iznevere najbolje prijatelje..."

Berta pomilova devojku po kosi, osetivši da Dobro i Zlo u njoj vode bespoštednu bitku, i reče joj da ode u šumu i upita Prirodu da je posavetuje na koju stranu da krene.

- Jer, po mom predosećanju, naš mali raj usečen među planine upravo se sprema da izneveri svoje prijatelje.

- Greške, Berta. Vi pripadate drugoj generaciji; krv nekadašnjih zlikovaca koji su naseljavali Viskos mnogo je gušća u vašim venama

nego u mojim. Ovdašnji ljudi i žene imaju dostojanstvo. A ako nemaju dostojanstva, to je zbog uzajamnog nepoverenja. A nepoverenje je zavladalo iz straha.

- U redu, grešim. Ali, svejedno, poslušaj moj savet i poslušaj glas prirode.

Šantal ode, a Berta se obrati muževljevom duhu i zamoli ga da se smiri. Ona je zrela žena, tačnije, starica, i ne treba je ometati kad hoće da posavetuje nekoga mnogo mlađeg od sebe. Već je naučila da se stara o sebi, a sada brine o celom mestu.

Muž je zamoli da bude oprezna. Da ne deli tolike savete devojci, jer niko ne zna kako će se cela ta priča završiti. Berta se iznenadila jer je mislila da mrtvi sve znaju uostalom, zar je nije on lično upozorio na opasnost koja se bliži? Možda je suviše ostario, pa ga proganjaju nove opsesije, pored one sa supenom kašikom.

On je međutim mislio da je ostarila ona, jer mrtvi, navodno, ne stare. I, mada znaju neke stvari koje su živima nepoznate, treba im vremena da dospeju do sfera u kojima obitavaju viši anđeli; on je još bio "svež pokojnik" (napustio je zemlju pre nepunih petnaest godina) i imao je još mnogo šta da nauči, premda je mogao veoma da pomogne.

Berta ga upita da li je mesto gde borave viši anđeli lepše i udobnije, a muž joj reče da je njemu sasvim dobro, da se okane šale i usredsredi svoju snagu na spas Viskosa. Ne zato što mu je do toga bilo naročito stalo - uostalom, bio je mrtav, a još niko nije pominjao njegovu reinkarnaciju (iako je već nešto načuo o toj mogućnosti), ali čak i kad bi se reinkarnacija pokazala ostvarljivom, radije bi se ponovo rodio na nekom drugom mestu. No, želeo je da mu žena mirno i zadovoljno proživi vreme koje joj je preostalo na ovome svetu.

"Onda ne moraš da se brineš", pomisli Berta. Muž se nije slagao; hteo je, po svaku cenu, da ona nešto preduzme. Ako Zlo pobedi, makar i u jednoj maloj, zabačenoj varošici s tri ulice, jednim trgom i crkvom, može se proširiti na dolinu, na čitavu oblast, državu, kontinent, na mora, na celu kuglu zemaljsku.

Iako je imao 281 stanovnika, od kojih je Šantal bila najmlađa a Berta najstarija, u Viskosu je glavnu reč vodilo svega nekoliko osoba: vlasnica hotela, zadužena za turiste i njihovu udobnost, paroh, zadužen za duše, gradonačelnik, zadužen za zakone o lovu, gradonačelnikova žena, zadužena za gradonačelnika i njegove odluke, kovač - koji je preživeo ujed vuka prokletnika - i zemljoposednik, vlasnik gotovo celokupnog

zemljišta u okolini. Uzgred rečeno, upravo je on zabranio izgradnju dečjeg vrtića i igrališta, u uverenju - neosnovanom - da će Viskos ponovo doživetii procvat, a u tom slučaju, mesto namenjeno igralištu bilo bi odlična lokacija za neku luksuznu vilu. Svi ostali žitelji Viskosa slabo su marili za ono što se dešava ili ne dešava u varoši, jer su imali preče brige, starajući se o stadu, žitu i svojim porodicama. Navraćali su u hotel, odlazili u crkvu, poštovali zakone i, s vremena na vreme, kupovali zemlju.

Zemljoposednik nikad nije zalazio u bar; saznao je celu priču od svoje služavke koja se slučajno tamo zadesila one noći i vratila se kući sva usplahirena, ispričavši svojim prijateljicama i gazdi da je hotelski gost truli bogataš i da bi ona, uz malo truda, možda mogla da postane majka njegovog deteta i stekne time pravo barem na deo njegovog bogatstva. Zabrinut za budućnost, tačnije zbog opasnosti da se priča gospođice Prim ne raščuje i otera lovce i turiste, zakazao je hitan sastanak. U vreme dok je Šantal hitala prema šumi, stranac tumarao svojim tajanstvenim stazama i puteljcima, a stara Berta raspravljala s mužem o tome da li treba da pokuša da spase mesto ili da digne ruke od svega, grupa se okupila u sakristiji malene crkve.

- Ne preostaje nam ništa drugo nego da pozovemo policiju - reče veleposednik. - Jasno je kao dan da nikavo zlato ne postoji; meni se čini da taj čovek hoće zapravo da zavede moju služavku.

- Vi ne znate šta govorite, jer niste bili prisutni - odgovori gradonačelnik. - Zlato i te kako postoji, a gospođica Prim nikad ne bi dovodila u pitanje svoj ugled da nema čvrste dokaze. Ali to ništa ne menja; moramo pozvati policiju. Stranac je sigurno neki razbojnik čija je glava ucenjena, i sad pokušava ovde da sakrije plen od svoje krađe.

- Kakva glupost! - primeti gradonačelnikova žena. - Da je tako, trudio bi se da bude diskretniji.

- Sve to uopšte nije bitno. Moramo pozvati policiju, i to što pre.

Svi se složiše. Paroh posluži malo vina, da se uzbuđenje slegne. Počeše da se dogovaraju šta da kažu policiji, jer zapravo nisu imali nikakve dokaze protiv stranca. Lako se moglo desiti da umesto njega gospođica Prim završi u zatvoru.

- Jedini dokaz je zlato. Bez zlata ne možemo ništa. Naravno. Ali gde je to zlato? Samo jedna osoba ga je videla, a ona nije znala gde je sakriveno.

Paroh predloži da krenu u potragu. Na to vlasnica hotela razmače zavese na prozorima sakristije koji su gledali na groblje; pokaza na planine s jedne strane, planine s druge strane i dolinu u sredini.

- Trebalo bi nam najmanje stotinak ljudi, i rok od sto godina.

Zemljoposednik je zažalio u sebi što se groblje nalazi na tako divnom mestu, odakle se pruža veličanstven pogled, koji pokojnicima baš ništa ne znači.

- Jednom drugom prilikom hteo bih s vama da porazgovaram o groblju - reče on parohu. - Mogu da ponudim mnogo veće zemljište za pokojnike, nedaleko odavde, u zamenu za ovo pored crkve.

- Niko ne bi hteo da ga kupi, jer ko bi pristao da stanuje tamo gde su počivali mrtvi.

- Verovatno niko od naših meštana; ali ima turista koji su ludi za vikendicama, samo treba zamoliti žitelje Viskosa da drže jezik za zubima. To bi donelo veću zaradu varoši, više prihoda od poreza opštini.

- U pravu ste. Treba samo svima reći da ćute. A to nije teško.

Najednom, nastade mukla tišina. Dugo ćutanje koje se niko nije usuđivao da naruši. Dve žene se zagledaše u daljinu, paroh poče da glanca malu bronzanu statuetu, zemljoposednik natoči svima još pomalo vina, a kovač se igrao resama svojih čizama. Gradonačelnik je svaki čas pogledao na sat, kao da nekud žuri. Ali niko se nije ni pomerio s smesta. Znali su da meštani Viskosa nikad ne bi ni reč rekli ako bi se pojavio kupac za nekadašnje groblje.

Ćutali bi zato što bi voleli da se uveća broj stanovnika njihove varoši kojoj preti odumiranje. Čak i da za svoje ćutanje ne dobiju ni prebijenu paru.

A tek ako bi dobili! A tek ako bi dobili dovoljno novca da bezbrižno prožive do kraja života! I da obezbede i decu, i decu svoje dece! I baš u tom času, neki topao vetar, potpuno neočekivano, ispuni sakristiju.

- Šta onda predlažete? - upita paroh, posle dugih pet minuta.

Svi se okrenuše prema njemu.

- Ako smo sigurni da bi meštani ćutali, možemo preći na posao - odgovori zemljoposednik, pažljivo birajući reči, da ne bi bio pogrešno shvaćen - ili pravilno shvaćen, zavisno od tačke gledišta.

- Naši su ljudi čestiti, radni, pouzdani - nastavi vlasnica hotela, koristeći istu strategiju. - Evo na primer, danas, kad je prodavač hleba

hteo da sazna šta se ovde dešava, niko mu nije rekao ni reči. Mislim da se možemo puzdati u njih.

Ponovo nastade tajac. Samo što je ovog puta ćutanje bilo teško i ispunjeno nelagodnošću koju je bilo teško prikriti. Ali igra se nastavila kad je kovač uzeo reč:

- Nije u pitanju poverenje u meštane, već činjenica da je u pitanju nešto nemoralno i neprihvatljivo?

- A šta to?

- Prodaja svete zemlje. Uzdah olakšanja prođe odajom. Sad su mogli mirne duše da pređu na moralnu raspravu, pošto su praktičnu stranu već delimično rešili.

- Nemoralno je gledati naš Viskos kako propada - reče gradonačelnikova žena.

- I živeti sa svešću da smo mi poslednji stanovnici ovog mesta i da će san naših predaka, Ahaba, Kelta, nestati za koju godinu. Uskoro ćemo i mi sami napustiti grad i preseliti se u neki staračk dom, ili, što je još gore, moliti decu da se staraju o nama, bolesnim starcima, čudacima, nesposobnima da se prilagode životu u velikom gradu, čeznući za onim što smo napustili i tužni što nismo umeli da prenesemo sledećoj generaciji dar koji smo primili od naših predaka.

- U pravu ste - nastavi kovač. - Nemoralan je ovaj život koji mi vodimo. Jer kad Viskos bude u ruševinama, ova polja će biti napuštena ili prodata budzašto; a onda će doći mašine i izgradiće se putevi. Kuće će biti porušene, a zgrade od betona i čelika zameniće ono što je građeno u znoju naših predaka. Poljoprivreda će biti mehanizovana, ljudi će danju dolaziti ovamo na rad, a noću se vraćati svojim kućama, daleko odavde. Kakva sramota za našu generaciju; dozvolili smo da nam deca odu, jer nismo bili kadri da ih zadržimo.

- Moramo spasti ovo mesto, na bilo koji način - reče zemljoposednik, koji je možda jedini imao koristi od propasti Viskosa, jer je mogao da kupi sve, a onda da preproda nekoj velikoj kompaniji. Ali nije bio raspoložen da proda ispod cene zemljište koje možda krije zakopano blago.

- Šta velite, velečasni? - upita vlasnica hotela.

- Mogu se jedino pozvati na svoju veru, po kojoj je žrtvovanje jedne jedine osobe spaslo čitavo čovečanstvo.

I treći put zavlada tišina, ali nakratko.

- Moram da se pripremim za subotnju misu - nastavi paroh. - Zašto se ne bismo ponovo sastali predveče?

Svi se odmah složiše, i zakazaše novi sastanak. Najednom su delovali vrlo užurbano, kao da ih očekuju bogzna kako važne obaveze.

Jedino je gradonačelnik ostao hladan:

- Veoma je zanimljivo to što ste kazali, odlična tema za jednu lepu propoved. Mislim da niko od nas ne bi smeo da propusti današnju misu.

Šantal više nije oklevala; uputila se prema gomili kamenja u obliku slova Y zamišljajući šta će da radi čim se bude domogla zlata. Vratiće se kući, uzeće ono malo uštеđevine koju je tamo čuvala, presvući će se u prikladniju odeću, sići putem u dolinu, uhvatiti neki prevoz. Ništa od pogodbe: taj narod ne zaslužuje bogatstvo koje mu je nadohvat ruke. Nikakav prtljag neće poneti; nije želela da iko sazna da zauvek napušta Viskos njegove lepe ali prazne priče, njegove stanovnike ljubazne ali kukavice, kafanu uvek prepunu sveta koji vazdan prepričava jedno te isto, crkvu u koju nikad nije navraćala. Naravno, uvek postoji mogućnost da je policija sačeka na autobuskoj stanici, da je stranac prijavi zbog krade, itd., itd., ali sad je bila rešena da prihvati svaki rizik.

Mržnja koju je osećala još pre pola sata već se preobrazila u jedno neuporedivo prijatnije osećanje: želju za osvetom. Bila je zadovoljna što je upravo ona, po prvi put, otkrila svim tim ljudima zlobu sakrivenu u dubini njihovih bezazlenih i lažno dobronamernih duša. Svi su potajno maštali o zločinu, ali samo maštali, jer se nikad ne bi usudili išta da učine. Prespavali bi ostatak svojih kukavnih života, uveravajući sami sebe da su plemeniti, nesposobni da se ogreše o pravdu, odlučni da po svaku cenu brane čast svoga mesta, ali ipak svesni da ih samo strah sprečava da ne ubiju nedužnog čoveka. Preko dana bi se dičili svojom nepoljuljanom doslednošću, a noću bi se kajali zbog propuštene prilike.

Naredna tri meseca jedina tema kafanskih razgovora bilo bi poštenje dičnih i čestitih muškaraca i žena, meštana male varoši. Onda bi nastupila sezona lova, i neko vreme to ne bi pominjali - jer stranci ne treba ništa da znaju o tome, budući da vole da veruju da na tom zabačenom mestu svi žive u slozi i prijateljstvu, da tu caruje dobrota, da je priroda izdašna i da su proizvodi izloženi na prodaju na maloj tezgi - koju vlasnica hotela naziva dućanom - plod te ljubavi nesebične i nekoristoljubive.

Ali sezona lova će proći, i oni će slobodno moći da se ponovo pozabave omiljenom temom. Ovoga puta, međutim, posle mnogih noći

neprospavanih zbog priželjkivanog, a izgubljenog bogatstva, počeće da zamišljaju propuštene prilike: zašto niko nije imao smelosti da, pod okriljem noći, ubije staru i nikom potrebnu Bertu u zamenu za deset zlatnih poluga? Zašto pastira Santjaga koji je svakoga jutra pratio svoje stado u planinu nije pogodio neki zalutali lovački metak? Razmatraće različite mogućnosti, isprva s izvesnom grižom savesti, a ubrzo zatim s besom.

Kroz godinu dana svi će se uzajamno mrzeti - varoši se pružila jedinstvena prilika, a oni su je proćerdali. Raspitivaće se o gospođici Prim koja je nestala bez traga i glasa, verovatno sa zlatom koje je stranac sakrio. Govoriće o njoj sve najgore, da je siroče bez igde ikoga, da je nezahvalna, sirota devojka kojoj su svi hteli da pomognu posle bakine smrti, da je dobila posao u baru kad već nije bila kadra da nađe muža i da ode iz varoši, da je spavala sa gostima hotela, uglavnom mnogo starijima od nje, da je svim turistima upućivala zavodljive poglede ne bi li iskamčila dodatnu napojnicu.

Provešće ostatak života između samosažaljenja i mržnje; Šantal je bila srećna i to je bila njena osveta. Nikad neće zaboraviti poglede ljudi okupljenih oko kamiončića sa hlebom, koji su je prisiljavali da ćuti o zločinu na koji se oni nikad ne bi odvažili, da bi se zatim jednodušno okrenuli protiv nje, kao da je ona kriva što je sav taj kukavičluk napokon isplivao na površinu. "Kaput. Kožne pantalone. Obući ću dva džempera, zlato ću pričvrstiti za pojas. Kaput. Kožne pantalone. Kaput."

I tako se našla ispred stenja u obliku slova Y. Na zemlji je ležala grana kojom je pre dva dana kopala. Na trenutak je zastala, zamišljajući s uživanjem postupak koji će jednu čestitu osobu pretvoriti u lopužu.

Ali ovo je bilo daleko od toga. Stranac je nju izazvao, i imala je pravo na napojnicu. Ne krade, već samo uzima nadoknadu za ulogu glasnogovornika u toj komediji rđavog ukusa. Ona je zaslužila to zlato - mnogo više od toga - jer je ugledala poglede nesuđenih ubica oko onog kamiončića, jer je čitav život provela tu gde se i rodila, jer tri noći nije ni trenula, jer joj je duša sada bila izgubljena - ako uopšte postoji duša i ako se duša može izgubiti.

Otkopala je poroznu zemlju i spazila polugu. U isti mah, začula je i neki šum. Neko ju je pratio. Bez razmišljanja, ponovo je nabacala malo zemlje u rupu, svesna besmislenosti svoga postupka. Zatim se okrenula, spremna da objasni da traži zlato, da je znala da stranac često tu zalazi, i da je danas primetila sveže prekopanu zemlju.

Međutim, ono što je ugledala ostavilo ju je bez daha - tu spodobu nije zanimalo ni blago, ni sudbina mesta, ni pitanja pravde i nepravde; jedino krv.

Beli beleg na levom uvetu. Vuk prokletnik. Stajao je između nje i najbližeg drveta; bilo je nemoguće mimoići ga. Šantal se ukočila na mestu, hipnotisana plavim očima zveri; mozak joj je grozničavo radio, smišljajući sledeći korak - da uzme granu, ne vredi, suviše je slaba da zadrši napad životinje. Da se popne na stenje, takođe ne vredi, suviše je nisko. Da ne poveruje u legendu pa da ga zaplaši, kao što bi učinila s bilo kojim običnim vukom, pod uslovom da je sam - isuviše je opasno, jer valja imati na umu da se u svakoj legendi krije bar deo istine.

"Kazna."

Nezaslužena kazna, nepravedna kao i sve ostalo što joj se u životu dešavalo. Izgleda da je Bog nju izabrao da bi pokazao svoju mržnju prema svetu.

Nagonski, odložila je granu na zemlju, i jednim pokretom, sporim kao čitava večnost, zaštitila vrat rukama. Nije smela da dozvoli da je vuk tu ugrize. Zažalila je što nije obukla kožne pantalone; drugo najosetljivije mesto bile su noge, odnosno vena iz koje bi iskrvarila za desetak minuta - tako su barem govorili lovci, objašnjavajući zašto nose duboke čizme. Vuk razjapi čeljust i zareža. Bilo je to promuklo, opasno režanje zveri koja ne preti nego odmah napada. Ona ga je netremice gledala u oči, iako joj je srce lupalo kao ludo pri pogledu na iskežene očnjake.

Sad je sve bilo samo pitanje vremena; ili će je napasti, ili će otići, ali Šantal je bila ubeđena da će napasti. Osvrnula se uokolo, tražeći neki kamen, ali ništa nije našla. Odlučila je da se uputi prema životinji; ugrišće je, zakačiće se zubima za njeno telo, ali će se jedino tako možda dokopati drveta. Mora da otrpi bol. Pomisli na zlato. Pomisli kako će se uskoro vratiti po njega. Hvatala se za bilo kakvu nadu, za sve što bi joj dalo snage da podnese pogled na svoje vlastito meso razdrto oštrim očnjacima, ogoljenu kost, mogućnost da padne i da je zver dočepa za vrat. Bila je spremna da potrči.

U tom trenutku, kao u nekom filmu, spazi nečiju priliku iza vuka, ali na bezbednoj razdaljini.

Životinja je takođe nanjušila nečije prisustvo, ali nije pomerila glavu, a ni devojka nije skretala pogled. Činilo se da upravo snaga njenog pogleda zadržava napad i ona nije htela da se izlaže dodatnoj opasnosti; ako se neko pojavio, znači da su se i njene šanse da preživi povećale - pa

makar je to na kraju koštalo zlatne poluge. Prilika iza vuka nečujno se pognula i krenula ulevo. Šantal je znala da na toj strani postoji jedno drvo na koje se lako moglo popeti. I baš u tom trenutku jedan kamen zapara vazduh i pade neposredno pored vuka. Vuk se okrete s neviđenom hitrinom i jurnu u pravcu opasnosti.

- Bežite! - povika stranac.

Ona potrča prema jedinom mogućem skloništu, a čovek se pope na drugo drvo, s neočekivanom spretnošću. Kad mu se vuk prokletnik približio, on je već bio na sigurnom. Vuk poče da reži i da skače, uspevajući na mahove da se uzvere uz stablo, ali bi odmah skliznuo nazad.

- Odlomite granje! - povika Šantal.

Ali stranac kao da je bio u nekom bunilu. Morala je nekoliko puta da mu ponovi dok nije shvatio šta mu govori. Tada je počeo da lomi grane i da ih baca na životinju.

- Ne radite to! Skupite granje i zapalite ga! Ja nemam upaljač; uradite što vam kažem!

Glas joj je odavao očajanje svojstveno ljudima koji gledaju smrti u oči; stranac je najzad posluša, prikupi granje, ali je prošla čitava večnost dok nije zapalio vatru; sve je bilo raskvašeno od oluje koja je besnela prethodnog dana, a ni sunce u to doba godine nije dopiralo do tog šumskog gustiša. Šantal sačeka da se vatra dovoljno razgori. Najradije bi ostavila stranca na drvetu, oči u oči sa strahom koji je drugima priuštio; ali da bi se nekako izvukla odatle, morala je da mu pomogne.

- Sad pokažite da ste muškarac - povika. - Siđite sa drveta, čvrsto držite baklju i usmerite vatru prema vuku! Stranac je bio kao oduzet.

- Učinite što vam govorim! - povika ona ponovo, a čovek, začuvši njen glas, najednom postade svestan autoriteta i odvažnosti u tim rečima - autoriteta koji je bio posledica užasa, ali i devojčine sposobnosti da brzo reaguje, ostavljajući strah i patnju za kasnije. Sišao je s buktinjom u ruci, ne obaziruć se na iskre koje su ga peckale po licu. Video je izbliza očnjake i penu u razjapljenim vučjim čeljustima i strah je u njemu rastao, ali morao je nešto da učini - nešto što nije učinio kad mu je porodica bila oteta i pobijena.

- Gledajte ga pravo u oči! - čuo je devojčino uputstvo.

Poslušao je. Sad je već sve, iz časa u čas, izgledalo jednostavnije; nije više gledao neprijateljevo oružje, već samog neprijatelja. Bili su u ravnopravnom položaju - obojica su mogli da izazovu strah jedan u

drugome. Stao je na zemlju. Vuk je ustuknuo, zaplašen vatrom: nastavio je da reži i da skače, ali se nije približavao.

- Napadnite ga!

On kroči prema životinji koja je zarežala jače nego ikad, kezeći zube, ali je još malo uzmakla.

- Progonite ga! Oterajte ga odavde!

Vatra se rasplamsala i stranac je primetio da će mu za koji tren oprljiti ruke; nije imao mnogo vremena. Bez suvišnog razmišljanja, ne skidajući pogled sa tih opakih plavih očiju, jurnu na vuka; zver prestade da reži i skače - okrete se i zamače natrag, u šumu. Šantal se u tren oka spusti sa drveta. Uskoro je i ona prikupila naramak granja za svoju buktinju.

- Gubimo se odavde. Što pre.

- Kuda?

Kuda? U Viskos, gde bi ih svi videli kako dolaze zajedno?

U novu klopku, gde više ni vatra ne pomaže? Devojka klonu na zemlju, s neizdržljivim bolom u leđima, uzdrhtalog srca.

- Upalite vatru - reče strancu. - Pustite me da razmislim. Pokušala je da se pomeri i vrisnula - kao da joj je neko zario nož u rame. Stranac sakupi suvo lišće i grančice i zapali vatru. Pri svakom pokretu Šantal se previjala od bola i stenjala; mora da se ozbiljno povredila dok se penjala uz drvo.

- Ne brinite, niste slomili nijednu koščicu - reče stranac, začuvši je kako ječi od bola. - Meni se to već dešavalo. U stanju krajnje napetosti organizma, mišići se stegnu i otud takav bol. Dozvolite da vas izmasiram.

- Ne dotičite me! Ne prilazite! Ne pokušavajte da razgovarate sa mnom!

Bol, strah, stid. Bila je ubeđena da ju je stranac posmatrao dok je otkopavala zlato; znao je - zahvaljujući svom stalnom pratiocu, demonu (a demoni poznaju ljudsku dušu) - da je ovoga puta htela da ga pokrade.

Znao je i da čitava varoš priželjkuje zločin, ali je isto tako dobro znao da niko ništa neće učiniti, iz straha, no i sama namera već je bila dovoljna da pruži odgovor na njegovo pitanje: ljudsko biće je, po svojoj suštini, zlo. Znao je i da je ona nameravala da pobegne; pogodba koju su sklopili prethodne večeri više ništa nije značila, i on je mogao da se vrati odakle je i došao (zaista, odakle je on to došao?) sa svojim neokrnjenim blagom i razrešenim nedoumicama.

Pokušala je da sedne u što udobniji položaj, ali ga nije pronalazila; jedino joj je preostajalo da se ne pomera. Vatra će držati vuka na odstojanju, ali će privući pažnju čobana koji su nedaleko odatle čuvali stada. I neko će ih videti zajedno. Setila se da je subota, dan koji su ljudi uglavnom provodili kod svojih kuća, prepunih svakojakih drangulija, reprodukcija čuvenih slika po zidovima, gipsanih kipova svetaca, pokušavajući da se razonode - a taj im je vikend pružio najveću zabavu od završetka Drugog svetskog rata naovamo.

- Ne želim da razgovarate sa mnom.

- Ništa nisam rekao.

Šantal je bila na ivici plača, ali nije htela pred njim da se rasplače. Uspela je nekako da zadrži suze.

- Spasla sam vam život. Zaslužila sam zlato.

- Ja sam vama spasao život. Vuk bi vas napao.

To je bila istina.

- S druge strane, mislim da ste vi spasli nešto u meni - nastavi stranac.

Varka. Praviće se da nije razumela; valjda je time hteo da joj prećutno odobri da uzme svoje blago i zauvek napusti te krajeve.

- Jučerašnja pogodba. Moj bol je bio toliki da sam želeo da svi pate isto kao i ja; to bi mi pružilo jedinu utehu. Vi ste bili u pravu.

Strančevom se demonu nije dopalo to što je čuo. Zamolio je Šantalinog demona da mu pomogne, ali ovaj je bio novajlija, i još nije osvojio potpunu vlast nad devojkom.

- Zar to nešto menja?

- Ne. Pogodba ostaje, i ja znam da će na kraju sve ispasti po mome. Ali uviđam koliki sam podlac. I jasno mi je kako sam i zašto postao takav: jer smatram da nisam zaslužio ono što me je zadesilo.

Šantal se pitala kako će se izvući odavde; iako je još bilo jutro, nisu mogli tu ostati večito.

- A ja, eto, smatram da zaslužujem svoje zlato. I uzeću ga, samo ako me vi u tome ne sprečite - reče. - A i vama bih savetovala da učinite isto. Ni vi ni ja nemamo nikave potrebe da se vraćamo u Viskos; možemo se spustiti pravo u dolinu, uhvatiti neki prevoz i otići svako na svoju stranu.

- Vi možete da idete. Ali baš ovog časa žitelji Viskosa odlučuju čija će glava biti žrtvovana.

- Može biti. Ali odlučivaće o tome još sledeća dva dana, do isteka krajnjeg roka, a zatim će naredne dve godine raspravljati o tome ko je trebalo da bude žrtva. Neodlučni su kad treba preći s reči na dela, a ne oklevaju ni časa kad treba drugog da optuže - poznajem ja odlično svoje rodno mesto. Ako se vi ne vratite, neće ni trošiti reči na raspravu; smatraće da je sve bila moja izmišljotina.

- Viskos se ni po čemu ne razlikuje od bilo kog drugog mesta na kugli zemaljskoj, i sve što se u njemu dešava, dešava se na svim kontinentima, u svim gradovima, selima, svuda. Ali vi to ne shvatate, kao što ne shvatate ni da je ovoga puta sudbina radila meni u korist: izabrao sam pravu osobu koja će da mi pomogne. Nekoga ko, pod prividom radne i čestite žene, takođe žudi za osvetom. I kako ni vi ni ja ne možemo da vidimo neprijatelja - jer je, u krajnjoj liniji, naš pravi neprijatelj Gospod Bog, koji nam je skrojio ovakvu zlu sudbinu - izbacujemo naš otrov na sve što nas okružuje. I ta žed za osvetom nikad ne može biti zadovoljena, jer je usmerena protiv samog života.

- O čemu mi to ovde razglabamo? - upita Šantal, besna što taj čovek, osoba koju je mrzela najviše na svetu, poznaje njenu dušu bolje nego i ona sama. - Zašto lepo ne uzmemo blago i ne izgubimo se odavde?

- Zato što sam juče shvatio da navodeći druge na ono čega sam se najviše gnušao - ubistvo bez motiva, kakvo je snašlo moju ženu i kćeri - zapravo pokušavam sebe da spasem. Sećate se onog filozofa koga sam vam pominjao prilikom našeg drugog razgovora? Onoga koji je rekao da i Bog ima svoj pakao - a to je njegova ljubav prema ljudima - jer ljudski postupci zagorčavaju svaku sekundu Njegovog večnog života? E pa, isti taj filozof rekao je i nešto drugo: "Čoveku je potrebno sve ono najgore što se u njemu krije, da bi mogao iz sebe da izvuče ono najbolje."

- Ne razumem.

- Ja sam ranije mislio samo na osvetu. Poput meštana vaše varoši, i ja sam maštao, danonoćno kovao planove, a ništa nisam preduzimao. Jedno vreme sam, preko štampe, pratio slučajeve ljudi koji su izgubili svoje najdraže u sličnim okolnostima, ali ih je to podstaklo da se ponašaju potpuno suprotno od onog što sam ja smislio: osnivali su udruženja za pomoć žrtvama, organizacije za raskrinkavanje nepravde, vodili kampanje kojima su želeli da pokažu da bol zbog gubitka nikad ne može da se ublaži žudnjom za osvetom. I ja sam pokušavao da stvari posmatram s plemenitijeg stanovišta, i nisam uspevao. Ali tek sada, kad sam dospeo do ivice provalije, otkrio sam, na njenom dnu, neku svetlost.

- Nastavite - reče Šantal, jer je i ona sama počela da nazire neku svetlost.

- Ne želim da dokažem da je čovečanstvo ogrezlo u pokvarenosti. Ali zato hoću da dokažem da sam ja, i nesvesno, izazvao nesreću koja me je zadesila - i to zato što sam zao, iskvaren do srži, i što sam zaslužio kaznu koju mi je život dosudio.

- Hoćete da dokažete da je Bog pravedan. Stranac se malo zamisli.

- Može biti.

- Ne znam da li je Bog pravedan. Bar prema meni nije bio naročito naklonjen, i to osećanje nemoći skrhalo mi je dušu. Ne uspevam da budem dobra kao što bih želela, niti zla onoliko koliko smatram da bi bilo neophodno. Samo pre nekoliko minuta, bila sam ubeđena da me je On odabrao kako bi se osvetio za svu žalost koju su mu ljudi priredili. Mislim da i vas muče iste nedoumice, iako na jednom višem stupnju: vaša dobrota nije vam donela nikakvo dobro.

Šantal je bila iznenađena svojim sopstvenim rečima. Strančev demon je primetio da devojčin anđeo čuvar blista sve jačim sjajem; odnosi snaga su se potpuno preokrenuli. "Učini nešto", govorio je drugom demonu.

"Trudim se svim silama", odgovori je ovaj. "Ali borba je teška."

- Vas zapravo ne muči pitanje Božije pravednosti – reče čovek. - Već činjenica što uvek izaberete ulogu žrtve okolnosti. Poznajem mnoge osobe koje imaju isti problem.

- Eto vi, na primer.

- Ne, ja sam se pobunio protiv nečeg što mi se dogodilo, i uopšte me se ne tiče da li okolina odobrava moje postupke. Vi ste, naprotiv, poverovali u ulogu siročeta bez zaštite, i celog ste se života trudili po svaku cenu da budete prihvaćeni. I kako se to ne događa uvek, vaša potreba za ljubavlju preobrazila se u pritajenu žudnju za osvetom. U dubini duše, i vi biste želeli da budete kao ostali žitelji Viskosa - uostalom, svi mi, u dubini duše, želimo da budemo isti kao drugi. Ali sudbina vam je odredila drugačiji put.

Šantal odrečno odmahnu glavom.

"Preduzmi nešto", govorio je Santalin demon strančevom pratiocu. "Iako kaže ne, njena duša me prihvata, i govori da." Strančev demon se osetio poniženim, jer je njegov tek pridošli sabrat primetio da nema dovoljno snage da ućutka čoveka.

"Reči ne znače ništa", odgovori. "Pustimo ih da govore, a život će se već pobrinuti da ih natera da postupe drugačije."

- Nisam hteo da vas prekidam - produži stranac. - Molim vas, nastavite ono što ste govorili o Božijoj pravdi. Šantal je bila zadovoljna što ne mora više da sluša nešto što ionako nije želela da čuje:

- Ne znam da li ću biti razumljiva. Ali mogli ste da primetite da Viskos nije suviše religiozno mesto, iako ima crkvu kao i sve varošice oblasti. Možda zato što je Ahab, iako preobraćen zahvaljujući Svetom Savenu, dovodio u pitanje uticaj sveštenika. Pošto su većina prvih stanovnika bili zlikovci, procenjivao je da bi se uloga paroha svodila na to da iznova podstiču na zločin preteći mukama. Ljudi koji nemaju šta da izgube ne misle nikad na večni život.

Čim je prvi paroh postavljen, Ahab je shvatio da ova opasnost postoji. Da bi na nju odgovorio, on ustanovi ono čemu su ga Jevreji naučili: Dan praštanja. Ali odluči da mu pridoda jedan ritual na svoj način.

Jednom godišnje meštani su se zatvarali u kućama, sastavljali dve liste, zatim se upućivali prema najvišoj planini, gde su čitali prvu listu upućenu nebesima: Gospode, evo grehova koje smo učinili protiv Tvoga zakona. Krađe, preljube, nepravde i drugi glavni grehovi. Mnogo sam grešio i tražim oproštaj što sam Te toliko uvredio.

Zatim (a to je bio Ahabov izum) meštani su vadili iz džepa drugu listu i takođe je čitali nebesima: Ipak, Gospode, evo i grehova koje si ti počinio protiv nas. Učinio si da radim više nego što je neophodno, kći mi se razbolela uprkos molitvama, bio sam pokraden upravo kada sam hteo da budem pošten, patio sam bez razloga.

Pošto bi pročitali drugu listu, upotpunili bi ritual: Bio sam nepravičan prema Tebi i Ti si bio nepravičan prema meni. Ipak, pošto je danas Dan praštanja, Ti ćeš zaboraviti moje greške kao što ću i ja zaboraviti Tvoje, i moći ćemo da nastavimo zajedno još jednu godinu duže.

- Oprostiti Bogu - reče stranac. - Oprostiti jednom neumoljitom Bogu koji ne prestaje da stvara da bi još bolje razarao.

- Naš razgovor ide tokom koji mi se jedva dopada – reče Šantal gledajući u daljinu. - Nisam toliko naučila od života da bih pretendovala da vas podučavam u nečemu. Stranac zaćuta. Ovo nikako ne volim, pomisli demon o strancu gledajući kako se pomalja neka svetlost sa njegove strane, čije prisustvo ni u kom slučaju nije smeo dopustiti. Već je odbacio ovu svetlost pre dve godine, na jednoj od najlepših plaža planete.

Razni faktori su tokom vekova obeležili život u Viskosu: obilje legendi, protestantski i keltski uticaji, mere koje je donosio Ahab, prisustvo bandita u okolini, i zato je paroh smatrao da mu parohija nije baš religiozna. Dakako, žitelji su prisustvovali izvesnim obredima, pre svega sahranama - nije više bilo krštenja, a venčanja su bivala sve ređa - i Božićnoj misi. Ali je samo nekoliko bogomoljki dolazilo na subotnju i nedeljnu misu, u jedanaest sati ujutru. Da je to samo od njega zavisilo, paroh bi ukinuo subotnju misu, ali je valjalo opravdati svoje prisustvo i dokazati da on predano i revnosno vrši svoju svešteničku dužnost. Tog jutra, na njegovo veliko iznenađenje, crkva bese dupke puna, i paroh oseti da nekakva napetost ispunjava crkveni brod. Celo selo se tiskalo na klupama, pa čak i u horu oko oltara, osim gospođice Prim - verovatno postiđene zbog onoga što je rekla prethodne večeri - i stare Berte koju su svi sumnjičili da je veštica alergična na religiju.

- U ime Oca, Sina i Svetoga duha.

- Amin - uglas će vernici.

Paroh poče služiti misu. Nakon Kirije eleison i Glorije, revnosna bogomoljka pročita jednu poslanicu, zatim je paroh čitao Jevanđelje. Konačno dođe vreme za propoved.

- U Jevanđelju po svetome Luki, postoji trenutak kada jedan važan čovek prilazi Hristu i pita ga: "Dobri učitelju, šta moram činiti da zaslužim večni život?" A Isus čudnovato odgovara: "Zašto me nazivaš dobrim? Niko nije dobar do sam Bog." Godinama sam bio zamišljen nad tim malim odlomkom, ne bih li shvatio šta je rekao naš Gospod: da li da nije dobar? Da li to da je hrišćanstvo, sa svojim idealom milosrđa, zasnovano na učenju nekoga ko je sebe smatrao zlim? Sve do onog dana kada sam konačno shvatio: Hristos se, u tom trenutku, pozivao na svoju ljudsku prirodu. Kao čovek, on je zao, kao Bog, on je dobar.

Paroh malo zastade da bi omogućio vernicima da porazmisle o poruci. Lagao je sebe samog: još nije bio shvatio šta je Hristos rekao, jer kad bi bio zao u svojoj ljudskoj prirodi, i reči i dela bi mu morala biti zla. Ali to bi već zadiralo u teološku raspravu u koju zasad nije smeo da ulazi, važno je bilo biti uverljiv.

- Danas neću šire razmatrati ovu temu. Želim da svi vi shvatite da smo mi kao ljudska bića, po svojoj prirodi, niža bića, pokvarena. I to što smo izbegli večno prokletstvo jeste samo Isusova zasluga što se žrtvovao da bi spasao čovečanstvo. Ponavljam: žrtvovanje Božjeg sina nas je spaslo. Žrtva jednog jedinog čoveka nas je spasla.

Hoću da zaključim ovu propoved time što ću da vas podsetim na početak jedne od knjiga Starog zaveta, knjige o Jovu. Jednoga dana kada su sinovi Božji došli da stanu pred Gospodom, među njima dođe i Sotona i Gospod mu reče:

"Od kuda ideš?"

"Prohodih zemlju i obilazih", odgovori Sotona.

A na to će Bog: "Jesi li vidio slugu mojega Jova? Nema onakoga čovjeka na zemlji, dobra i pravedna, koji se boji Boga i uklanja se oda zla."

A Sotona će: "E da li se uzalud Jov boji Boga? Djelo ruku njegovijeh blagoslovio si. Ali pruži ruku svoju i dotakni se svega što ima, jemčim: psovaće Te u oči." Bog prihvati Sotonin predlog. Iz godine u godinu, kažnjavao je onoga koji ga je najviše voleo. Jov je trpeo silu koju nije razumevao, za koju je verovao da je Svevišnja pravda, a koja mu je uzimala stada, ubijala decu, telo mu zlim prištevima pokrivala. Sve do onoga dana kada se Jov, na izmaku snaga od silnih patnji, ne pobuni i ne poče da huli na Boga. Tek tad mu Bog vrati sve što mu je oduzeo.

Već smo godinama svedoci propasti ovog sela. Sada ne mislim da je to posledica Božje kazne, iz prostog razloga što mi uvek prihvatamo bez ijedne reči ono što nam je dato, kao da zaslužujemo da izgubimo mesto gde živimo, polja koja obrađujemo, kuće sagrađene snovima naših predaka. Recite mi, braćo moja, nije li došao trenutak da se pobunimo? Zar nas Bog u ovom času ne iskušava kao što je iskušavao Jova? Zašto je Bog tako postupio prema Jovu? Da bi mu dokazao da mu je priroda u suštini rđava i da, iako se dobro ponašao, duguje sve što poseduje jedino Njegovoj Milosti. Sagrešili smo iz oholosti po kojoj smo sebe smatrali predobrima - eto zato smo kažnjeni.

Bog je prihvatio Sotonin predlog i - naizgled - počinio nepravdu. Ne smete zaboraviti: Bog je prihvatio đavolji predlog. A Jov je izvukao naravoučenije, zato što je kao i mi sagrešio iz oholosti, verujući da je dobar čovek. No, "niko nije dobar", rekao je Gospod. Niko. Dakle prestanimo da se pravimo dobrima, što vređa Boga, i prihvatimo svoje greške. Ako jednog dana budemo morali da prihvatimo đavolji predlog, setićemo se da je Gospod koji je na nebesima to prihvatio da bi spasao dušu svoga sluge Jova.

Propoved beše završena. Pre nego što će nastaviti sa služenjem mise, paroh zatraži od svih vernika da ostanu stojeći - bio je siguran da je uspeo da prenese poruku.

- Pođimo. Svako na svoju stranu, ja sa svojom zlatnom polugom, vi...

- Mojom zlatnom polugom - oštro će stranac.

- Vama je dovoljno da uzmete svoj ruksak i nestanete. A ako ja ne sačuvam ovo zlato, moraću da se vratim u Viskos. Oteraće me, ili će sav narod baciti ljagu na mene. Svi će verovati da sam lagala. Nemate pravo, naprosto ne možete da mi učinite tako nešto. Obavila sam svoj deo, zaslužujem da budem nagrađena.

Stranac ustade, pokupi nekoliko grana, načini buktinju koju zapali.

- Vuk će se uvek bojati vatre, zar ne? Ja se vraćam u hotel. Činite kako vam drago, kradite, bežite, to se mene više ne tiče. Imam druga važna posla da obavim.

- Trenutak, molim, nemojte me ostavljati ovde samu!

- Onda pođite sa mnom.

Šantal pogleda u vatru, u stenu u obliku slova Y, u stranca koji se udaljavao sa svojom buktinjom.

- Sačekajte me! - povika ona. Uspaničena, zatrpa polugu, vrati je na mesto, pa zatim i sama pokupi nekoliko grana da načini buktinju, te potrča u pravcu kojim je krenuo stranac. Osećala je kako kipti od mržnje. Istoga dana je srela dva vuka, jednog koji se bojao vatre, drugog koji se više ničeg nije bojao, zato što je bio izgubio sve što je u njegovim očima bilo važno, i koji je otada išao nasumice da bi uništavao sve što bi se pred njim pojavilo.

Šantal je trčala kao bez duše, ali nije uspela da dostigne stranca. Možda je zašao duboko u šumu, pustivši da mu se ugasi buktinja, da bi goloruk prkosio vuku. Koliko je želeo da umre, tolika mu je bila i želja da ubije.

Ona stiže u selo, napravi se da ne čuje da je Berta zove, naiđe na gomilu naroda koji je izlazio s mise, začuđena što su gotovo svi žitelji prisustvovali misi. Stranac je želeo zločin, zato je parohu vratio pastvu koja će se pokajati i ispovediti, kao da može zavarati Boga.

Svi pogledaše u nju, ali joj niko ne uputi ni reč. Ona izdrža sve poglede ne trepnuvši, zato što je znala da nema šta sebi da zameri, da nema potrebe da se ispovedi, bila je samo oruđe u jednoj pokvarenoj igri koju je malo-pomalo otkrivala - a koja joj se sve manje dopadala.

Zatvori se u svoju sobu i pogleda kroz prozor. Gomila se već bila razišla. Bilo je to čudno, obično bi se okupljali u grupe da bi vodili rasprave na tom trgu gde je stajalo raspeće umesto nekadašnjih vešala.

Zašto je selo bilo pusto kad se vreme prolepšalo, kad se sunčev zrak probijao kroz oblake? Baš su mogli, verni svojim navikama, da govore o vremenu. O temperaturi. O godišnjim dobima. Ali su oni požurili da se vrate svojim kifćama, a Šantal nije znala zašto.

Dugo ostade tako zamišljena na prozoru. Na kraju reče sebi da se ona u ovom selu osećala kao i ostali, dok je, zapravo, smatrala sebe drugačijom, pustolovnom, punom planova koji nikad ne bi pali na um ovim gedžovanima.

Kakva sramota! A u isto vreme, kakvo olakšanje! Nalazila se u Viskosu ne zbog nepravedne sudbine, već zato što je to zasluživala, zato što je sada prihvatala da se utopi u masu. Tri puta je iskopala polugu, ali nije bila u stanju da je ponese. Počinila je zločin u svojoj duši, ali nije uspevala da ga materijalizuje u stvarnome svetu. Premda je znala da ni u kom slučaju nije smela da ga počini, jer to nije bilo iskušenje, već zamka.

"Zašto zamka?", pomisli ona. Nešto joj je govorilo da je u zlatnoj polugi rešenje problema koji je stranac postavio. Ali, ma kako obrtala i okretala taj problem, nije uspevala da otkrije u čemu se sastoji to rešenje.

Tek pristigli đavo pogleda u stranu i vide kako se gospođica Prim - za koju se maločas činilo da će sve više blistati - leluja, i da će se ugasiti: šteta što mu ortak nije tu da vidi njegovu pobedu.

Nije znao da i anđeli imaju svoju strategiju: u tom času, svetlost gospođice Prim se pritajila tek da ne bi izazvala reakciju svog neprijatelja. Njen anđeo je od nje samo jedno zahtevao: da odspava malo ne bi li mogla da razgovara sa svojom dušom bez uplitanja strahova i grehova čije breme ljudska bića obožavaju da svakoga dana nose.

Šantal zaspa. I začu ono što je morala slušati,ču ono što je trebalo čuti.

- Nema potrebe da govorimo o zemljištu ili groblju - reče gradonačelnikova žena. - Bićemo jasni.

Pošto su se ponovo okupili u sakristiji, i ostalih pet viđenih ličnosti prihvatiše njeno mišljenje.

- Gospodin paroh me je uverio - reče zemljoposednik.

- Bog opravdava izvesna dela.

- Ne budite cinični - uzvrati paroh. - Kad gledamo kroz ovaj prozor, sve razumemo. Ako je počeo da duva topao vetar, znači da je đavo došao da nam pravi društvo.

- To je jasno - izjasni se gradonačelnik, koji, međutim, nije verovao u đavole. - Svi smo mi već bili uvereni. Bolje je govoriti jasno i glasno, inače nam se može desiti da izgubimo dragoceno vreme.

- Što se mene tiče, nema tu šta više da se razglaba – reče gazdarica hotela. - Mislimo da prihvatimo strančev predlog. Da izvršimo zločin.

- Da prinesemo žrtvu - odgovori paroh, naviknutiji na religiozne obrede.

Tišina koja je usledila označila je da su se svi slagali.

- Samo se kukavice kriju iza muka. Molićemo se glasno kako bi nas Bog čuo i kako bi znao da delamo za dobro Viskosa. Kleknimo.

Ostali se povinovaše, ali mrzovoljno, jer su znali da je zaludno iskati oproštaj od Boga za greh koji čine, potpuno svesni da čine zlo. Pri svemu tome su se setili Dana praštanja koji je ustanovio Ahab. Uskoro, kada dođe taj dan, optužiće Boga što ih je izložio neodoljivom iskušenju.

Paroh zatraži od njih da mu se pridruže u molitvi:

- Gospode, rekao si da niko nije dobar. Stoga nas prihvati sa svim našim manama i oprosti nam u ime svoje beskrajne velikodušnosti i svoje beskrajne ljubavi. Onako kao što si oprostio krstašima koji su ubijali muslimane da bi ponovo osvojili Svetu zemlju, Jerusalim, kao što si oprostio inkvizitorima koji su hteli da sačuvaju čistom Tvoje crkve, kao što si oprostio onima koji su te obeščastili i prikovali na krst, oprosti nam žrtvu koju ćemo Ti prineti da bismo spasli svoje selo.

- A sada da vidimo praktičnu stranu stvari - reče gradonačelnikova žena dok je ustajala. - Ko će biti prinesen na žrtvu. A ko će biti izvršilac.

- Jedna mlada žena, kojoj smo mnogo pomogli, koju smo podržali, privukla je ovamo đavola - reče zemljoposednik koji je, ne baš tako davno, spavao s dotičnom mladom ženom i otada ga je izjedala briga pri pomisli da bi ona jednoga dana mogla sve da ispriča njegovoj ženi. - Zlo treba suzbijati zlom, ta devojka mora biti kažnjena.

Dva glasa se čuše u prilog ovom predlogu, navodeći da je, povrh svega, gospođica Prim bila jedina osoba u selu u koju se nikako nije moglo imati poverenja. Dokaz tome je da je ona sebe smatrala drugačijom od ostalih, kao i to da je neprestano govorila kako će jednog dana otići.

- Majka joj je umrla. Baba joj je umrla. Niko njen nestanak neće primetiti - reče gradonačelnik, u prilog prethodnim glasovima.

Međutim, njegova žena izrazi drugačije mišljenje:

- Pretpostavimo da ona zna gde je skriveno blago, kao i to da ga je, svakako, ona jedina videla. Uostalom, kao što smo već rekli, možemo imati poverenja u nju: zar nije ona donela zlo, navela čitav narod ovog mesta da smišlja zločin? Ma šta rekli, biće to reč jedne devojke s gomilom problema protiv reči svih nas koji nemamo šta sebi da prigovorimo, a imamo lep položaj i ugled.

Gradonačelniku kao da bi neugodno, kao i svaki put kad bi njegova žena iznela kakvo mišljenje:

- Zašto hoćeš da je spašavaš, kad je ne voliš?

- Shvatam - reče paroh. - Razlog je u tome da greh padne na onu koja će, sva je prilika, izazvati tragediju. Ona će nositi taj teret do kraja svog života. Možda će završiti kao Juda, koji je izdao Isusa Hrista a potom izvršio samoubistvo - očajnički i nekoristan čin, koji nije iskupio učenikov zločin. Parohovo izlaganje iznenadi gradonačelnikovu ženu, jer je to bilo upravo ono što je ona mislila. Devojka je bila lepa, zaluđivala je muškarce, nije prihvatala da živi kao ostali svet, stalno se žalila što živi u selu gde je ipak svako, i pored svojih mana, bio čestit i radin i gde bi mnogi ljudi voleli da žive, pa i po cenu da otkriju koliko je dosadno stalno živeti u miru.

- Ne vidim nikoga drugog - reče gazdarica hotela, pomalo protiv svoje volje, jer je znala da će imati muke da nađe drugu kelnericu. - Pomišljala sam na nekog nadničara ili čobanina, ali mnogi su oženjeni te bi, iako im deca žive daleko odavde, neki od sinova mogao da potegne istragu o smrti svog oca. Gospođica Prim je jedina koja može da nestane a da ne ostavi tragova. Iz verskih razloga - nije li Isus prokleo one koji optužuju nevinog? - paroh odbi da se izjasni. Ali je znao ko će biti žrtva i trebalo je da navede ostale da to otkriju.

- Stanovnici Viskosa rade od zore do večeri po svakakvom vremenu. Svako ima svoju dužnost da ispunjava, uključujući i onu nesrećnicu kojom je đavo odlučio da se posluži u zle namere. Ionako nas je malo, ne možemo sebi još da dozvolimo luksuz da izgubimo par vrednih ruku.

- U tom slučaju, gospodine svešteniče, nemamo žrtvu.

Jedino što bi nas spasio jeste da se neki drugi stranac pojavi ovde pre večeri, ali bi bilo vrlo opasno da nestane a da ne znamo ima li rodbine, poznanika koji bi se zabrinuli za njegovu sudbinu. Viskos je zajednica u kojoj svako ima svoje mesto, i gde ljudi ne dižu glave s posla.

- U pravu ste - reče paroh. - Možda sve ono što smo od juče do danas doživeli nije ništa drugo do iluzija. Svako od vas je cenjen, voljen, ima

prijatelje, sebi bliske ljude koji ne bi dozvolili da se dirne u drago biće. Ja vidim samo tri osobe koje nemaju pravog ognjišta: stara Berta, gospođica Prim... i ja.

- Sebe prinosite kao žrtvu?

- Dobrobit sela pre svega.

Petoro parohovih sagovornika uzdahnuše s olakšanjem. Činilo se da se situacija razjasnila, kao što se nebo razvedrilo: neće to biti zločin, već mučenička smrt. Napetost koja je vladala u sakristiji odjednom popusti, a gazdarica hotela oseti želju da celiva stopala tom svecu.

- Ostaje jedan problem da se reši - dodade paroh. - Morate svakog da ubedite da ubiti Božjeg slugu ne predstavlja smrtni greh. |

- Vi ćete to objasniti svojim vernicima! - uzviknu gradonačelnik, živnuvši naprasno pri pomisli šta bi mogao da uradi s novcem: u opštini započeti radove na obnovi, propagandnu kampanju za podsticanje velikih ulaganja, kao i za privlačenje više turista, postavljanje nove telefonske linije.

- Ne mogu to da učinim - reče paroh. - Mučenici su svoj život davali kad je narod hteo da ih ubije. Ali nikada nisu izazivali svoju sopstvenu smrt, jer je Crkva oduvek govorila da je život Božji dar. Na vama je da objasnite.

- Niko neće poverovati. Svi će misliti da smo zlikovci najgore vrste, da ubijamo jednog svetog čoveka zbog novca, kao što je Juda Hrista.

Paroh sleže ramenima. Svi stekoše utisak da je sunce zašlo i ponovo osetiše kako raste napetost u sakristiji.

- Onda jedino preostaje stara Berta - izusti zemljoposednik.

Nakon dužeg ćutanja, paroh ponovo uze reč:

- Mora da ta žena mnogo pati otkad joj je muž umro. Već godinama provodi svoj život sedeći pred kućnim pragom, izložena nevremenu, izjedana brigom, živi samo od jadanja, a ja mislim da ta nesrećnica i nije sasvim pri čistoj pameti. Često prođem pored njene kuće i gotovo uvek je čujem kako sama sa sobom govori.

I ponovo prisutni stekoše utisak da dašak topline prolazi sakristijom, premda su prozori bili zatvoreni.

- Njen život je bio vrlo tužan - nadoveza se gazdarica hotela. - Sigurna sam da bi ona sve dala da se što pre nađe sa svojim ljubljenim. Bili su u braku četrdeset godina, jeste li znali? Svi su znali, ali to nije bilo bitno.

- Žena u dubokoj starosti, pri kraju života - dodade zemljoposednik. - Jedina u ovom selu koja ništa bitno ne radi. Jedanput sam je upitao zašto provodi vreme napolju, čak i zimi. Znate li šta mi je odgovorila? Da bdi nad selom, da će dati znak na uzbunu onog dana kada bude videla da zlo ovamo dolazi.

- E pa, ne bi se reklo da je najbolje obavila svoj posao.

- Naprotiv - reče paroh. - Ako sam dobro razumeo vaše reči: onaj ko je pustio zlo da uđe, mora i da ga otera. Ovog puta tišina koja je usledila nije imala ničeg mučnog: svi su shvatili da je izbor žrtve izvršen.

- Sad nam ostaje da rešimo jedan detalj - reče gradonačelnikova žena. - Već znamo kada će se prineti žrtva za dobrobit stanovništva. Znamo ko će biti žrtva Pokajnica. Na taj način će jedna dobra duša otići na nebo i tamo ponovo naći svoju sreću, umesto da i dalje pati na ovome svetu. Ostaje da vidimo kako ćemo izvesti stvar.

- Nastojte da porazgovarate sa svim ljudima u selu - reče paroh gradonačelniku. -I pozovite ih da se okupe na trgu u devet sati uveče. Mislim da znam kako ćemo to sprovesti. Navratite do mene nešto pre devet sati, objasniću vam u četiri oka.

Na kraju zamoli dve prisutne dame da odu do Berte i prave joj društvo dok bude trajao skup na trgu. Iako su znali da starica nikad uveče ne izlazi, bilo je bolje preduzeti sve mere predostrožnosti.

Šantal dođe na dužnost u uobičajeno vreme. Kako se čudila što nema nijedne mušterije u baru, gazdarica joj objasni:

- Biće skup večeras na trgu. Samo za muškarce. Šantal je istog trena shvatila šta se dešava.

- Jesi li stvarno videla tu zlatnu polugu? - upita gazdarica.

- Jesam. Ali je trebalo da zatražite od stranca da je donese u selo. Ako dobije ono što hoće, u stanju je da odluči da nestane.

- Nije lud.

- Lud je.

Odjednom se gazdarica zabrinu i hitro se pope do strančeve sobe. Siđe koji trenutak kasnije.

- Slaže se. Kaže da je zlato sakriveno u šumi i da će otići po njega sutra ujutro.

- Mislim da večeras ne moram da radim.

- Moraš. Dužna si da poštuješ ugovor.

Gazdarica je bila rada da pomene razgovor u sakristiji da bi videla reakciju mlade žene, ali nije znala kako da započne tu temu.

- Šokirana sam svim ovim što se dešava - reče. - Istovremeno shvatam da je ljudima u slučaju potrebe neophodno da razmisle dva, tri puta o onome što moraju da učine.

- Mogu da razmišljaju i dvadeset, i sto puta, ali neće imati hrabrosti da izvrše svoj naum.

- Moguće. Ali kad bi odlučili da pređu na delo, šta bi ti učinila?

Šantal shvati da je stranac bio daleko bliže istini nego ona sama, koja je, međutim, odavno živela u Viskosu. Skup na trgu! Šteta što su vešala razmontirana.

- Šta bi ti? - uporno će gazdarica.

- Neću da odgovorim na to pitanje, iako tačno znam šta bih učinila. Naprosto, rekla bih da zlo nikad ne donosi dobro. Iskusila sam to baš danas posle podne.

Gazdarica hotela nije imala nikakve želje da joj se autoritet osporava, ali je prosudila da je mudrije ne raspravljati se s konobaricom - stvaranje neprijateljske klime moglo je da dovede do problema u budućnosti.

- Radi šta možeš. Uvek ima nešto da se radi - reče, i ostavi Šantal samu u baru.

Bila je mirna: gospođica Prim nije pokazivala nijednog znaka negodovanja, čak ni onda kad je saznala za skup na trgu, što je bio znak da se tok događaja poremetio u Viskosu. I toj devojci je bio uveliko potreban novac, sigurno je želela da živi neki drugi život, da se pridruži svojim prijateljima iz detinjstva koji su otišli drugde da ostvare svoje snove.

Pa čak i ako nije bila raspoložena za saradnju, barem se činilo da ne želi da se meša.

Nakon jednostavne večere, paroh sede, sam, na jednu klupu u crkvi da sačeka gradonačelnika koji je trebalo da stigne kroz koji trenutak.

Pogledom pređe preko golih i okrečenih zidova broda, oltara skromno ukrašenog statuicama svetaca koji su, u dalekoj prošlosti, živeli u tom kraju. I po ko zna koji put zažali što žitelji Viskosa nikad nisu bili baš religiozni, uprkos činjenici što je Sveti Saven bio veliki pokretač oživljavanja sela. Ali su ljudi to zaboravili i više su voleli da pominju Ahaba i Kelte, da pothranjuju hiljadugodišnje praznoverje, ne shvatajući da je dovoljan jedan čin, jedan jedini, spasenja radi - prihvatiti Isusa kao jedinog spasitelja Čovečanstva.

Nekoliko sati pre toga, sam sebe je ponudio da bude žrtva. Opasna igra, ali on bi bio spreman da ide do kraja, da prihvati mučeništvo, jeste, da ljudi nisu tako lakomisleni, da se njima ne da tako lako manipulisati.

"To nije tačno. Lakomisleni jesu, ali se njima ne da tako lako manipulisati." Dokaz tome je to što su ćutanjem i jezičkim smicalicama izvukli ono što su hteli da čuju: žrtvovanje koje iskupljuje, žrtva koja spašava, propast koja se pretvara u slavu. On se pravio da pušta ljudima da njime manipulišu, ali je rekao samo ono što je i mislio.

Vrlo rano su počeli da ga vaspitavaju za sveštenički poziv, njegovu istinsku vokaciju. Zaređen je u svojoj dvadeset prvoj godini, ubrzo impresionira svoju pastvu darom za govorništvo i sposobnošću za vođenje parohije. Svake večeri se molio, pomagao bolesnima, obilazio zatvore, hranio sve one koji su bili gladni - upravo onako kako je to propisivalo Sveto pismo. Malo-pomalo, dobar glas o njemu se širio po tom kraju i stigao do ušiju biskupa, čoveka poznatog po svojoj mudrosti i pravičnosti. Biskup ga pozove na večeru zajedno s drugim mladim sveštenicima. Na kraju obeda, prelat ustade i pored svoje duboke starosti i teškoće da hoda, ponudi vodom svakog od gostiju. Svi odbiše, osim njega, koji zatraži od biskupa da mu čašu vrhom napuni.

Jedan od paroha prošaputa tako da bi i biskup mogao čuti šta govori: "Svi odbijamo vodu, jer znamo koliko smo nedostojni da je primimo iz ruku ovog svetog čoveka. Samo jedan među nama ne shvata koliku žrtvu čini naš starešina time što nosi ovaj težak bokal."

Vrativši se na svoju stolicu, biskup reče:

- Smatrate sebe svecima, ali niste imali poniznosti da primite, a ja nisam imao radosti da darujem. On je jednostavno pustio da dobro iziđe na videlo.

I istoga časa ga je postavio za paroha u jednoj veoma važnoj parohiji.

Pošto su postali prijatelji, dvojica ljudi su često imali prilike da se viđaju. Kad god bi mu se javila kakva sumnja, paroh bi se obratio svom "duhovnom ocu" i određivao svoje ponašanje prema biskupovim odgovorima. Tako jednoga dana, kada su ga muke morile jer nije znao da li su mu dela bogougodna, ode kod biskupa da ga pita šta mu je činiti.

- Avram je prihvatao strance, i Bog beše zadovoljan odgovori biskup. Ilija nije voleo strance, i Bog beše zadovoljan. David se hvalio onim što je činio, i Bog beše zadovoljan. Poreznik se stideo pred oltarom zbog onoga što je činio, i Bog beše zadovoljan. Jovan Krstitelj je otišao u pustinju, i

Bog beše zadovoljan. Pavle je otišao u gradove Rimskog carstva, i Bog beše zadovoljan. Kako bih mogao znati šta može radovati Svemogućeg? Činite što vam srce nalaže, i Bog će biti zadovoljan.

Sutradan po tom razgovoru, biskup umre od razornog infarkta. Paroh protumači njegovu smrt kao znak, i otada se strogo držao preporuke: slediti raspoloženje srca. Čas bi davao milostinju, čas bi slao prosjaka na rad. Čas bi držao stroge propovedi, čas bi pevao uglas sa svojim vernicima. Njegovo ponašanje ponovo privuče pažnju, ovog puta novog biskupa koji ga pozva k sebi.

Na svoje veliko iznenađenje, prepoznade onoga koji je na večeri kod pokojnog biskupa prošaputao perfidnu opasku protiv njega.

- Znam da se sad nalazite na čelu jedne značajne parohije - reče novi biskup, s iskrom ironije u očima. - Kao i to da ste, poslednjih godina, bili veliki prijatelj mog prethodnika. Možda težite da dobijete moje mesto?

- Ne, odavno težim mudrosti.

- Onda vi, danas, morate biti čovek bogatog iskustva. Ali sam čuo čudne priče u vezi s vama: čas dajete milostinju, čas odbijate da date milostinju koju naša Crkva propisuje.

- Moje pantalone imaju dva džepa - objasni paroh. – U svakom je po jedna cedulja na kojoj sam napisao po jednu izreku, ali novac stavljam samo u levi džep. Zaintrigiran, novi biskup upita koje su to izreke.

- Na cedulji u desnom džepu napisao sam: "Nisam ništa do pepeo i prah." Na cedulji u levom džepu: "Ja sam Božja pojava na zemlji." Kad vidim bedu i nepravdu, stavim ruku u levi džep i pomažem svom bližnjem. Kad vidim lenjost i nehat, stavim ruku u desni džep i ustanovim da nemam šta da dam. Na taj način uspevam da uspostavim ravnotežu između materijalnog sveta i duhovnog sveta.

Novi biskup mu zahvali na tome što mu je pružio lepu sliku milosrđa, naloživši mu da se vrati u svoju parohiju, ali dodade da je odlučio da restrukturira biskupiju. Ubrzo će paroh saznati da je premešten u Viskos. Smesta je shvatio poruku: zavist. Ali se zavetovao da će služiti Bogu ma gde to bilo, i krene put Viskosa, pun revnosti i smernosti: bio je to novi izazov. Godine su prolazile. Ni nakon pet godina nije uspeo da vrati u crkvu zalutale ovce, i pored svih napora. Bilo je to selo koje je vodio fantom iz prošlosti, po imenu Ahab, i ništa što je propovedao nije moglo da izbriše iz sećanja legende koje su kružile.

Nakon deset godina shvatio je svoju zabludu: pretvorio je u nadmenost svoju potragu za mudrošću. Toliko je bio uveren u božansku pravdu da nije umeo da je uskladi s umećem diplomatije. Mislio je da živi u svetu u kome je Bog svuda, a nalazio se među svetom koji mu često nije dozvoljavao da uđe. Nakon petnaest godina, shvatio je da nikad neće izići iz Viskosa: biskup je postao značajan kardinal čiji se glas slušao u Vatikanu, i koji ni u kom slučaju nij e mogao da dozvoli da neki beznačajni seoski paroh razglasi da je bio izgnan zbog zavisti i ljubomore svog pretpostavljenog.

Tada je već bio utučen jer nije imao ko da ga ohrabri: niko ne može da se odupre tolikim godinama ravnodušnosti. Pomišljao je i na to kako bi, da je napustio sveštenički poziv na vreme, mogao biti daleko korisniji Bogu. Ali je u beskraj odlagao svoju odluku, verujući jednako da će se situacija promeniti. Sada je bilo suviše kasno, više nikakvog kontakta nije imao sa svetom. Nakon dvadeset godina, jedne noći se probudio u očajanju: život mu je bio potpuno nekoristan. Dobro je znao za šta je bio sposoban, a koliko je malo toga ostvario. Setio se ona dva papira koja je imao običaj da spušta u svoje džepove, otkrio da je stekao naviku da stavlja ruku samo u desni džep. Hteo je da bude mudar, ali nije bio lukav. Hteo je da bude pravedan, a nije bio mudar. Hteo je da bude lukav, a bio je bojažljiv.

"Gde je Tvoja velikodušnost, Gospode? Zašto si postupio prema meni kao što si postupio prema Jovu? Zar mi se nikada neće ukazati druga prilika u životu? Pruži mi drugu priliku!"

Ustade, otvori Bibliju nasumce, kao što je imao običaj da čini kad mu je bio potreban odgovor. Naiđe na deo gde, za vreme Tajne večere, Hristos traži da ga izdajnik preda vojnicima koji ga traže.

Paroh provede sate u razmišljanju o onome što je bio upravo pročitao: zašto je Isus tražio da potkazivač počini greh? "Da bi se ispunilo što piše u Svetom pismu", što bi rekli učeni crkveni ljudi. U svakom slučaju, zašto je Isus naveo jednog čoveka na greh i večno prokletstvo? Isus nikad ne bi to učinio. Zapravo, izdajnik je bio samo žrtva, kao i on sam. Zlo je moralo da se pojavi i odigra svoju ulogu da bi konačno dobro moglo da pobedi. Da nije bilo izdaje, ne bi bilo Golgote, Sveto pismo se ne bi ispunilo, žrtvovanje ne bi služilo za primer.

Sutradan je jedan stranac došao u selo. Nije bio prvi koji je tu boravio, te paroh nije pridavao nikakvu važnost tom događaju. A ni po čemu nije povezivao s tim ni molbu koju je uputio Isusu s onim odlomkom koji je bio pročitao. Onog dana kada je čuo priču o modelu koji je pozirao

Leonardu da Vinčiju za Tajnu večeru, setio se da je pročitao isti tekst u Novom zavetu, ali da je pomislio da je to puka slučajnost.

Tek kad je gospođica Prim saopštila strančev predlog, on je shvatio da mu je molitva uslišena. Zlo mora da se pojavi da bi dobro konačno moglo da dotakne srca stanovnika ovog sela. Prvi put od kada je preuzeo ovu parohiju, video je svoju crkvu punu. Prvi put su se ugledni ljudi okupili u sakristiji.

"Zlo je moralo da se pokaže da bi shvatili vrednost dobra" - kao i izdajnik iz Jevanđelja koji je, čim je počinio zločin, odmah zažalio, tako će se i njegovi parohijani pokajati i njihova jedina luka biće Crkva. Viskos će ponovo, posle tolikih godina bezbožništva, postati zajednica vernika.

Paroh zaključi svoje razmišljanje: "Meni je dopalo da budem oruđe Zla, i u tome leži čin najdublje poniznosti koji sam mogao da podarim Bogu."

Gradonačelnik dođe u zakazano vreme.

- Gospodine sveštеniče, moram da znam šta da predložim.

- Dozvolite mi da vodim skup po svom nahođenju. Gradonačelnik se kolebao da odgovori: nije li on bio najveća vlast u Viskosu? Da li sme da pusti jednog stranca da javno obrazlaže tako važno pitanje? Paroh je živeo u selu tek dvadeset godina, ali nije tu i rođen, nisu mu bile poznate sve priče ovog sela, u njegovim venama nije tekla Ahabova krv.

- Mislim, s obzirom na krajnju ozbiljnost ove stvari, da moram lično o tome da raspravljam sa stanovništvom.

- Kako vam drago. To je poželjnije, stvari mogu rđavo da ispadnu, a ja ne bi hteo da Crkva u to bude uvučena. Reći ću vam šta sam predvideo, a vi ćete preuzeti na sebe da to saopštite svojim podanicima.

- U krajnjem slučaju, ako već imate plan akcije, smatram pravičnijim i časnijim da vas pustim da stvar izložite našim sugrađanima.

"Uvek strah", pomisli paroh. "Da biste vladali nad nekim čovekom, držite ga u strahu."

One dve dame iz sela dođoše kod Berte, nešto pre devet sati, i nađoše je kako plete u svom malom domu.

- Večeras je selo drugačije - reče starica. – Neprestano čujem kako ljudi idu ulicom, obično nikoga nema.

- To muškarci idu na trg - odgovori gazdarica hotela. - Raspravljaće o tome šta treba učiniti sa strancem.

- Razumem. Po mom mišljenju, nema se bogzna o čemu raspravljati: treba prihvatiti njegov predlog ili ga pak pustiti da ode kroz dva dana.

- Nikad nećemo uzeti u obzir njegov predlog - ljutito će grdonačelnikova žena.

- Zašto? Ispričali su mi da je paroh danas održao veličanstvenu propoved: rekao je da je žrtvovanje jednog čoveka spasio čovečanstvo i- da je Bog prihvatio Sotonino podmetanje što Ga je nagnalo da kazni svog najvernijeg slugu. Kakvog bi zla bilo u tome kad bi stanovnici Viskosa odlučili da razmotre strančev predlog kao... recimo nekakav posao?

- Ne govorite ozbiljno.

- Ozbiljno govorim. Hoćete da me prevarite.

Dve žene zamalo da ustanu i odu, ali je to bilo rizično.

- A kao prvo, čime sam to zaslužila čast da me posetite? Prvi vam je put.

- Gospođica Prim je, pre dva dana, rekla da je čula kako prokleti vuk zavija.

- Svi znamo da je prokleti vuk samo kovačev rđav izgovor - reče gazdarica hotela. - Biće da je sreo neku ženu iz susednog sela, pokušao da je zavede, neko ga je ukorio, a on se vratio s tom pričom. Ali smo, iz opreza, odlučile da vas posetimo, da vidimo da nemate kakvih problema.

- Ovde je sve kako treba. Pogledajte: pletem prekrivač za krevet, iako ne mogu jamčiti da ću ga završiti. Ko zna da neću sutra umreti? Moguće je.

Obe gošće se zaprepastiše i odjednom se osetiše nelagodno, te brzo razmeniše pogled.

- Kao što znate, stari ljudi mogu naglo da umru - nastavi Berta. - To mu tako dođe.

Dve žene odahnuše s olakšanjem.

- Isuviše je rano da na to mislite.

- Moguće je - reče Berta. - Svakom danu je dosta njegove muke, sutra je drugi dan. U svakom slučaju, znajte da sam veliki deo dana provela misleći na smrt.

- Da li ste imali neki poseban razlog?

- Nisam. U mojim godinama je to postalo navika.

Gazdarica hotela htede da promeni temu, ali je morala da postupa s taktom. Sada je skup na trgu sigurno već počeo, moguće je da neće dugo potrajati. Stoga ona požuri da kaže:

- Na kraju shvatimo da je smrt neizbežna. I treba da naučimo da na nju gledamo smireno, mudro i pomirljivo: često nas ona oslobađa nepotrebnih patnji.

- I te kako ste u pravu - reče Berta. - To sam, sve jedno te isto, u sebi ponavljala celo poslepodne. I znate li šta sam zaključila? Strah me je, užasno se bojim da umrem. Mislim da mi još čas nije kucnuo.

Osetivši kako napetost raste, gradonačelnikova žena se priseti razgovora u sakristiji u vezi sa grobljanskim zemljištem: svako se izjasnio o tom pitanju i pri tom se svako pozivao na nešto drugo. Tako bi volela da zna kako se odvija skup na trgu, kakav je parohov plan, kako će reagovati ljudi iz Viskosa. Čemu govoriti otvorenije s Bertom, uostalom, između ostalog i zato što niko ne prihvata bez očajanja da mu spremaju smrt. U tome je ležala teškoća: ako budu hteli da ubiju ovu ženu, moraće da iznađu način da ne pribegavaju nasilju koje bi ostavilo traga, što bi se dalo iskoristiti prilikom neke potonje istrage. Iščeznuti. Ova starica mora prosto da iščezne. Ne dolazi u obzir da joj se telo sahrani na groblju ili da se ostavi u šumi: čim stranac bude imao dokaz o zločinu koji je predložio, oni će telo morati da spale i raspu pepeo u planini.

- Na šta mislite? - upita Berta.

- Na lomaču - odgovori gradonačelnikova žena. - Na jednu veličanstvenu lomaču koja nam greje srca i tela.

- Srećom da nismo u srednjem veku: znate li da izvesne osobe za mene misle da sam veštica?

Nije bilo moguće lagati, inače bi starica izgubila poverenje. Dakle, obe potvrdiše klimnuvši glavom.

- Da smo u srednjem veku, mogli bi da me spale bez ikakvog suđenja: bilo bi dovoljno da neko odluči da sam kriva za nešto.

"Šta se to događa?", pomisli gazdarica hotela. "Da li nas je neko izdao?"Da li je gradonačelnikova žena već posetila Bertu da bi joj sve - ispričala? Da se nije paroh pokajao i došao da se ispovedi grešnici?"

- Eto, mnogo vam hvala na poseti. Smirile ste se: dobro sam, odličnog sam zdravlja, raspoložena za sve moguće žrtve, uključujući i one glupe dijete koje mi smanjuju holesterol. Drugim rečima, živi mi se još veoma dugo.

Berta ustade, otvori vrata, i pozdravi se sa svojim gošćama:

- Da, veoma sam zadovoljna što ste došle. Sada ću prestati da pletem i leći ću u krevet. Ali želim da vam kažem da verujem u prokletog vuka. Zato budite oprezne! Do sledećeg viđenja!

I zatvori za njima vrata.

- U toku je - prošaputa gazdarica hotela. - Neko joj je ispričao, jeste li primetili kako joj je glas bio pun ironije? Jasno je: shvatila je da smo tu da je nadgledamo.

- Ne može znati - reče gradonačelnikova žena, osećajući se veoma nelagodno. - Niko ne bi bio toliko lud da joj sve ispriča. Osim ako...

- Osim ako šta?

- Ako nije stvarno veštica. Da li se sećate u sakristiji onog daška toplog vazduha koji se širio?

- Prozori su bili zatvoreni.

Od brige zadrhtaše i jedna i druga - i vekovi praznoverja izbiše ponovo na površinu. Ako je Berta stvarno bila veštica, njena smrt, umesto da spase selo, samo bi bila početak njegovog potpunog uništenja. To su kazivale legende.

Berta ugasi svetio i stade posmatrati te dve žene na ulici kroz otvor na kapcima. Nije znala da li treba da se smeje, plače, ili da jednostavno prihvati svoju sudbinu. U jedno je bila sigurna: određeno joj je da umre.

Muž joj se ukazao krajem poslepodneva došavši, na njeno veliko iznenađenje, sa babom gospođice Prim. Berta samo što nije dobila mali napad ljubomore: šta će on s tom ženom? Ali se uzbuni kad ugleda iskru zabrinutosti u njihovim očima i potonu u očajanje kad su navalili na nju - pošto su joj ispričali šta su čuli u sakristiji - da smesta beži.

- Nadam se da se šalite? - odvrati Berta. - Kako da bežim? Moje jadne noge već imaju muke da me nose do crkve, a vi biste da trčim i da se sklonim ne znam gde? Molim vas, popravite tu situaciju, odozgo, na nebesima, zaštitite me! Ama, čemu li provodim život moleći se svim svecima?

Bila je to situacija daleko složenija nego što je ona mogla da zamisli, objasniše joj oni: Dobro i Zlo se sukobljavaju u beskraj i niko ne može da se u to meša. Anđeli i demoni su se i ovog puta, kao i uvek, uhvatili u koštac u jednoj od onih borbi u kojoj bivaju spašeni ili osuđeni celi krajevi, na duže ili kraće vremenske periode.

- To me ne zanima. Nemam čime da se branim. Mene se ta borba ne tiče. Nisam tražila da u njoj učestvujem. Niko nije tražio. Sve je počelo pogrešnom procenom jednog od anđela čuvara, dve godine ranije. Dve žene i jedna devojčica su bile zatočene, žene nisu mogle da izbegnu smrt, ali je trebalo da devojčica bude spašena: predstavljala bi utehu svom ocu, ulivala mu ponovo poverenje u život, i pomogla da prevaziđe pretrpljeno iskušenje. Bio je to dobar čovek i, premda je doživeo tragične trenutke (niko nije znao zašto, Božje namere su nedokučive), na kraju bi se oporavio od tog iskušenja. Devojčica bi rasla noseći pečat te tragedije, odrastavši, koristila bi se sopstvenom patnjom da bi tuđe olakšavala. Izvršila bi jedno delo koje bi se ogledalo svuda u svetu.

Takvo je najpre bilo predviđanje. U početku, sve se odigravalo kao što je bilo predviđeno: policija je zauzela sklonište otmičara i otvorila vatru, ubijajući osobe određene da umru tog dana. Iznenada, devojčicin anđeo čuvar dade devojčici znak - što je Berta znala; sva trogodišnja deca vide svog anđela čuvara i u svakom trenutku pričaju s njim - da se nasloni na zid. Ali devojčica nije razumela i pođe ka anđelu da čuje šta joj govori. Dva koraka koja je učinila bila su kobna po nju: mrtva pade, pogođena metkom koji joj nije bio namenjen. Od tog trenutka, događaji uzeše drugi tok: ono što je trebalo da se okrene u lepu priču o spasenju, kao što je bilo zapisano, pretvori se u borbu bez predaha. Đavo stupi na scenu, zatraži dušu tog čoveka - dušu punu mržnje, slabosti, želje za osvetom. Anđeli se suprotstaviše: bio je to dobar čovek, izabran da pomogne svojoj kćerki, da mnogo toga izmeni na ovom svetu, iako njegova profesija nije bila za najveću preporuku.

Ali su argumenti anđela ostali bez odjeka. Malo-pomalo, i đavo zaposede njegovu dušu, tako da je gotovo potpuno njome vladao.

- Gotovo potpuno - reče Berta. - Rekli ste "gotovo"...

Tako dakle ostade tračak nade, jer je jedan od anđela odbio da prekine borbu. Ali se taj anđeo nije nikad oglašavao do prethodne večeri kada su uspeli, zahvaljujući gospođici Prim, da čuju slabašan odjek njegova glasa.

Šantalina baba objasni da je ona zbog toga tu: ako postoji neko ko bi mogao da izmeni ovu situaciju, onda je to njena unuka. Međutim, borba je bila surovija no ikada, i ponovo je strančevog anđela ugušilo đavolovo prisustvo. Berta pokuša da umiri obe utvare čiju je grozničavost osećala:

- More, vi ste mrtvi, trebalo bi ja da brinem! Zar ne biste mogli da pomognete Santali da sve promeni?

I Šantalin đavo upravo dobija bitku, odgovoriše joj. U trenutku kad je bila u šumi, baba je poslala prokletog vuka za njom - jeste, stvarno postoji, kovač je govorio istinu. Šantal je htela da probudi dobrotu u tom čoveku, i u tome je uspela. Ali, očigledno, njihov razgovor nije mogao da pređe izvesne granice, jer su oboje bili preterano jake ličnosti. Od tada postoji samo jedna jedina nada: da je Šantal videla ono što su oni želeli da ona vidi. Ili bolje rečeno, znali su da je ona videla, a ono što su hteli, jeste i da čuje.

- Šta? - upita Berta.

Nisu mogli da objasne: kontakt sa živima je bio ograničen, neki đavoli su vrebali ono što oni govore i mogli su sve da pokvare ako otkriju plan pre pisma. Ali su garantovali da je reč o vrlo jednostavnom slučaju i, ukoliko Šantal bude dovitljiva - kao što je njena baba tvrdila da jeste - umeće da ovlada situacijom.

Berta se zadovolji tim odgovorom: ne bi ona zatražila da joj se oda neka tajna koja može života da je košta, iako je volela da joj poveravaju tajne. Međutim, promakao joj je jedan detalj, pa se okrete prema mužu:

- Rekao si mi da ostanem ovde, sedeći na ovoj stolici, svih ovih godina, da nadgledam selo, jer zlo može u njega da uđe. To si tražio od mene daleko pre no što će anđeo počiniti grešku i što će devojčicu ubiti. Zašto?

Muž odgovori da je zlo u svakom slučaju moralo proći kroz Viskos, s obzirom na to da ono večito tumara po zemlji i da voli da hvata nespremne ljude.

- Nisam uverena.

Ni njen muž nije bio uveren, ali je to bilo istina. Moguće je da borba između Dobra i Zla ne prestaje ni jednog jedinog trenutka u srcu svakog čoveka, tom bojnom polju svih anđela i đavola koji se, izgleda, bore stopu po stopu da bi sve više osvajali teren, tokom milenijuma i milenijuma, dok jedna od dve sile, na kraju, ne uništi onu drugu. Međutim, iako se već nalazio na duhovnom planu, bilo je još mnogo stvari koje nije znao - uostalom, mnogo više nego na Zemlji.

- Dobro, malo sam uverenija. Ne brinite: ako moram da umrem, znači da mi je kucnuo čas.

Muž i baba odoše, izgovarajući se da moraju bolje da objasne Šantali ono što je videla. Sa žaljenjem Berta pusti muža da ode, pomalo ljubomorna na tu staricu kojoj su se u mladosti ponajviše udvarali u

Viskosu. Ali je znala da on bdi nad njom i da mu je najveća želja da je još dugo gleda živu.

Nastavljajući da posmatra šta se napolju zbiva, pomisli da joj ne bi bilo mrsko da i dalje, izvesno vreme, gleda planine, posmatra večite sukobe između muškaraca i žena, drveća i vetra, anđela i đavola.

Odluči da legne, sigurna da će konačno gospođica Prim razumeti poruku, iako nije imala moć da razgovara s duhovima. "Sutra ću da uzmem vunu druge boje za svoje pletivo", reče sebi pre nego što je zaspala.

CW&BU

- U crkvi, na svetome tlu, govorio sam o nužnosti žrtvovanja - reče paroh. - Ovde, na zbornome tlu, tražim od vas da budete spremni na mučeništvo.

Mali trg, loše osvetljen jer je postojala samo jedna ulična svetiljka - one koje je gradonačelnik obećao za vreme izborne kampanje nisu bile postavljene - bio je krcat. Seljaci i čobani, pomalo pospani (oni obično ležu rano), onako smerni i plašljivi, ćutali su. Paroh je doneo stolicu na koju se popeo da bi ga svi mogli videti.

- Vekovima je Crkva optuživana da se upušta u nepravedne bitke, ali smo mi, u stvari, samo pokušavali da nadživimo opasne pretnje.

- Gospodine svešteniče, nismo ovde došli da slušamo o Crkvi - podiže neko glas. - Nego o Viskosu.

- Nema potrebe da vam objašnjavam da Viskos može da bude izbrisan sa mape. U tom slučaju, nestaćete i vi s njim, kao i vaša zemlja i stada. Nisam ovde da bih govorio o Crkvi, ali moram da vam kažem jednu važnu stvar: jedino žrtvovanje i pokajanje mogu da nas dovedu do spasenja. I pre nego što me prekinete, moram nešto da vam kažem o žrtvovanju jedne osobe, o pokajanju svih nas, i o spasenju sela.

- Možda su to laži - ču se neki drugi glas.

- Sutra će vam stranac pokazati zlato - reče gradonačelnik, sav srećan što može da da informaciju koja čak ni parohu nije bila poznata. - Gospođica Prim neće na sebe da primi svu odgovornost i gazdarica hotela je zatražila od tog čoveka da donese poluge ovamo. On je prihvatio. Mi ćemo stupiti u dejstvo samo ako on ispuni obećanje.

Gradonačelnik uze reč da bi pomenuo kakve će sve koristi selo od toga uživati: poboljšanje životnih uslova, park za decu, smanjenje poreza, kao i raspodela dobara dodeljenih opštini.

- Na jednake delove - reče neko. Bio je trenutak da se predloži kompromis, premda je svoje postigao. Ali su svi pogledi bili upereni u njega, sada se činilo da su se prisutni i te kako razbudili.

- Na jednake delove - potvrdi paroh, pre nego što će gradonačelnik reagovati. - Nema izbora: ili ćete sve podeliti, kako odgovornost tako i dobit, ili će pak neko za kratko vreme otkriti da je zločin počinjen - iz zavisti ili osvete.

Dve reči koje su parohu bile dobro poznate.

- Ko će umreti?

Gradonačelnik stade da objašnjava kako je bez ikakve pristrasnosti izbor pao na Bertu: mnogo je patila što je izgubila muža, bila je stara, nije

imala prijatelja, izgledala je - što je mnogo mnogo je - kao ludača, onako sedeći od zore do sumraka pred kućom, i ni u čemu nije doprinosila razvoju sela. Sav svoj novac, koji je trebalo da uloži u poljoprivredu i stočarstvo, uložila je u banku u nekom dalekom gradu, i od njega su koristi imali jedino putujući trgovci.

Iz gomile se ničiji glas ne podiže protiv tog izbora - na veliko gradonačelnikovo zadovoljstvo, jer on je u tome video potvrdu svog autoriteta. Paroh je, međutim, znao da je ta jednodušnost mogla biti dobar ili rđav znak, jer ćutanje ne znači uvek odobravanje: uopšte uzev, ono naprosto otkriva nesposobnost ljudi da smesta reaguju. Nije bilo isključeno da je neko nezadovoljan što je prećutno prihvatio predlog kojem se protivio, i da će se to ubrzo pokazati - tada bi posledice mogle biti teške.

- Potrebno mi je da se svi složite - reče paroh. - Potrebno mi je da glasno i jasno kažete da li odobravate ili ne dati izbor, kako bi Bog čuo i znao da ima hrabre ljude u svojoj vojsci. Ako ne verujete u Boga, i u tom slučaju vas molim da iskažete svoje slaganje ili neslaganje glasno i jasno kako bismo svi znali šta svako od nas misli.

Taj način na koji je rekao "potrebno mi je", a ne "potrebno nam je", ili "gradonačelniku je potrebno", uvredi gradonačelnika, ali on za sada ništa ne pokaza - imaće prilike da potvrdi svoj autoritet, a bolje je bilo pustiti paroha da se izloži.

- Hoću vaš izričiti pristanak.

Prvo "da" krenu od kovača. Gradonačelnik požuri da pridoda svoje, da dokaže svoju hrabrost, zatim svako po redu dade svoj pristanak: jedni zato da bi što pre završili sa skupom, drugi misleći na zlato koje će im omogućiti da odmah napuste selo, neki pak zato što su predvideli da pošalju novac svojoj deci koja su otišla u veliki grad, da bi im ga unosno uložili. A u stvari, niko nije verovao da zlato može povratiti Viskosu stari sjaj, svako je priželjkivao bogatstvo koje je mislio da zaslužuje. Niko ne imade hrabrosti da izusti "ne".

Paroh ponovo uze reč:

- U selu ima sto osam žena i sto sedamdeset tri muškarca. Svaka kuća drži barem po pušku, pošto ovdašnji običaji iziskuju da svako nauči da lovi. E pa, sutra ujutru ćete ostaviti oružje, sa po jednim metkom, u sakristiji, u crkvi. Molim gradonačelnika, koji ih ima više, da donese za mene jednu pušku.

- Mi nikad ne ostavljamo svoje oružje u tuđim rukama povika lovočuvar. - Ono je sveto, ćudljivo, lično.

- Pustite me da završim. Objasniću vam kako radi streljački vod: odrede sedam vojnika koji moraju da pucaju u osuđenika na smrt, ali od sedam pušaka jedna je punjena slepim metkom čija je detonacija ista kao i kod ostalih. Na taj način, nijedan od vojnika ne zna da li puca slepim metkom, i svaki može da misli da su mu drugovi odgovorni za smrt osuđenika na koga po dužnosti moraju da ospu paljbu.

- Svi sebe smatraju nedužnima - reče zemljoposednik, koji se još nije bio oglasio.

- Tačno. Sutra ću pripremiti puške: svaka druga će biti napunjena slepim metkom. Kad budete pucali, svako će od vas moći da misli da je nedužan za smrt žrtve.

Svi prisutni ljudi, već iznureni, prihvatiše parohov predlog s dubokim uzdahom olakšanja, kao da su živnuli od neke nove energije koja se širila trgom. Da čovek pomisli da se cela ta priča za tren oka oslobodila svoje tragične strane i svela na potragu za skrivenim blagom. Svako se unapred osećao oslobođen od svake odgovornosti, a istovremeno solidaran sa svojim sugrađanima, isto tako i voljan da promeni život i sredinu, ponovo podstaknut izvesnim lokalpatriotizmom: Viskos je, konačno, postao mesto gde se odigravaju neočekivani i važni događaji.

- Što se mene tiče - ponovo će paroh - nemam prava da se prepuštam pukoj sreći. Stoga vam jemčim da neću pucati slepim metkom a, s druge strane, i da neću učestvovati u podeli zlata: moje je ponašanje vođeno drugim razlozima. I ove se opet reči ne dopadoše gradonačelniku: on je bio tu da bi žitelji Viskosa shvatili kako je on hrabar, velikodušan čovek, lider spreman na svaku žrtvu. Da mu je žena prisutna, rekla bi mu da se priprema za kandidovanje na sledećim izborima.

"Ovaj paroh ništa ne gubi što čeka", reče u sebi. "Umeću ja da preduzmem sve potrebne mere da ga primoram da napusti parohiju."

- A žrtva? - upita kovač.

- Pojaviće se - odgovori paroh. - Ja ću se za to pobrinuti, ali mi je potrebna pomoć troje ljudi. Ko se javlja?

U nedostatku dobrovoljaca, paroh odredi u gomili trojicu ljudesina. Jedan od njih htede da odbije, ali mu oni do njega pogledom začepiše usta.

- Gde ćemo prinositi žrtvu? - upita zemljoposednik, obrativši se pravo popu.

Najeđen što mu se krnji autoritet, gradonačelnik se umeša, uputivši gnevan pogled zemljoposedniku:

- Ja sam taj koji odlučuje. Neću da se krvlju uprlja tlo u Viskosu. Sutra to ima da bude, u ovo isto vreme, ispred keltskog monolita. Donesite lampe, fenjere, baklje: svi će morati da vide žrtvu u punoj svetlosti da ne bi u prazno pucali.

Paroh siđe sa stolice - skup je bio završen - i svako se vrati svojoj kući, žureći da što pre legne nakon ove mučne večeri. Gradonačelnik se nađe sa svojom ženom, koja mu ispriča kako je prošao susret s Bertom. Ona tome dodade da je, nakon razgovora s gazdaricom hotela, sigurna da starica ništa ne zna. Strahovi su bili neosnovani, kao i onaj od prokletog vuka koji ne postoji.

Paroh se vrati u crkvu gde je u molitvi proveo deo noći.

CW&BU

Šantal spremi doručak s hlebom kupljenim prethodnog dana, jer nedeljom pekar nije dolazio. Pogleda kroz prozor i vide da su žitelji Viskosa izašli iz svojih kuća noseći lovačke puške. Bila je spremna da umre, jer je bilo lako moguće da je izbor pao na nju; ali niko joj nije zakucao na vrata - samo su prolazili, ulazili u crkvenu sakristiju i izlazili praznih ruku.

Izašla je napolje, otišla u hotel, i vlasnica joj ispriča šta se dogodilo prethodne večeri; izbor žrtve, parohov predlog, pripreme za njegovo izvršenje. U njenom glasu više nije bilo neprijateljskog tona, i izgledalo je da se situacija izmenila u Šantalinu korist.

- Htela bih nešto da ti kažem; jednoga dana Viskos će umeti da ceni sve ono što si učinila za njegove stanovnike.

- Stranac mora da pokaže zlato - insistirala je devojka.

- Naravno. Upravo je izašao s praznom torbom. Odlučila je da ne ide u šumu, jer bi morala da prođe pored Bertine kuće, a bilo ju je sramota da starici pogleda u oči.

Vratila se u svoju sobu i ponovo se setila sna. Naime, te noći je usnila čudan san; jedan anđeo joj je predao jedanaest zlatnih poluga i zamolio je da ih čuva kod sebe. Šantal odgovori anđelu da bi to zlato neko morao da plati glavom. Anđeo je tvrdio da ne bi; naprotiv, po njegovim rečima, poluge zapravo dokazuju da zlato ne postoji. Zato je želela da vlasnica hotela porazgovara sa strancem; skovala je plan. Međutim, pošto je sve dotadašnje bitke u životu izgubila, sumnjala je da će uspeti da ga izvede.

Berta je posmatrala kako sunce zalazi za planine, kad vide paroha u pratnji još trojice meštana kako dolaze k njoj. U tom trenutku obuze je žalost zbog tri stvari: zbog saznanja da je kucnuo njen čas; zato što se njen muž nije pojavio da je uteši (možda iz straha od onog što bi morao da čuje, ili zbog stida što je nemoćan da joj pomogne); i napokon zato što joj je postalo jasno da će njena uštеđevina pripasti akcionarima banke u kojoj je uložena, jer neće imati vremena da je podigne i spali. U isti mah, bila je i srećna pri pomisli da će se napokon sresti sa svojim mužem, koji se u tom trenutku verovatno šeta sa bakom gospođice Prim, a i zato što će poslednji dan njenog života, iako hladan, biti pun sunca i svetlosti. Nije svakom smrtniku dato da ode s ovog sveta s tako lepom uspomenom. Paroh dade znak svojim pratiocima da stanu, a on sam priđe Berti.

- Dobro veče - reče ona. - Vidite kako je Bog veliki, kad je stvorio ovako divnu prirodu.

"Odvešće me, ali ja ću ostaviti ovde sav greh ovog sveta."

- A kakav li tek mora biti Raj - odgovori paroh, ali ona je primetila da ga je njena žaoka pecnula, i on se sad borio da ostane hladnokrvan.

- Ne znam da li je ovako lep; nisam čak sigurna ni da postoji. A vi, jeste li već bili tamo?

- Nisam još. Ali upoznao sam pakao, i znam da je strašan, iako spolja posmatran izgleda privlačno.

Shvatila je da se njegove reči odnose na Viskos.

- Varate se, oče. Vi ste bili u raju, ali ga niste prepoznali, kao uostalom ni većina ljudi na ovoj zemlji. I na najlepšim mestima traže patnju jer misle da ne zaslužuju da budu srećni.

- Izgleda da ste poslednjih godina, sedeći ispred kuće, postali mudriji.

- Odavno mi niko nije prilazio da popriča sa mnom, a sada, najedanput, svi otkrivaju da i ja postojim. Zamislite da su me sinoć vlasnica hotela i žena gradonačelnika udostojile svoje posete; danas imam čast da me poseti naš uvaženi paroh. Da li to znači da sam postala važna ličnost?

- Veoma - odgovori paroh. - Najvažnija u celoj varoši.

- Da nisam dobila neko nasledstvo?

- Deset zlatnih poluga. I svi će vam biti zahvalni, u ime budućih naraštaja. Čak se lako može desiti i da vam podignu spomenik.

- Više bih volela česmu. Pored toga što čisti, voda utoli žeđ putnicima namernicima, a brižnima donosi olakšanje.

- Onda ćemo podići česmu. Imate moju reč.

Berta pomisli da je krajnje vreme da se prekine s tom farsom i pređe pravo na stvar.

- Oče, ja sve znam. Vi osuđujete jednu nedužnu ženu, koja ne može da se bori za svoj život. Neka ste prokleti i vi, i ova zemlja, i njeni stanovnici.

- U pravu ste - složi se paroh. - Već dvadeset godina pokušavam da donesem blagoslov ovoj zemlji, ali se svi oglušuju o moje reči. Dvadeset godina trudio sam se da ulijem dobro u srca svojih parohijana, dok napokon nisam shvatio da me je Bog izabrao da budem njegova leva ruka i da ljudima ukazem na zlo koje su kadri da počine. Možda će ih to zastrašiti, naterati ih da ustuknu i da se preobrate.

Bertu ove reči ganuše do suza, ali se uzdržala da se ne zaplače.

- Lepe reči, ali prazne. Samo objašnjavaju surovost i nepravdu.

- Za razliku od svih ostalih, ja to ne činim radi novca.

Znam da je to zlato prokleto, kao i ova zemlja, i da nikome neće doneti sreću. Činim to jer mi je tako Bog naložio. Bolje rečeno, naredio, uslišivši moje molitve.

Nema svrhe da se raspravljamo, pomisli Berta, videvši paroha kako zavlači ruku u džep i vadi odatle neke pilule.

- Nećete ništa osetiti - reče. - Uđimo unutra.

- Ni vi, ni iko drugi iz ovog mesta neće kročiti u moju kuću dok sam živa. Možda će večeras ova vrata ostati otvorena - ali sada ne.

Paroh dade znak jednom od ljudi, koji priđe noseći plastičnu bocu.

- Popijte ove pilule. Spavaćete nekoliko sati, a kad se probudite, bićete na nebu, zajedno sa svojim mužem.

- Uvek sam i bila sa svojim mužem; i nikad nisam uzimala pilule za spavanje, iako patim od nesanice.

- Još bolje, delovaće trenutno.

Sunce je već bilo zašlo, i senke sumraka brzo su osvajale dolinu, crkvu, varoš.

- A ako odbijem da popijem?

- Popićete, milom ili silom.

Ona osmotri onu trojicu i shvati da paroh govori ozbiljno. Uze pilule, stavi ih u usta, i ispi celu flašu. Bila je to voda, bez ukusa, bez mirisa, bez boje, pa ipak, najvažnija stvar na svetu. Jednako važna kao i njen život, u tom trenutku. Još jednom pogleda planine, koje je već prekrila senka. Ugledavši prvu zvezdu koja se tek pomolila na nebu, pomisli kako je imala lep život; rodila se na mestu koje je volela, iako joj to mesto nije uzvratilo istom ljubavlju. Ali šta to mari? Onaj ko voli očekujući nešto za uzvrat, samo gubi vreme.

Celog života pratio ju je Božiji blagoslov. Nikad nije upoznala nijedno drugo mesto sem onog gde se rodila, ali je znala da se tu, u Viskosu, dešavaju iste stvari kao i bilo gde drugde pod kapom nebeskom. Izgubila je voljenog muža, ali Bog ju je usrećio omogućivši joj da stalno oseća muževljevo prisustvo. Videla je procvat svog rodnog mesta, prisustvovala početku njegovog opadanja, a otići će ne doživevši njegovu potpunu propast. Upoznala je sve ljudske vrline i mane, ali je čvrsto verovala, uprkos svemu što joj se sada dešavalo, i uprkos

muževljevim svedočenjima o borbama koje se vode u nevidljivom svetu, da će ljudska dobrota na kraju pobediti.

Bilo joj je žao paroha, gradonačelnika, gospođice Prim, stranca, svakog stanovnika Viskosa, jer zlo nikad neće nadjačati dobro, iako bi svi oni hteli u to da veruju. A kad i sami budu otkrili istinu, već će biti prekasno.

Samo je zbog jednog žalila: što nikad u životu nije videla more. Znala je da postoji, da je beskrajno, u isti mah i divlje i pitomo, ali nikad nije imala prilike da mu se približi, da ga dotakne, da okusi u ustima njegovu slanu vodu, da oseti pesak pod bosim stopalima, da uroni u hladnu dubinu, kao da se vraća u utrobu Velike-Majke (setila se da su Kelti rado koristili taj naziv).

Ako se to izuzme, nije imala na šta da se požali. Bila je tužna, veoma tužna što odlazi s ovog sveta na taj način, ali nije želela da se oseća kao žrtva: sigurno joj je Bog namenio tu ulogu, svakako bolju od one koju je dodelio parohu.

- Hteo bih nešto da vam kažem o dobru i zlu - začu paroha, dok joj je udove obuzimala neka obamrlost.

- Nema potrebe. Vi ne poznajete dobro. Zatrovani ste zlom koje su vam naneli, a sad sejete tu kugu po našoj zemlji. Ni po čemu se ne razlikujete od stranca koji je došao ovamo da nas uništi.

Nije ni stigla da čuje njegov odgovor. Pogledala je u zvezdu i sklopila oči.

Stranac uđe u kupatilo, pažljivo opra svaku zlatnu polugu, a zatim ih vrati u staru, izlizanu torbu. Pre dva dana izašao je s pozornice, a sad se vraća na završni čin - morao je da izvede predstavu do kraja.

Sve je bilo isplanirano do tančina: od izbora zabačenog mesta, s malo stanovnika, pa do neophodnog saučesnika kako ga - u slučaju da stvari krenu naopako - niko ne bi mogao optužiti za podsticanje na zločin. Magnetofon, nagrada, oprezni koraci, prva etapa u kojoj je trebalo uspostaviti prijateljstvo s meštanima, druga etapa, u kojoj je posejao strah i pometnju. Ono što je Bog učinio njemu, sad je on činio drugima. Bog ga je najpre obasuo darovima, da bi ga potom gurnuo u ponor, i on će postutupiti po tom uzoru.

Sve je zamislio do najsitnijih pojedinosti, samo se prevario u jednom: nikad nije ni sanjao da se njegova zamisao može i ostvariti. Bio je ubeđen da će, kad kucne čas odluke, jedno prosto i jednostavno "ne" preokrenuti tok priče, da će jedna jedina osoba odbiti da počini zločin, a ta osoba bila bi dovoljna da pokaže kako na ovom svetu nije još sve izgubljeno. Da je jedan pojedinac spasao mestašce, čitav svet bi bio spašen, bilo bi još nade za nadu, dobrota bi prevladala, verovao bi da teroristi nisu bili svesni šta čine, želju za osvetom zamenilo bi praštanje, a dani patnje pretvorili bi se u tužnu uspomenu, s kojom bi on umeo da živi, a možda bi bio i spreman da ponovo pokuša da nađe sreću. Za to "ne" koje je želeo da čuje, varoš bi dobila svojih deset zlatnih poluga, nezavisno od pogodbe koju je sklopio sa devojkom.

Ali njegov plan se izjalovio. I sad je već bilo prekasno da odustane.

Neko zakuca na vrata.

- Idemo - začu glas vlasnice hotela. - Vreme je. - Silazim.

Obukao je kaput i sišao do bara, gde ga je ona čekala.

- Imam zlato - reče. - Ali, da ne bi došlo do nesporazuma, želim da vas upozorim da izvesni ljudi znaju gde se nalazim. Ako se predomislite u izboru žrtve, možete biti uvereni da će policija doći ovamo da me traži; i sami znate da sam često razgovarao telefonom.

Vlasnica hotela samo klimnu glavom.

Keltski monolit se nalazio na pola sata hoda od Viskosa. Vekovima su ljudi verovali da je to samo jedan različit kamen, veličanstven, kišom uglačan, koji je nekad davno stajao uspravno dok ga nije, jednog dana, oborio grom. Ahabu je obično služio kao prirodni sto, na otvorenom prostoru, za skupove seoskog veća.

Sve do onog dana kada je vlada poslala grupu istraživača da izvrši popis keltskih ostataka u regionu. Jedan od njih je otkrio spomenik, a za njim su došli arheolozi koji su premeravali, računali, raspravljali, iskopavali, pre nego što su došli do zaključka da je taj prostor izabrala neka keltska zajednica za neku vrstu sakralnog mesta - ali pri tom nisu određenije opisali koje je obrede ona tu upražnjavala. Jedni su govorili da je to bila neka vrsta astronomskog opservatorijuma, drugi su uveravali da je to bila pozdrnica za ceremonije posvećene plodnosti, tokom kojih su sveštenici obljubljivali device. Nakon nedelju dana raspri, naučnici odoše drugde da vrše svoja istraživanja, a da nisu došli do zadovoljavajućeg objašnjenja.

Gradonačelnik je u svoj izborni program stavio turističku delatnost i, čim je bio izabran, uspeo je da proturi u jedne regionalne novine reportažu o keltskom nasleđu stanovnika Viskosa, ali nije imao sredstava da uredi lokalitet, te je ono nekoliko pustolovnih turista naišlo samo na oboren stećak u travuljini, dok su druga susedna sela imala skulpture, lepo istaknute natpise, daleko zanimljivije istorijske ostatke. Turistički projekat je, dakle, ubrzo propao, a keltskom monolitu je vraćena njegova uobičajena funkcija: da služi, krajem nedelje, kao sto za piknik. Tog poslepodneva izbiše rasprave, štaviše žestoke svađe, u više kuća u Viskosu, a sve s istim povodom: muževi su hteli da idu sami, žene su zahtevale da učestvuju u "žrtvenom ritualu", kako su stanovnici već zvali zločin koji će počiniti. Muškarci su govorili da je opasno - može neko nehotice da ispali metak; žene su od ljudi zahtevale da poštuju njihova prava - svet se promenio. Muškarci na kraju popustiše.

Elem, krenu procesija od dvesta osamdeset i jedne osobe - računajući tu i stranca, ali ne i Bertu, koja je, uspavana, ležala na improvizovanim nosilima - put šume, lanac od dvesta osamdeset i jedne svetleće tačke, što fenjera što džepnih lampi. Svaki čovek je držao pušku u ruci, sa zakočenim zatvaračem radi izbegavanja bilo kakve nezgode.

Dvojica drvoseča su s teškom mukom nosili nosila. "Srećom, nećemo morati da je nosimo natrag", reče u sebi jedan od njih. ,,S onolikom sačmom koja će joj se zariti u telo, biće još teža." Podiže mu se želudac - ne, ne treba ni na šta misliti, do na ponedeljak.

Putem niko ne progovori ni reči. Niko ne razmeni niti pogleda, kao da su svi utonuli u nekakav košmar koji će morati da zaborave što pre. Konačno, bez daha, iscrpljeni više napetošću nego zamorom, obrazovaše polukrug na ivici šume gde se nalazio keltski spomenik.

Gradonačelnik dade znak drvosečama da podignu Bertu s nosila i da je polože na monolit.

- Nemojte - povika kovač, koji se setio ratnih filmova u kojima vojnici puze da bi izbegli neprijateljske metke. - Teško je nišaniti u nekoga ko leži.

Drvoseče zgrabiše Bertino telo i postaviše ga u sedeći položaj na zemlju, leđa oslonjenih na kamen. Bio je to idealan položaj, po svoj prilici, ali se iznenada začu ženski glas, ispresecan jecajima:

- Gleda nas. Ona vidi šta radimo.

Berta nije, naravno, ništa videla, ali kako ne biti uzbuđen pred tom starom gospođom iz čijeg je lica izbijala dobrota, a na usnama se očitavao lagan osmeh koji će biti razoren snažnom paljbom.

- Okrenite je - naredi gradonačelnik kome je, takođe, bilo neugodno pred tom nezaštićenom žrtvom. Drvoseče poslušaše negodujući, ponovo odoše do kamena, okrenuše telo i osloniše ga u klečećem stavu licem i grudima na monolit. Kako je bilo nemoguće održati ga u tom stavu, moraše da vežu ruke kanapom koji zategnuše preko kamena i pričvrstiše s druge strane.

Sirota Berta, ovog puta u zaista grotesknom položaju: na kolenima, okrenuta leđima, ruku sklopljenih na kamenu, kao da se moli, da preklinje nekoga za nešto. Neko htede da se usprotivi, ali mu gradonačelnik preseče reč rekavši da je došao trenutak da se svrši s tim.

Što pre, to bolje. Bez razgovora, bez pravdanja: to se može ostaviti za sutrašnji dan - u baru, na ulici, u polju. Svako od njih je znao da neće imati hrabrosti da prođe pored praga gde je starica sedela gledajući u planine i govoreći sama sa sobom, ali je selo imalo dva druga puta, a povrh toga i jednu stazu u stepenicama koja je izlazila pravo na glavni drum.

- Završimo s ovim, brzo! - povika gradonačelnik, zadovoljan što više ne čuje paroha i što mu je, samim tim, vraćen autoritet. Neko bi u dolini mogao da primeti svetlost u šumi i poželi da proveri šta se odigrava. - Pripremite puške, gađajte, i odmah odlazimo!

Bez svečanosti. Da izvrše svoj zadatak kao dobri vojnici koji brane svoje selo. Bez ćudi. Bilo je to naređenje kojem će se svi povinovati.

Kad najednom, gradonačelnik shvati parohovo ćutanje i bi siguran da je pao u zamku. Ubuduće, ako se jednog dana ova priča pročuje, svi će moći da kažu ono što su govorili ratni zločinci: da su izvršavali

naređenja. Šta li se zbivalo u ovom trenutku, u srcima svih ovih ljudi? Je li on, u njihovim očima, bio ološ ili spasitelj?

Nije mogao sada da popusti, u trenutku kad škljocaju zatvarači na puškama. Munjevito zamisli prasak simultane paljbe iz sto sedamdeset četiri puške i, odmah potom, užurbano povlačenje bez ijedne svetiljke - takvu je izdao naredbu za povratak. Znali su put napamet i bolje je bilo ne privlačiti više pažnju. Žene instinktivno uzmakoše dok su ljudi iz blizine nišanili u nepomično telo. Nisu mogli da promaše cilj, od detinjstva su ih vežbali da pucaju u životinje u pokretu i ptice u letu. Gradonačelnik zausti da naredi paljbu.

- Trenutak! - ču se neki ženski glas. Bila je to gospođica Prim.

- A zlato? Jeste li videli zlato?

Ljudi spustiše puške, zadržavši prst na obaraču: nisu, niko nije video zlato. Svi se okrenuše prema strancu. Ovaj, usporenim korakom, dođe do središta polukruga.

Kad je dotle stigao, spusti svoj ruksak na zemlju i izvadi jednu po jednu zlatnu polugu.

- Eto - jednostavno reče, i vrati se na svoje mesto. Gospođica Prim priđe naslaganim polugama, uze jednu i pokaza je gomili ljudi.

- Po mom mišljenju, ovo jeste zlato koje vam je stranac obećao. Ali hoću da ga proverimo. Zahtevam da deset žena dođe ovamo i pregleda sve ove poluge.

Gradonačelnik, videći da će one morati da prođu ispred vatrene linije, bojeći se ponovo neke nezgode, htede da se umeša, ali se deset žena, uključujući i njegovu, povinova zapovesti gospođice Prim i svaka pažljivo pregleda po jednu polugu.

- Jeste, to je zlato - reče gradonačelnikova žena. – Vidim na svakoj državni štambilj, broj koji upućuje na seriju, datum livenja i težinu: nema prevare u vezi s nagradom.

- Pre nego što krenemo dalje, saslušajte šta imam da vam kažem.

- Gospođice Prim, nije vreme za govore. A vi, moje dame, ostavite te poluge i vratite se na svoja mesta. Ljudi moraju da izvrše svoj zadatak.

- Ćutite, budalo jedna!

Šantalin uzvik izazva opšte zaprepašćenje. Niko nije mogao da zamisli da se neki žitelj Viskosa može takvim rečima obratiti gradonačelniku.

- Jeste li poludeli?

- Ćutite! - ponovo se prodra Šantal, drhteći sva, očiju zakrvavljenih od mržnje. - Vi ste ludi, vi ste upali u ovu zamku koja nas vodi ka kazni i smrti! Vi ste neodgovoran čovek!

Gradonačelnik htede da se baci na nju, ali ga dvojica ljudi savladaše.

- Saslušajmo šta ova gospođica hoće da nam kaže, dobaci neko iz gomile. - Deset minuta tamo ili ovamo, nije bitno. Pet, deset minuta, u stvari vreme je bilo važno u trenutku kad se činilo da se stvari pomeraju. Svi su osećali kako ih strah i stid obuzimajti, kako se širi neko osećanje krivice u dušama, svako je želeo da pronađe valjano opravdanje za promenu mišljenja. Svaki čovek je sada bio ubeđen da će njegova puška ispaliti smrtonosni metak, i unapred strahovao da će ga duh ove žene - koju je bio glas da je veštica - opsedati noću.

A šta ako neko progovori? A ako paroh nije uradio ono što je obećao? A ako se sve stanovništvo Viskosa nađe na optuženičkoj klupi?

- Pet minuta - odsečno će gradonačelnik, s autoritativnim izrazom na licu, dok je, u stvari, Šantal uspela da nametne svoja pravila igre.

- Govoriću onoliko vremena koliko budem htela - reče ona.

Izgledalo je da je pronašla svoj mir, odlučna da ne popusti ni za dlaku, i ona poče da se izražava s takvom sigurnošću kakvu nikad niko kod nje nije zapazio.

- Ali ne brinite, biću kratka. Kad pogledamo šta se događa, imamo se čemu čuditi, a ponajpre zato što svi znamo da su, u Ahabovo vreme, Viskos redovno posećivali ljudi koji su se hvalili da imaju poseban prah, čija je moć da pretvara olovo u zlato. Sebe su nazivali alhemičarima, a jedan od njih je svakako dokazao da govori istinu, kad mu je Ahab zapretio smrću.

Danas ste odlučili da učinite isto: da pomešate olovo i krv, ubeđeni da se iz te mešavine stvorilo zlato koje imate pred sobom. S jedne strane, imate pravo. S druge, budite sigurni u jedno: samo što zlato bude dospelo u ruke svakog od nas, ono će nestati.

Stranac nije shvatao šta to Šantal smera, ali je s nestrpljenjem iščekivao da čuje nastavak: odjednom, u nekom tamnom krajičku njegove duše, zaboravljena svetlost je ponovo zasijala.

- U školi smo svi naučili legendu o Midi, kralju koji je sreo boga, i taj bog mu je ponudio sve što želi. Mida je već bio veoma bogat, ali je hteo da još više uveća svoje bogatstvo i zatražio je od boga da mu podari moć da u zlato pretvori sve što dotakne. Želja mu je bila uslišena.

Dozvolite mi da podsetim šta se dogodilo: najpre je Mida pretvorio u zlato svoj nameštaj, zatim svoju palatu, i sve što ga je okruživalo. Celo jedno prepodne je radio i našao se s baštom od zlata, drvećem od zlata, stepeništem od zlata. U podne je ogladneo i hteo da jede. Ali kad je dotakao sočan jagnjeći but koji su mu kuvari pripremili, but se pretvorio u zlato. U očajanju, potrčao je kod svoje žene da od nje zatraži pomoć, jer je upravo shvatio grešku koju je počinio. Jedva da je dotakao ženinu ruku, a ona se pretvorila u zlatnu statuu. Izbezumivši se, sluge su pobegle, iz straha da se i s njima ne dogodi isto. Za manje od nedelju dana, Mida je umro od gladi i žeđi, okružen zlatom sa svih strana.

- Čemu nam pričate tu priču? - upita gradonačelnikova žena pošto je ponovo stala pored svog muža. - Je li vi to nagoveštavate da je možda neki bog došao u Viskos i podario tu moć?

- Ispričala sam vam tu priču iz jednog prostog razloga: zlato, samo po sebi, ništa ne vredi. Ne možemo ga ni jesti, ni piti, ni koristiti za kupovinu stoke ili zemlje. Ono što ima vrednost, jeste novac koji se koristi. Recite mi: kako ćemo promeniti ovo zlato u novac?

Možemo da učinimo dve stvari: da tražimo od kovača da istopi ove poluge i napravi dvesta osamdeset jednakih parčadi, i svako će otići u banku da promeni svoje. Budite sigurni da će vlasti smesta biti upozorene, jer nema nalazišta rude zlata u ovoj dolini. Kako onda objasniti da svaki stanovnik Viskosa poseduje po jednu malu polugu. Mogli bismo da kažemo da smo pronašli drevno keltsko blago. Ali će se ekspertizom brzo otkriti da je zlato nedavno vađeno i topljeno. Vlasti će se podsetiti da je tlo ovog regiona već istraženo u pogledu rudnih nalazišta i da bi Kelti, da su imali zlata u velikim količinama, sagradili veličanstven grad.

- Vi ste jedna mala neznalica - reče zemljoposednik. - Nosićemo u banku poluge ovakve kakve su, sa štambiljem i oznakom. Razmenićemo ih za novac, koji ćemo podeliti.

- To je druga mogućnost: gradonačelnik uzme deset poluga i odnese ih u banku da ih zameni. Blagajnik neće postavljati pitanja koja bi postavljao kad bi se svako od nas pojavio sa svojom polugom. Kako je gradonačelnik predstavnik vlasti, od njega će samo zatražiti potvrdu o kupovini. Pošto neće moći da je priloži, gradonačelnik će pokazati da su poluge valjano ispečaćene. U tom trenutku će čovek koji nam je dao ovo zlato biti već daleko. Blagajnik će zahtevati izvesno odlaganje, jer, iako poznaje gradonačelnika i veruje mu, moraće da traži odobrenje da bi isplatio toliku količinu gotovine. Direktor banke će tražiti poreklo tog

zlata. Gradonačelnik će, kao pametan čovek, koji ima odgovor na sve, zar ne, reći istinu: jedan stranac nam ga je poklonio. Ali direktor, iako lično ne sumnja u ovu tvrdnju, ima ograničenu moć odlučivanja i moraće, da bi izbegao i najmanji rizik, podneti izveštaj centralnom sedištu banke. Tu niko ne poznaje gradonačelnika, pravilo je da se sumnjivim smatra svaki veći promet novca, nema transakcije pre nego što se sazna poreklo poluga. Zamislite: šta ako se otkrije da je ovo zlato pokradeno? Ili pak da je prošlo kroz ruke trgovaca drogom? Šantal zastade. Strah koji je bila osetila kad je prvi put pokušala da se dočepa svoje poluge, sada je bio strah koji su svi delili - povest jednog čoveka jeste povest celog čovečanstva.

- Ovo zlato ima svoju povest, prisvojiti ga sebi može imati teške posledice - zaključi gospođica Prim.

Svi pogledi biše uprti u stranca koji je, za sve to vreme, ostao ravnodušan.

- Uzalud je tražiti od njega objašnjenja. To bi značilo uzdati se u njegovu reč, a čovek koji traži da počinimo zločin jeste nedostojan ikakvog poverenja.

- Mogli bismo da ga zadržimo ovde dok ne promenimo metal u novac - predloži kovač.

Stranac se, dajući samo znak glavom, pozva na gazdaricu hotela.

- On je nedodirljiv. Mora da ima vrlo uticajne prijatelje. Čula sam ga više puta kako telefonira, rezervisao je kartu za avion. Ako bude nestao, prijatelji će mu se zabrinuti i, strahujući od najgoreg, zahtevaće istragu koja će pogoditi stanovnike Viskosa.

- Možete odlučiti da pogubite ovu nevinu staricu - dodade Šantal. - Ali kako znam da je to zamka koju vam je postavio ovaj stranac, ja odbijam da učestvujem u tom zločinu.

- Vi niste u stanju da razumete! - dobaci zemljoposednik

- Jesam, a kako sam uverena, i ne varam se, gradonačelnik će se uskoro naći iza rešetaka, a vi ćete biti optuženi za krađu ovog zlata. Na mene nikakva sumnja ne može pasti. Obećavam vam da ništa neću otkriti: jednostavno ću reći da ne znam šta se dogodilo. S druge strane, gradonačelnik je čovek koga dobro poznajemo - što nije slučaj s ovim strancem koji sutra treba da napusti Viskos. Bićemo jednodušni u tome da ga smatramo junakom, zločin nikad neće biti otkriven, i svako će nastaviti da živi svojim životom, na ovaj ili onaj način - ali bez zlata.

- Ja sve primam na sebe! - uzviknu gradonačelnik, ubeđen da se niko neće složiti s buncanjem ove lude.

U tom trenutku začu se kako nešto škljocnu: jedan čovek je upravo zakočio zatvarač na svojoj pušci.

- Računajte na mene! Prihvatam rizik! - drao se gradonačelnik.

Poče lančano škljocanje, znak da su ljudi odlučili da ne pucaju: otkad se to može verovati u obećanja političara? Samo dve puške ostaše zapete: puška gradonačelnika uprta u gospođicu Prim, i parohova uprta u Bertu. Drvoseča koji se maločas sažalio nad staricom navali na obojicu i ote im oružje. Gospođica Prim je bila u pravu: verovati drugima bilo je vrlo opasno. Odjednom je izgledalo da su svi toga bili svesni, jer je gomila počela da se razilazi.

U tišini, najpre starci, zatim mladi, krenuše put sela, svako u nastojanju da se vrati svojim uobičajenim brigama: o vremenu, ovcama koje treba strići, poljima koja treba poorati, lovnoj sezoni koja će uskoro početi. Ništa se nije dogodilo, jer je Viskos selo izgubljeno u vremenu, gde su svi dani nalik jedan na drugi. Svako je u sebi govorio da je ovaj kraj nedelje bio samo san. Ili košmar.

Na čistini ostadoše samo Berta, koja je spavala privezana uz stenu, Šantal i stranac.

- Evo zlata za vašu malu varoš - reče stranac gospođici Prim. - Na kraju ostajem i bez njega i bez odgovora koji sam tražio.

- Nije to zlato za varoš, nego moje. Kao i ona poluga zakopana kod stena u obliku ipsilona. I vi ćete lično poći sa mnom da je unovčimo; ne verujem vam više ni reči.

- Vi vrlo dobro znate da neću uraditi to što tražite. A što se vašeg prezira prema meni tiče, vi zapravo prezirete samu sebe. Morali biste da mi budete zahvalni zbog svega što se desilo jer, kad sam vam pokazao zlato, pružio sam vam time mnogo više od puke mogućnosti da se obogatite. Prisilio sam vas da budete preduzimljivi; da prestanete već jednom da se žalite i jadikujete na sve i svašta i da napokon zauzmete stav.

- Vrlo velikodušno s vaše strane - nastavi Šantal, s neskrivenom ironijom. - Još na početku mogla sam da vam kažem nešto o ljudskoj prirodi; iako Viskos danas propada, u njegovoj je prošlosti bilo i slave i mudrosti. Mogla sam vam odmah dati odgovor koji ste tražili, samo da sam ga se ranije setila.

Šantal priđe da odveže Bertu; videla je da joj je čelo ozleđeno, verovatno od kamena uz koji su je nezgodno naslonili, ali povreda je bila bezazlena. Nevolja je, međutim, bila u tome što su morali ostati tu sve do jutra, dok se starica ne probudi.

- Možete li sad da mi odgovorite? - upita stranac.

- Neko vam je sigurno već pričao o susretu Svetog Savena i Ahaba.

- Naravno. Svetac je došao, popričao malo s njim, i na kraju se Arapin preobratio videvši da je svetiteljeva hrabrost veća od njegove.

- Baš tako. Samo što su pre spavanja vodili razgovor, iako je Ahab počeo da oštri nož čim mu je Sveti Saven kročio u kuću. Siguran da je svet skrojen po njegovoj slici i prilici, odlučio je da izazove svog gosta, upitavši ga:

"Kad bi sad ovamo ušla najlepša bludnica u gradu, zar vi ne biste primetili njenu lepotu i zavodljivost?" "Naravno da bih primetio. Ali uspeo bih da se savladam", odgovori svetac.

"A kad bih vam ja ponudio gomilu zlatnika, pod uslovom da napustite planinu i da nam se pridružite, da li biste mogli da gledate te zlatnike kao da su kamenje?"

"Ne bih. Ali bih uspeo da se savladam."

"A kad bi kod vas došla dvojica braće, od kojih vas jedan mrzi a drugi smatra svetiteljem, da li biste prema njima postupali jednako?"

"Iako s mukom, uspeo bih da se savladam, i da obojicu podjednako primim."

Šantal zastade.

- Kažu da je taj dijalog bio presudan za Ahabovo preobraćenje.

Strancu nije bilo potrebno Šantalino objašnjenje; Saven i Ahab imali su iste nagone - Dobro i Zlo vodili su bitku za njih, kao i za sve duše na ovoj Zemlji. Kad je Ahab shvatio da je Saven sličan njemu, takođe je shvatio da je i on sličan Savenu. Sve je bilo samo pitanje vladanja sobom. I izbora. Ništa više.

Šantal poslednji put pogleda dolinu, planine, šume kojima je tumarala kao dete i oseti u ustima ukus kristalne vode, sveže ubranog povrća, domaćeg vina od najboljeg grožđa u kraju, koje su meštani ljubomorno krili od turista - jer je proizvodnja bila isuviše oskudna za izvoz, a novac bi mogao da pokvari i proizvođače vina i samo vino.

Vratila se samo da bi se oprostila od Berte; obukla je svoju svakodnevnu odeću, da niko ne bi ni posumnjao da ju je kratak izlet do grada pretvorio u bogatašicu: stranac je sve obavio - potpisao papire o prodaji zlata i pobrinuo se da novac bude uplaćen na novootvoreni račun gospođice Prim. Bankarski službenik gledao ih je oboje s preteranom poverljivošću, i nije im postavio nijedno suvišno pitanje. Ali Šantal je bila ubeđena da je on zaključio kako se pred njim nalazi mlada ljubavnica sredovečnog čoveka.

"Kakvo prijatno osećanje", pomisli devojka. U očima bankarskog službenika njene su ljubavne veštine vredele basnoslovno.

Usput je srela nekoliko meštana, ali niko nije ni slutio da se ona sprema da ode i pozdravili su je kao da se ništa nije desilo, kao da đavo nikad nije pohodio Viskos. Ona je uzvraćala na pozdrave praveći se i sama kao da je taj dan nalik svim drugim u njenom životu.

Nije ni znala koliko ju je promenilo sve što je o sebi otkrila; ali imala je vremena da sazna. Berta je sedela isped svoje kuće, ali više ne da bi vrebala zlo, već zato što nije znala ništa drugo.

- Izgradiće česmu u moju čast - reče ona. - To je cena moga ćutanja. Iako znam da neće biti dugog veka i da neće mnogo ljudi na njoj toliti žeđ - jer je Viskos svakako osuđen na propast, ali ne zbog nečastivog koji je ovuda prošao, nego zbog vremena u kojem živimo.

Šantal je upita kako će izgledati česma; Berta ju je zamislila u obliku sunca, odakle bi izvirala voda i padala na žabe krastače - ona je bila sunce, a paroh žaba.

- Gasiću ljudima žeđ za svetlošću i tako ću trajati dokle god česma bude stajala na trgu.

Gradonačelnik se žalio na troškove, ali Berta nije htela ni da čuje, pa nisu imali izbora; već iduće nedelje počinju radovi.

- A ti ćeš, kćeri, napokon učiniti ono što sam te savetovala. Jedno ti mogu pouzdano reći: život može biti dug ili kratak, zavisno od toga kako ga živimo.

Šantal se nasmeši, poljubi je i okrete - zauvek – leđa Viskosu. Starica je bila u pravu; nije imala vremena za gubljenje iako se nadala da će živeti dugo, dugo.

22. januara 2000, 23h58

CW&BU

BELEŠKA O AUTORU

"Njegove knjige imale su presudan uticaj na živote miliona ljudi".

Dela Paula Koelja prevedena su na 56 jezika, objavljena u 140 zemalja, i prodata u tiražu od ukupno 37 miliona primeraka. Paulo Koeljo vodio je izuzetno zanimljv život. Duh pobune odredio je njegovu mladost: bio je hipik, pisao je tekstove za pesme nekolicine čuvenih brazilskih pop zvezda, uključujući i Elisa Reginu i Raula Seišasa.

Kratko posle toga zaposlio se kao novinar.

Paulo Koeljo je proučavao magiju i okultizam od svoje 25. godine. Pošto je pešice prešao put hodočasnika dug 830 km do Santjaga de Kompostele, napisao je 1986. godine knjigu Dnevnik jednog čarobnjaka, koja je ubrzo postala bestseler u Brazilu.

Nakon Alkemičara (1988), koji je njegov prvi svetski bestseler, Koeljo je objavio još osam knjiga: Brida (1990), Valkirije (1992), Maktub (1994), Na obali reke Pjedre sedela sam i plakala (1994), Peta gora (1996), Priručnik za ratnika svetlosti (1997), Veronika je odlučila da umre (1998) i Đavo i gospođica Prim (2000). Deset godina su svi romani Paula Koelja zauzimali najviša mesta na listama bestselera širom sveta. Prema francuskom magazinu hire rangiran je kao drugi najprodavaniji pisac sveta (mart 1999). Nominacija je zasnovana na relevantnim bestseler-listama u velikom broju zemalja na svim kontinerntima. Kritika je posebno naklonjena njegovoj poetici, realističnom i filozofskom stilu pisanja, i simboličnom jeziku koji se ne obraća našem razumu, već našim srcima.

Pored knjiga, piše i nedeljne kolumne u mnogim svetskim listovima.

Osnivač je Instituta Paulo Koeljo, koji obezbeđuje pomoć najugroženijim slojevima brazilske zajednice, naročito deci i starima. Poverena mu je dužnost specijalnog savetnika Uneskovog programa: "Duhovno ujedinjavanje i interkulturološki dijalog"; nedavno je pristupio Upravnom odboru fondacije Švab za socijalna pitanja.

On je prvi autor nemuslimanske veroispovesti od islamske revolucije 1979. koji je pozvan na razmenu ideja u Iran.

Dobitnik je mnogobrojnih nagrada: Bambi (Nemačka 2000), Kulturni dijalog (dodeljuje Budimpeštanski klub, Nemačka 2001), Dvadeset treća internacionalna nagrada Italije (2001), Nagrada Kristalno ogledalo (Poljska 2000), Vitez legije časti (Francuska 2000), Nagrada Kristal

Svetskog ekonomskog foruma (1999), Zlatna medalja Galicije (Španija 1999), Nosilac ordena Rio Branko (Brazil 1998), Zlatni bestseler (Jugoslavija '95, '96, '97, '98, '99, 2000), Međunarodna nagrada Flajano (Italija 1996), Vitez umetnosti i književnosti (Francuska 1996), Nagrada čitateljici časopisa El (Francuska 1995). Njegov poslednji roman Đavo i gospođica Prim blistava je parabola o borbi koja se vodi u čoveku između tame i svetlosti, razmišljanje o slobodi (koju imamo u svakom trenutku) da izaberemo svoj put.

CW&BU